

ATATÜRK'ÜN AŞK HAYATI

eskkkitaplarim.com

şemsi belli

eskkltaplarim.com

ARAŐTIRMA DİZİSİ: 1

•

İNCELEME YAYINLARI

Bâbıali Cad. No: 19/11

Cağaloğlu - İstanbul

•

Bu kitap 1988 yılının Kasım ayında
İstanbul'da TUBA Matbaası'nca
dizgi ve basımı gerçekleştirilmiştir.

Dizgi : Naci Kararsız

Baskı : Saim Erüstün

•

Kapak Düzeni: Gürhan Содan

Kapak Baskısı: Son Ofset

ATATÜRK'ÜN AŞK HAYATI

ŞEMSİ BELLİ

İNCELEME
YAYINLARI

eskkltaplarim.com

ÖNSÖZ

O da bir insandı; etten, kemikten yapılmış. O da çocuk oldu, ergen oldu, delikanlı oldu hepimiz gibi... Sevildi... Sevdii... Dağdaki çobanlardan tah'taki hükümdarlara kadar her kişinin yüreğinden gelip geçen aşk esintileri... O fermân dinlemez duygu... O büyük insanın da yaşamında yer aldı... Ne var ki, Mustafa Kemal'in yüreğinde kıvılcımlanan sevgisel duygu, O'nun hudutsuz vatan sevgisinin yanında mini mini birer yalım olmaktan öteye gitmedi.

Bu satırların yazarı, Mustafa Kemal'in kızkardeşi Makbule Atadan'la —ölümünden birkaç ay öncesine kadar süren —uzun bir görüşme yapmış ve tüm konuşmalarını ses bantlarına kaydetmişti. Bu görüşme'erin baş konusu, çocuk Mustafa Kemal'den büyük kurtarıcı Atatürk'e kadar uzayan yaşam çizgisindeki bilinmeyen yönleri, ilginç anıları içeriyordu. Bunlar arasında Mustafa Kemal'in sevgisel yaşantısından izlenimler ve görüntüler de vardı. Bu dizi içinde okuyacaklarınız, yalnız Atatürk'ün kızkardeşinden derlenmiş anılar değil, fakat aynı zamanda Mustafa Kemal'in özel hayatına çok yakın olmuş kişilerin hatıraları ve gözlemleriyle pekiştirilmiş, doğrulanmış olayları kapsamaktadır.

Atatürk, güzelliği ile, özellikle gözlerinin güze'lîği ile kendisini etkilemeye çalışan bir hanıma bir karşılaşmalarında şöyle demişti:

«— Hanımefendi!.. Ben güzel gözlü hanımları çok

severim!.. Fakat vatanımı ve politikayı, güzel gözlü hanımefendilerden daha çok severim!..»

O'nun, duygusal, sevgisel ve özel ilişkilerinde bile ne denli onurlu, mesafeli ve zarif bir insan olduğunu,, aşk yaşamının üzerindeki tülü biraz araladığımızda daha iyi göreceksiniz.

ŞEMSİ BELLİ

Birinci Bölüm

eskkltaplarim.com

Tarih: 29 Ocak 1923.

Yer: İzmir'in Göztepe semtinde Uşşakîzâde Muhammer Bey'in konağı.

Saat: 17.00...

Başında koyu renk astragan kalpağı, omuzlarında lâcivert kruvaze elbisesi ile Gazi Mustafa Kemal, konağın üst katındaki salondan içeri girdiği zaman tüm bakışlar kendisine ve yanındaki orta boylu genç hanıma çevrilmişti.

Mareşal Fevzi (Çakmak) Paşa ile Kâzım Karabekir Paşa, pırıl pırıl üniformaları içinde, tarihî bir olaya tanıklık etmek için heyecanla bekliyordular.

Gelin adayı Uşşakîzâde Lâtife Hanım'ın nikâh tanıkları ise İzmir Valisi Mustafa Abdulhalik Bey'le Gazi Mustafa Kemal'in Başyaveri Salih (Bozok) Bey'di.

43 yaşında olmasına rağmen daha genç gösteren şık ve zarif dâmat adayı Mustafa Kemal Paşa, hazırlanan masada bu tarihî olayı tescil etmek için bekleyen İzmir Kadısı'na şöyle hitap etti:

— Efendi Hazretleri!.. Biz Lâtife Hanım'la evlenmeye karar verdik. Lûtfen gereken işlemi (muamelei lâzimesini) yapar mısınız?

Anadolu Ajansı'nın 29 Ocak 1923 tarihli haber bülteni, bu olağanüstü törenin ayrıntılarını o günün diliyle şöyle özetlemektedir:

«Kadı Efendi evvelâ Hanım'a teveccüh ederek:

— On dirhem gümüş mihiri müeccel ve aranızda takarrür eden mihiri muaccelle hazırı bilmeclis Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle tezevvücü kabul ediyor musunuz?» demiş ve Lâtife Hanım «Kabul et-

tim» cevabını vermişlerdir. Kadı Efendi müteakıben Paşa Hazretlerine aynı suali irad etmiş ve müşarüni-leyh «Evet, kabul ettim!» buyurmuşlardır.

Duayı müteakıp tarafeyn, hazirun tarafından pek samimi bir surette tebrik edilmişlerdir.

Anadolu Ajansı, millet ve memleketi halâs ve necata isal eden büyük müncimizle, yüksek tahsille iktisabı feyz ve kemâl eylemiş bulunan Lâtime Hanımefendinin mazharı saadet olmalarını niyaz ve tazaruru eyler.»

«SEVMEYE VAKİT BULDUK MU?»

Başta kızkardeşi Makbule Atadan olmak üzere kendisine çok yakın olmuş tüm hanımların, hattâ erkek arkadaşlarının verdiği bilgiye göre Atatürk ince ruhlu, duygulu bir insandı.

Çocukluk çağlarında —her delikanlıda olduğu gibi— romantik eğilimleri de vardı. Şiire, edebiyata büyük bir ilgi duyuyordu.

Delikanlılıktan çıkıp ilk gençlik döneminin çok cepheli kişiliğine yöneldiği zamanlarda bile aşk ve sevgi konularına ilgisiz kalmamıştı.

O'nun için en büyük aşk «Memleket Aşkı»ydı ama göğüs kafesinde yürek taşıyan her insan gibi Mustafa Kemal de sevmeye, sevilmeye karşı ilgisiz değildi.

Lâtime Hanım'la evlenmesinden bir hafta önce, 22 Ocak 1923 akşamı Bursa'daydı.

Gazi Paşa'yı ağırlamak için can atan Raufî Bey ve eşi Lâika Hanım, büyük kurtarıcının onuruna bir akşam yemeği vermişlerdi Madam Brod'un otelinde.

Sofrada bulunanlardan kurmay binbaşı Cevdet Kerim (İncedayı), Lâike Hanım'la birlikte, Gazi Paşa'ya sorular yöneltiyor ve O'nun duygusal yönlerini tesbite çalışıyorlardı.

Bir aralık Lâike Hanım, bir hayli tereddütten sonra tüm cesaretini toplayarak:

— Paşam!.. dedi. Af buyurunuz, bir şey sormak istiyorum: Hiç sevdiniz mi?

Mustafa Kemal Paşa, elindeki kadehi dudaklarına götürdü. Bir yudum içti. Bir süre daldı ve sonra gözlerini Lâike Hanım'a çevirerek:

— Sevmek!.. dedi... Sevmek!.. Hanımefendi, sevmeye vakit bulabildik mi?.. Bir ömür çeşitli mücadeleler içinde geçti... Dağ, dere, tepe... Çadırdaki, karar-gâhta ömür süren bir askerin sevmeye vakti kalır mı?..

«BİZ DE İNSANIZ, BİZİM DE ÇARPAN BİR KALBİMİZ VAR!..»

Etrafta çıt yoktu. Madam Brod'unun otelinin geniş salonundaki sofrada tüm başlar ve gözler Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya çevrilmişti.

O, kadehinden bir yudum daha aldıktan sonra ışıltılı bakışlarını tekrar Lâike Hanım'a çevirdi ve bu kez biraz öncekinden daha sert bir ses tonu ile:

— Biz de insanız Hanımefendi!.. diye konuşmaya başladı. Bizim de çarpan bir kalbimiz, bizim de bir his tarafımız var!.. Askeriz diye mi bu yönümüzden şüphe edersiniz?..

Filmi başa alalım ve yılların sayfalarını yaprak yaprak çevirerek kameramızı 15 yaşlarındaki çocuk Mustafa Kemal'in özel yaşamına doğru yöneltelim.

O, henüz çocuklukla delikanlılık arasındaki ilk kilometre taşlarında.

Selânik'te Askerî Rüstiye'ye devam ediyor.

Annesi Zübeyde Hanım ve kızkardeşleri Makbule ile Naciye, çocuk Mustafa Kemal'e yaşının çok üstünde bir ilgi ve saygı gösteriyorlar.

Ata ve silaha karşı büyük bir sevgisi var.

O günleri, kızkardeşi Makbule Atadan şöyle anlatıyor:

«— Güzel bir tayı vardı... Mektebe dayımla beraber atla giderlerdi. Her cuma günü, annemi, beni ve Naciye'yi görmeye gelirdi.

Yine bir cuma dönüşüydü... Atın eyerini vurdu... Gemi taktı... Yola çıkmaya hazırlanıyordu... Yanına sokuldum:

— Ağabey!.. dedim.

— Ne var?..

— Mektebe mi gidiyorsun?

— Evet!..

— Beni de alsana atın terkisine!..

— Olmaz!..

— Ne olursun?..

— Olmaaaz!..

— Ne var sanki, ben de geleyim seninle!..

— Olmaz dedik ya, hadi dön bakalım eve!..

Atına bindi ve gitti...»

MUSTAFA KEMAL'İN İLK GÖZAĞRISI KOLAĞASI RÜKNETTİN BEY'İN İRİ, SIYAH GÖZLÜ KIZI MÜJGÂN'DI...

O yıllarda sık sık görüştükleri Kolağası Rüknettın Bey'in iri siyah gözlü, uzun kirpikleri siyah gözlerini gölgeleyen güzel bir kızı vardı: Müjgân!

Mustafa Kemal, çok duygulu ve romantik bir yaşın içindeydi. Arkadaşı Nuri (Conker) ile yaptığı özel sohbetlerindeki konular genellikle aşk üstüne, şiir üstüne, edebiyat üstüneydi. Ama ne var ki diğer delikanlılardan farklı olarak Mustafa Kemal, onurunu aşktan daha üstün tutuyordu.

Kolağası Rüknettın Bey'in kızı, aile dostları, Müjgân'dan hoşlanıyordu.

Mustafa Kemal'in Müjgân'ı sevmeye başladığını

evin içindekiler de hissetmişler ama kendisine belli etmemişlerdi.

İçini açtığı, sırlarını paylaştığı tek arkadaşı o sıralarda sadece Nuri (Conker) idi.

Başbaşa dertleştikleri bir gün, Müjgân'ın duygusal etkisini o denli açığa vurdu ki Nuri (Conker) dayanamadı:

— Mustafa!.. dedi... Madem ki bu kızdan bu kadar hoşlandın... Söyleyelim Zübeyde Teyzem'e, gitsin istesin Müjgân'ı... Şimdi söz keser nişanlanırsınız... Sonra da zâbit çıktığın zaman da, evlenirsiniz!..

Bu teklif karşısında Mustafa Kemal'in cevabı şudur:

— Benim tek taraflı hoşlanmam kâfi mi?.. Bakalım Müjgân da beni beğenecek mi?.. Şimdiden böyle bir teşebbüste bulunmak doğru olmaz!.. Ya «Hayır!» derlerse, ya reddederlerse?..

Onurunu duygularına kalkan yapan —Askerî Ortaokul öğrencisi— Mustafa Kemal, iri sivah gözlü, uzun kirpikli Müjgân'ın hâtırasını içinde saklamayı daha uygun bulmuştu.

MUSTAFA KEMAL'İN ODASINA GİREN GENÇ KIZ KIRMIZI BİR KARANFİLİ DEĞİŞ KİTABININ ARASINA BIRAKIP KAÇTI!..

Onurunu aşkından daha ön plânda tutan Mustafa Kemal, yakışıklı bir çocuktur. Kendisinin hoşlandığı kızlardan daha çok kendisinden hoşlanan kızlar vardır.

Bugün müze olan Selanik'teki tarihî evin yakınında oturan komşu kızları Nadire ve Hatice. O'nu uzaktan uzağa sevenlerin başında geliyordu. Özellikle Nadire, Mustafa Kemal'e delicesine âşıktı.

Nadire de, Hatice de, daha çok Cuma günleri «Zübeyde Hanım Teyze»lerine gitmek için can atarlardı. O zamanlar haftalık resmî tatil günü Cuma olduğu için

Askerî okulun yakışıklı ve üniformalı öğrencisi Mustafa Kemal mutlaka evde bulunurdu.

Yine bir Cuma günü komşu kızları Nadire ile Hatice, annelerine sokularak âdeta yalvarırcasına:

— Zübeyde Hanım Teyzelere gidelim mi anne?... diye tutturdular.

Zübeyde Hanım Teyzelerine geldiklerinde Mustafa Kemal, arkadaşlarıyla gezmeye çıkmıştı. Anneleri Zübeyde Hanım'la sohbet ederken her iki kız da gözlerini pencereden dışarıya çevirmişler, üniformalı, sarışın bir delikanlının yolunu beklemeye başlamışlardı.

Bir aralık Zübeyde Hanım, Hatice'den bir şey istedi. Üst kata çıkan Hatice, sofadaki saksılardan bir kırmızı karanfil kopararak gizlice Mustafa Kemal'in yatak odasına daldı.

Yatağın yanbaşındaki masada Mustafa Kemal'in açık bıraktığı bir ders kitabı duruyordu. Elindeki karanfil sayfayı açılmış ders kitabının arasına koyan Hatice, heyecanla odadan çıktı ve Zübeyde Hanımın istediği şeyi alarak aşağıya indi.

Birkaç saat sonra Mustafa Kemal geldi. Misafirlere hoşgeldin deyip birkaç nezaket sözü ettikten sonra odasına çıktı. Bir de ne görsün... Tarih kitabının arasında kırmızı bir karanfil!..

Delikanlı Mustafa Kemal'in yatağının basucundaki kitaba bırakılan kırmızı karanfil karşısında neler duyduğunu, neler düşündüğünü bilmemiz olası değil. Ama neler yaptığını söyleyelim!.. Aşağı katta annesi Zübeyde Hanım, kızkardeşi Makbule ve komsu misafirler biraz sonra Mustafa Kemal'in merdivenlerden inen ayak seslerini duydular.

Elinde kırmızı karanfil, mutlu bir bakışla misafir odasına girdi. Hatice'nin heyecan ve korkudan kıpkırmızı olan yüzüne tatlı bir nazar fırlattıktan sonra bir arkadaşı ile buluşacağını söyleyerek evin kapısından çıkıp gitti.

Oysa işin içinde garip bir terslik vardı: Komşu kızı Hatice, ablası Nadire'ye aşk elçiliği yapmak istemiş ve kırmızı karanfili —o sıralarda ağır bir tüberküloz hastalığı ile ruhen sarsıldığı yetmiyormuş gibi bir de Mustafa Kemal'e âşık olan— ablası Nadire adına bırakmıştı tarih kitabının arasına. Delikanlı Mustafa Kemal ise Nadire'den çok Hatice'ye ilgi duyuyor, odasına gizlice bırakılan karanfili bu yönden değerlendiriyordu.

«KIZINI ZABİTE VEREN ANALAR BAĞRINA TAŞ BASAR»

Kırmızı karanfil, yeni bir duygusal kıvılcımlanmanın başlangıcı oldu Mustafa Kemal'in çocuk yüreğinde... Yıllar geçti... Bir gün annesi Zübeyde Hanımı gönderip Hatice'ye resmen tâlip oldu Mustafa Kemal.. Artık bir harbiye öğrencisi idi. Duygularını daha iyi tartmasını ve yönlendirmesini biliyordu.

Olumsuz cevabı kızkardeşi Makbule'den aldı. Hatice'nin annesi kızına pek düşküncüdü. «Kızını zabite veren analar bağrına taş basar... Uzağa tayin edilir zabitler... Ben kızımı nasıl görürüm...» demişti.

Bazı günler kendilerine konuk gelen bu komşu kızlarının, özellikle Hatice'nin Mustafa Kemal üzerinde derin bir iz bıraktığını yalnız kızkardeşi Makbule değil, aynı zamanda o yıllardaki samimi dostları da çok iyi hatırlamaktadırlar.

DELİKANLI MUSTAFA KEMAL BİR RUM KIZINI KAÇIRACAKTI

Mustafa Kemal, Manastır İdadisi'nde öğrenci.

Askerî üniformaları içinde öylesine şık, öylesine yakışıklı ki, annesini ziyaret için Selanik'e geldiği gün-

ler çevredeki tüm genç kızların yüreği hop oturup hop kalkıyor.

Yaz tatilinde delikanlı Mustafa Kemal'le yakın bir ilişki kurmayı becerebilmiş bir Rum kıızı, hem güzelliği ile, hem de sokulganlığı ile O'nun üzerinde oldukça etkili.

Mustafa Kemal, Manastır'a dönerken bu güzel Selanikli kıızı da kaçırmak, Manastır'a götürmek niyetindedir.

Olay kısa süre içinde çevrede duyulur. Zübeyde Hanım delikanlı oğlunu baştan çıkarmaya çalışan Rum kıızını ve ailesini çok iyi tanımaktadır. Bu çocukça mâceranın her iki taraf için de yakışksız olacağına emindir.

Durumu, Mustafa Kemal'in dayısı Subaşı Hüseyin Ağa'ya açar. Yeğeni Mustafa Kemal'in başında esen kavak yellerini durduracak tek kuvvet, Zübeyde Hanımın kardeşi ve Mustafa Kemal'in dayısı Hüseyin Ağa'dır.

Bir aralık Selanik'ten kaçamak yapıp Manastır'a giden Mustafa Kemal, sevgilisinin kalabilmesi için bir oda bile kiralamıştı. İki uçarı sevgili, kalkacak trenin hareket saatinden az önce garda buluşmayı kararlaştırırlar.

Heyecan ve sevinç içinde istasyona giden Mustafa Kemal, gözleri gar saatinde sabırsızlıkla bekler... bekler... bekler...

İlk kanpana (Eskiden trenlerin hareket saatinde kanpana çaldı) çalınca vagona giren Mustafa Kemal, bu kez trenin penceresinden dışarıya bakmakta ve tatlı mâvi gözleriyle kalabalığı bir projektör gibi taryarak Rum dilberinin görünmesini beklemektedir.

Oysa dayısı Hüseyin Ağa, suyu başından kesmiş, kıızın ailesiyle görüşerek, gençlerin bu çılgınlığını zamanında önlemesini bilmiştir.

Bunları yıllardan sonra anlatan Atatürk, (Dayım haklıydı) diye bağlardı sözlerini.

HARBİYELİ MUSTAFA KEMAL'İN İLK GÖNÜL AĞRISI BİR PAŞA KIZIYDI

İlk göz ağrısı, Müjgân'dan ilk gönül ağrısına kadar Mustafa Kemal'in yaşamında kocakoca üç yıl hangi duygulanışlar içinde geçti. Kimler O'nun sevgisel yaşamında iz bıraktılar?... Bunları kızkardeşi Makbule Atadan da bilmiyor, o yıllardaki samimi arkadaşlarının anılarında da komşu kızı Nadire ve Hatice'den başka bir ada rastlanamıyor.

Yıl: 1899...

Mustafa Kemal 18 yaşında, yakışıklı bir harbiyeli. Selanik'te Floka Gazinosu'nda bir gece...

Güzel, serin bir yaz gecesi... Okullar tatil...

Hal edildikten sonra Selanik'e sürgün giden 2. Abdülhamid'in ikamete mecbur tutulduğu Alâtini Köşkü'nün hemen yakınındaki Floka Gazinosu tıklım tıklım gençlerle dolu.

Romantik gençlerin sevdikleriyle başbaşa kaldıkları özel bölmeleri var gazinonun.

İşte bu bölmelerin birinde deniz mâvisi gözlerini, yanibaşında ağlayan genç kızın gözlerine dikmiş delikanlı bir harbiyeli... Mustafa Kemal...

Gözyaşlarını tutamayan genç ve güzel kız ise Mustafa Kemal'in özel ders verdiği bir öğrenci... Ünlü bir Paşanın kızı...

Mustafa Kemal'in o yıllardaki samimi arkadaşları şunlar: Mühendis Mektebi talebelerinden, sonraki yıllarda Ankara Şehreminliği ve Bilecik Milletvekilliği yapacak Asaf (İlbay)... Eczacı Mektebi Talebesi Ahmet Numan...

O yaştaki tüm gençler gibi bu üç gencin de günleri, geceleri, anıları beraber... Tatili, umutlar, çocuklar ve mutluluklar içinde renklendirmeye çalışıyorlar...

Odeon Tiyatrosu'nun hemen yanibaşında bulunan bir çalgılı kahve ile Alâtini Köşkü civarındaki Floka

Gazinosu, Mustafa Kemal, Ahmet Numan ve Asaf'dan oluşan üç sacayağının başlıca buluşma ve eğlenme yeri...

Çalgılı kahvede çalışan Romen asıllı üç kız bu üç delikanlıyı ayrı ve özel bir ilgiyle ağırlıyorlar. Fani adındaki kız Mustafa Kemal'e âşık. Toni adındaki Romen dilberi de Asaf'a... Geriye kalan Janet ise Ahmet Numan'a ilgi gösteriyor...

Günler, geceler, o yılların en renkli bir dinlenme yeri olan bu kafeşantanla Floka Gazinosu arasında geçiyor.

Mustafa Kemal, tâtîl süresi içinde özel ders verdiği «Paşa Kızı'nı, pek yakında kaybedebileceğinin kaygısı içinde... Çünkü... Evet, çünkü birkaç hafta sonra tâtîl sona erecek ve kendisi Selanik'ten ayrılıp İstanbul'a, Harbiye Mektebine dönmek zorunda kalacak...

O yıl Ramazan ayı da yaz tatiline rastladığından bayram ertesi, ver elini İstanbul diyecek Mustafa Kemal...

Çalgılı Kahve'de Romen asıllı Fani, hergün özlemle bekliyordu Mustafa Kemal'i. Oysa Mustafa Kemal için Fani ve arkadaşları eğlencelik bir kabak çekirdeği bile değillerdi. O, bir başkasını seviyordu. Her gece ders vermeye gittiği Paşa konağının kibar ve zarif kıızıydı genç Harbiyelinin gönlünde taht kuran...

Kızkardeşi Makbule Atadan, o uzak yıllarla ilgili anılarını şöyle anımsayacaktı yarım yüzyıldan ötelere:

— Mektep tatil... Ağabeyim bazı akşamlar gelmezdi iftara... Anlardık ki yine Paşa'nın konağına gitti ders vermek için... Duyduğumuza göre Paşanın kıızı da ağabeyimi seviyordu, belki daha fazla... İftarı onlarda yapıyordu ağabeyim... Bâzi geceler sahura kadar orada kaldığını isitiyorduk.

Tatilin de Ramazan'm da sonu gelmişti.

Mustafa Kemal ile sevgilisi birbirlerinden ayrı-

lacakları günün yaklaşması nedeni ile üzüyorlardı.

O tarihlerde Selanik'te İdadi Çeşmesi'nin karşısında Yüksek Kahve denilen bir gazino vardı. Mustafa Kemal, Asaf İlbay ve Ahmet Numan sacayağı arasına bu gazinoya da gelirler, bir süre Çalgılı Kahvedeki Romen kızlarını konuşurlardı. Fakat son günlerde Mustafa Kemal'in artık bu tür şakalarla ilgilenmediğini ve gerçek bir sevgi esintisinin içinde dalgın ve düşünceli olduğunu hissediyorlardı.

Ramazan Bayramı'nın son günüydü...

Mavi gözlü, sarışın Harbiyeli ile sevgilisi Yüksek Kahve'nin önünde buluştular. İdadi çeşmesinin önünde «Emlâk-ı Şâhâne» binalarına doğru uzayan bulvarda bir süre yanyana yürüdüler...

Sonra... Sonra bir binek arabası... Ve... Alâtini Köşkü yakınındaki Floka Gazinosu... Ve gazinonun, sadece geçen sevgililer için tahsis ettiği özel bölme- li odalarından birinde başbaşa geçen saatler...

Ve nihayet... sarsıla sarsıla, hıçkıra hıçkıra ağlayarak içini dökmeye çalışan güzel sevgilisi karşısında, kalbinin değil, beyninin sesiyle konuşmaya çalışan genç Harbiyeli...

Genç kız, Selanik'te içtimâi bir mevkii olan ailesinin saygınlığına gölge düşürmemek için bir an önce evlenmeleri gerektiğinden söz ediyor... Sarışın Harbiyeli ise gerçek bir duygu ile sevdiği biriyle de olsa o aşamada evlenmeyi düşünmüyor...

O gün Floka Gazinosu'nun özel bölmesinde Mustafa Kemal ise sevgilisinin karşılıklı konuşmaları, daha sonraki dönemlerde —birbirlerinden hiçbir şeylerini saklamayan— üç sacayağı arasında uzun uzun tartışılıyordu. Ve Asaf İlbay da, Ahmet Numan da 18 yaşındaki genç Harbiyelinin, sırlılaşım âşık Mustafa Kemal'in kalbi ile değil, kafası ile verdiği kararı, en uygun davranış tarzı olarak değerlendiriyorlardı.

MUSTAFA KEMAL İÇTENLİKLE SEVDİĞİ KIZI NİÇİN REDDETTİ?

Bu dizide büyük insan Mustafa Kemal'in duygusal ilişkilerine konu olan olayları sunmaya çalışırken psikolojik tahlillere girişmek ve yorum yapmak, bu eserin amacı ve kapsamı dışında kalmaktadır.

Fakat, yanlış yorumlara ve değerlendirmelere neden olmamak için günün koşullarıyla birlikte genç Harbiyeli Mustafa Kemal'in içinde bulunduğu psiko-sosyal ortamı da belirlemek gereğini duyuyoruz.

Delikanlı Mustafa Kemal'in Manastır Askerî İdadisini bitirip İstanbul Harbiye Mektebi'ne girişi 1899 yılına rastlar.

18 yaşındaki bir delikanlının Harbiye Mektebi'nin şık üniforması içindeki fiziksel görüntüsü ne denli göz alıcı ise, doğup büyüdüğü ve pek çok çocukluk hâtrasını içinde bıraktığı Selanik kentini terkederek İstanbul'da daha yeni ve daha disiplinli bir yaşamın havasına girmesi de o denli karmaşık olmuştur.

Duygusal ve ruhsal çalkantılara ilaveten sosyal yaşamında da değişimler, gelişimler ve oluşumlar başlamıştır.

Gönlünde başka özlemler, kafasında daha başka umutlar ve hayâller çırpınmaktadır. Bu çırpınışların yönü bir bakıma çelişiktir.

Delikanlı Mustafa Kemal, her genç gibi sevmek, sevilme... kendisini çok iyi anlayan dostlarla özel sohbetler, gezintiler yapmak... kısacası gönlünde esen kavak yellerinin doğrultusunda günlerini renklendirmek hevesindedir. Bu, her genç gibi O'nun da doğal bir hakkıdır. Doğa yasalarına ters düşecek kadar duygusuz ve katı bir kişiliğe de sahip değildir.

Harbiyeli Mustafa Kemal ise, gelecek yıllara büyük umutlarla, büyük isteklerle hazırlanmaktadır. Kafasında dolaşan düşünceler, yarının büyük adımlarının ilk çekirdeğidir. Askerlik aşkı, vatan sevgisi, tüm

sevgileri ve duyguları geri plâna itmekte ve O'nun için kişisel anlamda her türlü sevgi, bu büyük idealden sonra gelmektedir.

Harbiye Mektebinin ilk sınıfı, bu duygusal ve düşünsel zıtlıkların çarpışması içinde geçer.

Bir tarafta romantik Selanik akşamları... Mini mini sevgiler... sevgililer. Çocukluk arkadaşları... Annesi, kızkardeşi... Öte tarafta Nâmık Kemal'in hürriyet şiirleri... İstipdat yönetimine karşı başkaldırı eğilimleri... Askerlik aşkı... Büyük Kumandan olma hayalleri... Vatan ve millet sevgisi...

Bu arada —Mustafa Kemal'i oldukça üzen— ailevî bir olay da genç Harbiyeli'nin gönlünde büyük bir eziklik yaratmıştı: Annesi Zübeyde Hanım, Mustafa Kemal'in şiddetli muhalefetine rağmen Selanik Reji (Tütün) İdaresi'nde memur Ragıp Efendi adlı biriyle evlenmişti.

Zübeyde Hanım'ın evlenmesi delikanlı Harbiyeli'nin yüreğinde büyük bir iz bırakmıştı. Manastır Askeri İdadisi'nde yatılı okuduğu yıllardan kalan bu iz, giderek daha da büyümüş ve O'nun hassas ruhunu büyük ölçüde etkilemişti.

Özel ders verdiği Selanikli Paşa'nın kızı, Floka Gazinosu'nda hıçkırma hıçkırma ağlarken Mustafa Kemal böylesine üzgün ve karmaşık bir ruh haleti içindeydi.

Seviyordu... Sevgisinin içtenliğinden kuşku'su yoktu... Ama o aşamada evlenmeyi düşünemezdi... Büyük duyguların ve düşüncelerin şahlandığı kafasındaki idealleri gönlündeki tertemiz sevgi için fedâ edemezdi.

İç parçalana parçalana sevdiği kızın evlenme tekelifini kabul edemiyordu. Çünkü bir süre sonra 10 Şubat 1902 tarihinde 21 yaşında çok genç bir teğmen olarak 1472 sicil numarası ile Harbiye'yi bitirecek ve kafasında tomurcuklanan büyük idealleri gerçekleştirmek için ordu saflarına katılacaktı.

Askerlik aşkı, vatana hizmet aşkı, tüm aşklardan üstündü Mustafa Kemâl için...

Delikanlı **Mustafa Kemal**'i büyük ölçüde etkileyen bu «**Paşa Kızı**» kimdir, kimin nesidir?

Rahmetli **Makbule Atadan**, güzelliği dillere destan olan bu zarif genç kızın **Selânik Merkez Kumandanı «Şevki Paşa'nın kerimesi Emine»** olduğunu söylemektedir.

Atatürk'ün çocukluk arkadaşları ve delikanlılık günlerinin yakın dostları arasında bulunan **Asaf İlbay**, anılarında bu sevgisel olaya yer vermekle birlikte isim açıklamaktan dikkatle kaçınmaktadır. Çünkü, Selanik Merkez Kumandanı Şevki Paşa, **Asaf İlbay**'ların yakın aile dostudur ve çevresinde büyük bir saygınlık yaratmış onurlu bir zattır.

Gazeteci, yazar **Yılmaz Çetiner**'in 1964 yılında yapmış olduğu bir mülakat, **Atatürk**'ün ilk aşkına ilişkin esrar perdesini biraz daha aydınlatmakta ve **Şevki Paşa'nın kızı Emine Hanım**'ın gerçek duygularını tesbit etmektedir.

«MUSTAFA KEMÂL BİR İLAHTI BENİM İÇİN»

Yılmaz Çetiner, Emine Hanımefendi ile olan görüşmesini şöyle nakletmektedir:

«Mavi gözlü, bembeyaz saçlı, narin yapılı 77 yaşındaki hanımefendi duvarda asılı duran fotoğrafa bir müddet baktı... baktı... Ve sonra tazelenen hâtıralarının arasından ayrılıp ıstırap içinde sarsılarak:

— **Gazi**'yi sevmek ne demek? O bir ilahti benim için... O'na tapıyordum.

Dedi. Emine Hanımefendi bu kelimeleri sarfederken 65 yıl önceki gibi duygulanmış, heyecanlanmıştı. Mahcubiyetten pembeleşen yüzünü zaman zaman elleriyle örterken dargın ve kırgın gözlerle yüzüme baktı:

— Çocuk, dedi; bunca yıl sonra bana bunları söyletmenin, içimde küllenmiş bir acıyı tazelemenin anlamı var mı? Hem şunu bilmelisin ki bunlar konuşulacak, anlatılacak konular değildir. Bu bir hayaldi ve belki de bir düştü.»

Mustafa Kemal Atatürk'ün en yakın çocukluk arkadaşlarından rahmetli **Salih Bozok**'un hatıralarındaki şu satırları bilmem hatırlar mısınız?

— «Mustafa on, on iki yaşlarındayken sekiz yaşında bir komşu kızına aşık olmuştu. Akşamları okuldan çıkar çıkmaz evine koşar, derhal elbiselerini ütületir, oyun seyretmek nedeniyle zıpzip oynayan çocukların yanına giderdi. Fakat asıl gayesi komşu kızını pence-rede görmekti.»

Yılmaz Çetiner, bu anekdotu verdikten sonra yazısına şöyle devam etmektedir:

«İLK AŞKI KÜÇÜK EMİNE: İşte şimdi 1894 yılında Selânik Rüşdiyesi'nde okuyan **Mustafa Kemal**'in 8 yaşındaki komşu kızı Emine ile karşı karşıyayım.

Yarım asırdan çok fazla bir zaman geçmişti aradan. Harpler olmuş... Rejimler değişmiş... Düşman işgalleri görmüş geçirmişti bu toprağın insanları... Ama, **Selânik Merkez Kumandanı Şevki Paşanın kızı Emine**'nin duyguları, aşkı 70 sene önce nasılsa, hep aynı heyecanla aynı tazelikteydi. Ve karşımda olan Emine Hanımefendinin gönül bahçesinde tek bir çiçek halinde kalan bu aşkın daha da olgunlaştığını görüyordum.

HERKESİN GÖNLÜNDE BİR EMİNE YATAR!.. Emine şarkısını sevmesinin nedenini asıl şimdi öğrendiğimiz Mustafa Kemal'in yakınlarına sık sık söylediği şu sözleri de her halde hatırlarsınız: «**Herkesin gönlünde bir Emine yatar.**»

İşte şimdi O'nun bu ilk aşkının hikâyesini geliniz bizzat Emine Hanımefendinin ağzından beraberce dinleyelim:

«İstanbul'da doğmuş, 3-4 yaşındayken Selânik'e

götürülmüştüm. Babam Selânik Merkez Kumandanı Şevki Paşa... **Zübeyde Hanımefendi**, Makbule Hanımefendi ve **Gazi** ile aynı sokakta senelerce oturduk... Çocukluğumuz hep beraber geçti. Annem, babam ve onun annesi sık sık beraber olurduk. Bizim zamanımızda pek küçük yaşta evlenildiğini bilirsiniz. Bu yüzden kızlarla erkekler pek kolay kolay karşı karşıya gelmezdi. **Gazi**, yakışıklı bir çocuktur. Kıyafetine çok itina eder ve herkesin hayranlığını çekerdi. O, Askeri Hıuştiye'ye devam ettiği sıralarda, bizim evin önünden taburla beraber geçer ve ben de aşk içinde dolu olarak kendisine bakar dururdum... O da tebessümle gözlerini bizim pencereye diker, bana karşılık verir: Rüşdiye öğrencileri arasında pek çok yakışıklı gençler vardı ama **Gazi**'nin hali herkesten başkaydı. Lacivert çuhadan ceketinin göğsünde tek sıra ay - yıldızlı düğmeler, kol kapaklarında üç sıra şerit, dar ve yeşil pantolon içinde o kadar alımlı, o kadar zarif yürüyüşü vardı ki bu, asla gözlerimin önünden silinmiyor.

KAÇAMAK KONUŞMALAR: O'nu kötü bir atın üzerinde gördüğüm zaman teessüre gark olurdu. Daima O'nun en iyi şeylere sahip olmasını ister, bundan zevk duyardım. Çocukluk hayallerimin biri de **Gazi**'nin padişah olmasıydı. Kapının eşiğinde iki üç dakikalık kaçamak konuşmalar benim için tadına doyum olmayan en büyük zevk halinde bütün benliğimi kaplar, bütün gece O'nun hayaliyle uyurdum.

Bak sana bir şey söyleyeyim çocuğum: Ben **Gazi**'yi, benimle evlenir, diye sevmedim. O yaşma rağmen bunları düşünebiliyordum. O, benim için erişilmez bir varlıktı. Karşılıksız bir aşktı bu... Seneler böylece ben kafes arkasında, o okulda zaman zaman aile toplantılarında karşılaşmamız ve konuşmamızla geçiyordu... Babam çok mutaassıp bir adamdı. Nedense **Gazi**'ye karşı herkesten ayrı bir ilgi duyduğunu biliyordum.

Nihayet bir gün o Rüşdiyeyi bitirdi. Manastır As-

keri İdadisi'ne yazıldı. Böylece zaten pek seyrek olan görüşmelerimiz büsbütün azaldı. Ben 12 yaşına gelmişim ki **Gazi**, Manastır İdadisi'ni bitirip İstanbul'a Harbiyeye gitmeye hazırlanıyordu.

«Bir gün üzüntü içinde kendisine yakın dostları vasıtasıyla haber gönderip «Harbiye'ye ne zaman gidiyorsun?» diye sordum. Bana kendi el yazisiyle gelen cevap şuydu:

BU DAKİKADA VAPURA GİDİYORUM. BU ANI MEŞ'UM BİZE KAN AĞLATACAK. BENDENİZ SİZİ UNUTMAYACAĞIMA VİCDANEN YEMİN EDER, SİZDEN DE AYNI VEFAYI BEKLERİM. ALLAHAI SMARLADIK.

MUSTAFÂ KEMAL

«Bu mektubu aldığım zamanki sarsıntıyı bilmem bugün nasıl anlatabilirim. Kötü durumdaydım. Ama bir yandan da O'nun nihayet Harbiye'ye gidişine seviniyordum.

Sonra araya yıllar, olaylar girdi. Biz hâlâ Selânik'teydik. **Gazi** de izinli olduğu sıralarda geliyor, annesini, kardeşini ziyaret ediyordu. Yine pek seyrek görüşebiliyorduk O'nunla... Fakat bu defa görüyordum ki memleket meselelerine, milletin dertlerine bütün varlığıyla sarılmıştı... Selânik'teki Askeri Mahfel'de veya diğer toplantı yerlerinde sürekli olarak arkadaşlarıyla görüştüğünü duyuyordum. **Gazi** o kadar doluydu ki eminim kendisine ayırabileceği hiçbir özel hayatı yoktu.»

Harbiye'yi yüzbaşı olarak bitirdikten sonra O'nun, staj görsün diye Şam'a sürüldüğünü biliyoruz. Oradan Trablus, Kahire, Balkanlar ve nihayet gizlice tekrar Selânik'e dönüş.

«Fakat artık büsbütün olgunlaşmış ve kendisini tamamen millet ve devlet işlerine adanmış bir Mustafa Kemal vardı karşımda. Ne bayram, ne seyran ve ne de aşk, hiç bir şey umurunda değildi.

Yalnız bu arada **Makbule** Hanımefendiden duydu-

ğum bir konuşma beni dünyalara sahip olmuşçasına sevindirmişti.

Gazi gelir gelmez annesine sormuş:

— Şevki Paşanın kızı evlendi mi, evlenmedi mi?

— Evlenmedi, demiş.

Gazi bundan çok memnun olarak:

— Hiç olmazsa şimdilik nikâh yapsak.

Diye üstelemiş... Ama yine araya giren büyük olaylar bizi bir evliliğe kadar götüremedi.»

Emine Hanımefendi bütün bunları anlatırken o kadar heyecanlanıyordu ki sesinin titrediğini ve çok yorulduğunu hissediyordum. Bir aralık benim kendisine sorduğum bazı sorulara cevap olarak:

«Onunla evlenmediğime üzülüyorum, dedi. Sonucun böyle olması daha iyi bence... O'nun gönül işleriyle uzunboylu uğraşacak vakti yoktu. Esasen bu bir karşılıksız aşktı. Hiçbir zaman karşılık beklememişim.»

— Peki, **Atatürk** Cumhurbaşkanı olduktan sonra O'nu görmeyi hiç düşündünüz mü?

Şevki Paşanın kızı, mavi gözlerinin pınarında biriken yaşları hala zarafetini muhafaza eden ince uzun parmaklarıyla silerken:

— Hayır, dedi... Hayır. O'nunla tekrar görüşmeye tahammülüm yoktu. Seneler sonra biz de İstanbul'a gelip yerleşmiştik. **Makbule** Hanımefendiyle görüşüyorduk. Beni birkaç defa Saray'da baloya davet ettiler. Ama, heyecanımdan ne Saray'a ne de yanlarına gidemiyordum. Yalnız **Salih Bozok** Beyefendiyle birkaç defa konuşmuştum.

— Atatürk'ün rahatsızlığını nasıl haber aldınız?

— Hayatımın en acı anları O'nun hastalandığı günlerde geçti. O tarihe ait gazeteleri hala saklarım. **Gazi**'nin Savarona yatına yatışından itibaren ıstırabım hala devam ediyor. Her gün gider, sanki O'nu seyrediyormuşum gibi yatı seyrederdim. Bir sabah Cum-

hurbaşkanlığı bayrağının yarıya inik olduğunu görünce yıldırımla vurulmuş gibi sarsıldım.

Şimdi ölüm yıldönümlerine ait bütün gazeteleri saklıyorum. Benim için hayatın tadı yok artık.»

ATATÜRK'ÜN AŞK ŞİİRLERİ

Atatürk'ün bu ilk ve duygusal düzeyde en güçlü aşkını, **Ali Fuat Cebesoy** da doğrulamaktadır.

Cebesoy, anılarında şöyle der:

«.....ben Harpokuluna kaydolduğum zaman O sınıf çavuşuydu. Sınıf subayı beni kendisine vererek yerimi ve koğuştaki yatağımı göstermesini söylemişti. Benim bu büyük insanla arkadaşlığım böyle başladı.

Gençti, güzeldi, temiz giyinirdi.

Arkadaşlığımız ilerlediği zaman da Selanik'te tanıdığı bir kızı hiç unutamadığını söyler, o zamanki şiir üslubuyla yazdığı aşk şiirlerini de okumayı ihmal etmezdi.

O'nun; hâtıralarında, **(Birinci sınıfta saf gençlik hayâllerine tutuldum, derslerimi ihmal ettim)** dediği zaman Harpokulundaki bu ilk yıldır.»

eskkltaplarim.com

İkinci Bölüm

eskkltaplarim.com

1902-1912 ARASINDAKİ YILLAR BÜYÜK OLAYLARLA YÜKLÜYDÜ

Genç Osmanlı zabiti Mustafa Kemal'in özel ve duygusal yaşamını incelemek isteyen araştırmacılar, bu 10 yıllık dönemin, büyük olaylarla yüklü olduğunu görecekler ve duygusal bir ilişkinin varlığını saptamakta güçlük çekeceklerdir.

102 yılında Harbiye Mektebini birincilikle bitiren Mustafa Kemal, kendisi gibi olağanüstü başarıları görülen arkadaşlarıyla birlikte Erkânıharp Okulu'na devam ediyordu.

11 Ocak 1905 yılında 24 yaşında kurmay yüzbaşı olarak Erkânıharp Okulu'nu bitirdi.

Ülkenin geleceğine ilişkin gizli ve politik çalışmalara da katılan Mustafa Kemal, aralarına sızan bir kişinin ajan çıkması sonucu yakayı ele vermişti.

Can sıkıcı olaylar hızla birbirini izlemekte devam etti:

Yakalanış... Sorguya çekiliş... Şam'a 5'inci Ordu 30'uncu Alay emrine sürgün gidişi... Fırar... Mısır yoluyla Selanik'e geliş... Araya giren tanıdıkları aracılığı ile birkaç aylık tebdilhava raporu... Tekrar Suriye'deki kıtasına dönüş... 1907 yılı Ekim ayında Selânik 3'üncü Ordu Kurmay Heyeti'ne tayin edilişi... O sıralarda kuruluş hazırlıkları başlayan gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmesi... Hemen arkasından 1908 Meşrutiyet ihtilâli... Libya... Trablusgarp... 1909 yılında Selanik'te toplanan İttihat ve Terakki Cemiyeti 2. Büyük Kongresi'ne Trablusgarp delegesi olarak katılması... 13 Nisan 1909'da meşhur «31 Mart Olayı»...

1911 yılında İtalya-Trablus savaşına katılması... Ve nihayet Balkan Harbi...

İLİŞKİ KURDUĞU GÜZEL KIZLARI ÖZEL İSTİHBARATINDA KULLANDI

Yıl: 1913...

Mustafa Kemal 32 yaşında... Sırma bıyıklı, yakışıklı bir kurmay binbaşı...

Çok yakın dostu İttihat Terakki Partisi'nin eski Genel Sekreteri Fethi (Okyar) Sofya'da sefir... Kendisi de Osmanlı Devleti'nin Sofya sefaretinde Ateşemiliter.

Tüm Avrupa, Birinci Cihan Harbi'nin eşiğinde... Balkanlar kaynıyor... Hangi ülkenin hangi safta savaşa katılacağı, karmaşık bir bilmece gibi...

Bulgarların niyeti henüz kesinlikle belli değil... Sofya Sefirimiz Fethi Bey'le Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki liderlerinin —Almanya safında— harbe sürüklendiklerini hayret ve üzüntü içinde izliyorlar...

Kurmay binbaşı Mustafa Kemal, 1913 yılının Ekim ayı başlarında atandığı Sofya Ateşemiliterliği görevine başlamak üzere Bulgaristan'a geçtiği gün doğru Bulgaria Hotel'e iner...

Konaklayacağı uygun bir ev aramaktadır ama, bu bir zaman meselesi.

Hotel Bulgaria'da pek rahat edemez Mustafa Kemal. Birkaç gün sonra Splendide Palas Oteli'ne geçer. Bu otel öncekinden daha rahat ve nisbeten daha konforludur.

Bu dizi içinde Mustafa Kemal tarafından kendisine yazılmış birçok mektuplarını okuyacağımız Madame Corinne'e 3 Kasım 1913 tarihinde yazdığı bir mektupta yeni taşındığı oteli şöyle tanımlar Mustafa Kemal:

«... Şimdi Splendide Palas Oteli'ne yerleştim. Ye-

ni yapılmış, cidden konforlu bir otel. Banyoları var, oda hizmetçileri var. Ne isterseniz var. İçindeki özel eğlenceler, burada oturmaya değer. Hayır!.. Hayır Corinne!.. Sofya'da bir tek güzel kadın bile görmek mümkün değil.. Şimdilik otelde kalıyorum, zira uygun bir ev bulamadım henüz. Cevdet Bey'le dostluğumuz iyi. Onu bu kadar sempatik bulacağımı ve bu kadar iyi bir arkadaş olduğunu ummuyordum. Evvelki akşam beni Madam Dcurzi'ye götürdü. Madam Dourzi, Cevdet'le aralarında derin bir dostluk olan Paris'li bir hanım... Evinde o akşam kibar insanlar, vekiller ve daha birçok tanınmış beyefendiler vardı. Bakara oynuyorlardı. Ben kumar oynamadığım için kızsız bir tanışma ve konuşmadan sonra onlardan ayrıldım.

«PARİS'Lİ HANIMI GÜZEL BULMADIĞIMI SÖYLEYEBİLİRİM»

«Bu Paris'li hanımı güzel bulmadığımı sana söylememe izin verir misin?... Zannediyorum ki Cevdet Bey aracılığı ile beni evine dâvet eden kendisidir. Ayrılrken bana: —Bu akşam bizde eğlenemediniz!.. Fakat inanın bir başka sefer sizi memnun etmeye çalışacağım! dedi. Ordan ayrıldıktan sonra Novia America adında bir Cafe Concért'e gittik. Fransız, Alman birçok şcöntözler vardı. Bu hanımlar, bâzı erkekler tarafından dâvet edilmek için locaların arasında piyasa yapıyorlardı... Cevdet Bey iki Macar bayanı dâvet etti. Bu hanımlardan biri Almanca, diğeri Macarca konuşuyordu. Bilmem neden, ben hiç memnun olmadım ve hep sıkıldım. Onları localarında bırakarak ordan da ayrıldık Ote'e dönüp yatağıma girdiğim zaman, vakit geceyarısını geçmişti. Gündüz, Sofya'da kısa bir tur yaptım. Çoğunlukla Sefarethânedede ve büromda çalışıyorum. Fethi Bey de başka bir şey yapmıyor. Bugün kendisiyle birlikte 5 kilometrelik küçük

bir araba gezintisi yaptık. Bana her zaman kendinden söz eden haberler ver... Bütün kalbimle...

M. Kemal»

*
**

Mustafa Kemal, çok kısa bir süre içinde Sofya' da geniş bir çevre oluşturdu. Hiç bir dâveti, hic bir ziyafeti kaçırmıyor, her gittiği yerde yeni yeni dostlar ediniyordu.

Özellikle genç kızlar ve hanımlar, bu yakışıklı binbaşya candan bir ilgi gösteriyorlardı.

Sofya Operası'nın primadonnası Anna Todorova, yine opera sanatçılarından Mimi Balkanska ve Porfolia, Mustafa Kemal'in çevresinde pervane gibi dönen genç ve güzel hanımlar arasındaydı.

Sofya'ya yerleşmiş çok zengin ve çok güzel bir Türk hanımı vardı: Tarife Hanım!..

Sofya sosyetesinin kalbur üstü hanımları, tanınmış ailelerin genç kızları çoğu kez Tarife hanımın evinde düzenlenen partilerde bir araya gelirlerdi.

Mustafa Kemal, çoğunluğu genç kız ve genç hanımlardan oluşan güçlü bir istihbarat şebekesi kurmuştu. Büyük savaşın eşiğinde bulunan ülkesi için millî güvenlik açısından çok önemli bir çok sırları hanım dostlarının aracılığı ile sağlıyordu.

Bir başka deyimle, genç ve yakışıklı Türk binbaşısı Mustafa Kemal'in ilişki kurduğu her genç kız, her kadın, her insan, O'nun özel casusu olduğunu bilmeden çevresinde bulunuyorlardı.

Mustafa Kemal'in çevresindeki genç ve güzel hanımlar, Sofya'nın tanınmış ailelerinin kızları olduğu için, bu genç ve yakışıklı Türk subayına karşı gösterdikleri yakınlık göze batıyordu.

Bulgar parlâmentosundaki Türk kökenli milletvekillerinin çoğu Mustafa Kemal'in yakın dostuydu.

Mustafa Kemal'in, Bulgar Başbakan'ının kızı Nikolina ile olan yakın ilişkisinden dolayı bu milletve-

killerini iktidar lehine etkilediği söylentileri dolaşıyordu, siyasal çevrelerde.

Mustafa Kemal'in Nikolina kadar önem ve değer verdiği bir başka genç kız, Savunma Bakanı Stilyan'ın kızı Dimitrina...

BİR VALS BİR AŞKIN BAŞLANGICI OLDU

Matmazel Dimitrina bir baloda tanışmıştı Mustafa Kemal'i.

Refik Sönmezsoy, Tercüman gazetesinde, bu tanışmanın şiirsel öyküsünü şöyle özetler:

*
**

«Mustafa Kemal, Sofya Ataşemiliteri idi... Bir «Efsane» erkeği olarak, Bulgaristan'a gelmişti... Trablus, Bingazi, Balkan Savaşı kahramanı, yakışıklı bir Türk Subayı... Omuzları sırma dolu generaller, bu genç subaya saygı duyuyorlardı... General kızları, Mustafa Kemal'i gönüllerinde paylaşamıyorlardı...

*
**

Mustafa Kemal, o gece Yeniçeri elbisesi giydi... Kılıçlarıyla Bulgaristan'ı Osmanlı İmparatorluğunun bir «Vilâyeti» yapan Yeniçerileri, bir «Maskeli balo» da canlandırmak istiyordu. «Maskeli balo»da general kızlarının gözleri «Türk Yeniçerisi»nin üzerinde toplandı. Genç kız dudakları «Mustafa Kemal» adını fısıltı halinde heceliyordu: «Mustafa Kemal geldi...»

*
**

Salondaki her genç kızın gönlü «Mustafa Kemal ile dansetmek» dileği ile doluydu. Mustafa Kemal ayağa kalkınca, genç kızların gönülleri hopladı... Gözler «Dâvet» doluydu... Genç ataşemiliter, Millî Savunma Bakanı Stilyan'ın oturduğu masaya yaklaştı. Ba-

kanın yanındaki güzel kızın önünde eğildi: «Bu vals bana lütfeder misiniz?...» dedi.

Efsane erkek, bütün kızların gönüllerinde döne-yordu artık... Hem de, bir kızın kolunda...

*
**

General kızı Dimitrina, Mustafa Kemal'in kollarından ayrılırken «Yarın buluşalım» diye fısıldadı. «Nerede?...» «Bizim eve gel!... Babam sizi daima takdirle anar!...»

Balo'nun en ilgi çekici olayı, Kral'ın Mustafa Kemal'i tebrik etmesi ve bir hediye vermesi olmuştu... Ancak, Mustafa Kemal, sabaha karşı, bir Türk arkadaşına: «Gecenin en değerli hedeiyesi Dimitrina idi» dedi.

*
**

İlk nefesi, ikinci, üçüncü nefesler, ilk cümleyi ikinci, üçüncü cümleler, ilk vals ikinci, üçüncü valsler takip etti. Baba Stilyan, Mustafa Kemal'i çok sevi-mişti... Balkan Savaşı'nda, M.Kemal'in talihine düşen orduya General Stilyan'ın komuta ettiği de, sohbet sırasında öğrenilmişti. General, «Bu ikinci ve dostça karşılaşmamız» diyordu. Dimitrina ile Mustafa Kemal hemen her gün beraberdiler. Dans, patinaj, ev ziyaretleri ve gizli buluşmalar ile «Aşk hikâyesi»nin cümleleri sürüp gidiyordu... Bulgaristan sosyetesesi «Türk - Bulgar aşkı» ile çalkalanıyordu:

- «Dimitrina, Mustafa Kemal'e çılgınca âşık!..»
- «Mustafa Kemal de Dimitrina'yı seviyor!..»

*
**

Bulgar Kurmay Başkanının kızı, «İki sevdalı arasında» saadet temsilcisi olmuştu. Bu sevdanın bir evlenme ile bitmesini istiyordu.

...Ve bir gün, bu sevdanın bitmesi için, Baba Stilyan'ın «gönül kapısı»nı çaldı:

«— Mustafa Kemal, kızın Dimitrina ile evlenmek istiyor... Kızın da ben Mustafa Kemalsiz yaşayamam, diyor!...»

Generalin cevabı kısa, kesin ve acı idi:

«— Ben bir Türk'e kız vermem!..»

...Ve bu aşk romanının ilk bölümü bu cümle ile noktalanır gibi oldu...

*
**

Mustafa Kemal gururlu bir erkekti. Dimitrina, bir aşk mektubunun üç satırı ile bu gururu okşamasını bildi:

«— Ölünceye kadar seni seveceğim. Son nefesimde «Önce Kemal, sonra Allah diyeceğim. Beni unutma, ara!..»

Mustafa Kemal Çanakkale savaşlarında da, İstiklâl Savaşı'nda da, Cumhurbaşkanı olduktan sonra da «Dimitrina»yı unutmadı. Mektuplar yazdı. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile «sevgilerini taşıyan» hediyeler gönderdi...

Dimitrina «babasının bulunduğu Bulgar» ile evlenmişti ama, kalbi sınır taşlarının ötesinde çarpıyordu.

*
**

«10 Kasım 1938» günü Bulgaristan'ın «gözünden en çok yaş dökülen» kadını Dimitrina idi:

«— Kemal beni bıraktın da, nerelere gittin» diye ağladı durdu.

1913 yılında başlayan bu «Aşk hikâyesi»nin erkek kahramanı, bir milletin kalbine gömülmüştü.

Dimitrina ise, bu aşk romanının eski sayfalarını çevirerek, bir defa okuyarak avunacaktı.

*
**

28 yıl, bu romanın sayfalarına bir cümle eklemekten geçti...

İki ay önce, 73 yaşına basan, Bulgaristan'da «Ata-

türk'ün ilk ve bitmeyen aşkı» diye bilinen Dimitrina bir rüya gördü:

«Atatürk, Dimitrina gel artık, seni özledim, di-yordu».

Dimitrina, bu rüyayı yorumladı:

«— Kemal beni çağırıyor» dedi...

...Ve bu rüya gecesinden 24 saat sonra son ne-fesini verdi. Bu «sevda romanı»nın ilk sayfalarında söylediği gibi son sözü:

«— Mustafa Kemal» oldu...

Romanın son cümlesi, «Mustafa Kemal» ile nok-talandı.

BAŞBAKAN'IN VE HARBİYE NAZIRI'NIN KIZLARI, MUSTAFA KEMAL'İN SEVGİLİSİYDİLER

Bunlar arasında Bulgar Başbakanı Dr. Radoslavof'un kızı Nikolina başta geliyordu.

Tarifa Hanım'ın evindeki toplantılarda tanıştığı ve çok yakın bir ilişki kurduğu Matmazel Nikolina ile Mustafa Kemâl arasındaki özel dostluk tüm Sofya'da duyulmuş, dedikodular ayyuka çıkmıştı.

İktidardaki Başbakan Radoslavof'un siyasî muha-lifleri, kurmay binbaşı Mustafa Kemal'in flörtleri ara-sında yer alan güzel Nikolina'nın bu özel ilişkisini dillerine dolayarak Başbakanı yıpratmaya çalışıyor-lardı.

Sofya, o yıllarda yoğun bir diplomatik kaynaşma içindeydi. Birinci Dünya Savaşı'nı yönlendirmeye ça-lışan (İngiliz, Fransız, Sovyet Rusya gibi) ülkelerin temsilcileri Bulgarlarla sürekli müzakere halinde-ydiler.

Bu ortamda, biri Başbakan'ın, diğeri Harbiye Na-zır'ının kızı olan iki genç hanım, Mustafa Kemâl'in özel istihbaratı için en mükemmel birer kaynak idiler.

Bulgar Harbiye Nâzırı Kovaçef'in kızı Mara, duygult, içli, kültürlü, şık giyinmesini çok iyi bilen Makedonyalı bir tazeydi. Üstelik fizik yapısı bakımından zarif ve şirin bir kızdı.

Snk sık Tarife Hanım'ın evinde buluşuyorlar, bir kaç kadeh erik rakısı... Biraz müzik... Biraz sohbet... Biraz aşk... derken, Bulgar hükümetinin en gizli sırları, bazen Nikolina'nın dudaklarından, bazen de Mara'nın gevezeliklerinden Mustafa Kemal'in istihbarat dosyalarına yansyordu.

Başbakan'la Harbiye Nazırı'nın kızlarından sızdırdığı özel haberleri diğer ajanslarının istihbaratıyla da pekiştirdikten sonra değerlendiren Mustafa Kemal, bu arada yarbaylığa terfi etti. Ateşemiliter Mustafa Kemal, o sıralarda Dimo Açkof adında Türk dostu, bir Bulgar avukatın kızı Elena ile de özel bir yakınlık kurmuştu...

Gittiği her yerde seçkin insanlardan bir çevre oluşturan, edindiği dostları ve kurduğu çevreyi muhafaza etmesini bilen genç kurmay, bir yandan Sofya'daki güzel flörtleriyle ilişkisini sürdürürken öte yandan uzaklardaki dostluklarını da mektuplaşmak yoluyla canlı tutmaktan geri kalmıyordu.

İstanbul'daki genç ve güzel dul Madam Corinne, Mustafa Kemal'e büyük bir sevgi ve hayranlık duyuyordu. Ve de üstelik kıskanç bir kadındı Mm. Corinne. Mustafa Kemal'in Sofya'daki arkadaşı ve kendisinin de yakın dostu Cevdet de Mm. Corinne'in ajanı(!) idi. Mustafa Kemal'in Sofya'daki özel yaşamını gözetmesi görevini üstlenmişti Mm. Corinne'e karşı.

Gönül işlerini de memleket işleri kadar büyük bir beceri ile yürüten genç kurmay Mustafa Kemal'in bir yandan Başbakan'ın kızı Nikolina ve Bulgar harbiye Nazırı'nın kızı Mara ve Avukat Açkof'un kızı Elena Açkof ile ilgilenirken İstanbul'daki Mm. Corinne'e —Fransızca kaleme aldığı— mektuplarıyla nasıl seslendiğini hep beraber okuyalım:

Sofya, 27 Aralık 1913

«Sevgili Corinne, mektuplarını büyük bir sevinçle aldım. Bu mektuplarda bana karşı gösterdiğin dostluk duygularına içtenlikle teşekkür ederim. Diyorsu ki, son yazdığın mektuplarda öncekiler kadar imlâ yanlış yok. Acaba bir başkası mı yazdı o mektupları. Bu önemli dikkatini senden bana yönelmiş bir kompliman olarak kabul ediyorum. Çünkü öğrenebildiğim kadar Fransızcam üzerinde hiç bir hayale kapılmıyorum. Fransızca'yı Türkçe kadar bilseydim sana yalnız daha çok mektup yazmakla yetinmez, içimdeki samimi duyguları daha güzel ve daha seçkin bir üslupla anlatabilirdim.

Anlıyorum ki Cevdet Bey'e benim buradaki hayatımı gözetlemesini tavsiye etmeye devam ediyorsun. Kendi hareketlerinin gözetlenmesi gereken Donjuan'ın sözlerine bilmem ki hangi noktaya kadar inanılabilir. (Mustafa Kemal mektubunda Donjuan sözcüğü yerine «Courreur» sözcüğünü kullanmaktadır.)

Yine de hemen söyleyebilirim ki onun sana anlatacağı şeylerde belki hakikatın bir zerresi bulunabilir.

Buradaki hayatım monoton akışı ile devam ediyor. Hiç bir olay hayatıma bir neşe katamadı. (.....) içten dostluklarımı sunarım. M. Kemal»

*
**

Artık bir kurmay yarbay olan Mustafa Kemal'i kutlayanlar arasında O'nu içtenlikle seven ve kıskanan Mm. Corinne de vardır.

O zamanki deyimle kaymakam Mustafa Kemal'in âşıkları, hayranları yalnız Sofyalı kızlar, yalnız Mm. Corinne midir?..

Mm. Corinne'nin kızkardeşi Matmazel Edith de bu yakışıklı kurmaya karşı özel hisler beslemekte, ablasının yazdığı mektuplara arasına kendi duygularını da yüklemektedir.

«KALBİMİN DİKTE ETMEDİĞİ SÖZLERİ BENDEN BEKLEMİYİN»

Sofya Ateşemiliteri kaymakam Mustafa Kemal'in Mm. Corinne'e yazdığı bir başka mektubu gözden geçirelim:

28 Şubat 1913, Sofya

«Sevgili Corinne, Kaymakamlığa terfi edişim mü-nasebetiyle gönderdiğiniz tebrikler beni çok derinden duygulandırdı. Güzel sözleriniz kalbimde büyük bir yer işgal etti. Kendi kendime izah edemediğim suskunluğumun bir çok nedenleri vardı: Sofya, Belgrad ve Petinya ateşemiliterliklerine tâyinim bana büyük işler yükledi. Henüz diğer iki şehre gidemedim. Özellikle Sofya'da beni ilgilendiren bazı sorunları incelemek zorundayım. Buradaki tüm meşguliyetim, bana büyük bir sıkıntı veren otel hayatından kurtulmak için uygun bir ev aramak. (.....)

Sana uzun uzun yazamayışımın nedenleri bunlar. Birkaç kelime!ik kartpostallar yollayabilirdim. Fakat bu, hem seni tatmin etmezdi, hem de ben kendilerine nezaket icabı yazmak zorunda kaldığım kimselere karşı ancak kartpostal kullanırım. Küçük ve sevimli Matmazel Edith'in istemeyerek meydana gelen bu uzun suskunluğum karşısında sitemkâr şeyler söylemesi beni hayretler içinde bıraktı. O'nun sana karşı büyük bir dostluğu, ve benim samimiyetime ise pek az güveni var. Hayat tecrübesi de o nisbette az.

Rica ederim. O'na söyle; çok konuşan ve sayfalar dolusu mektuplar yazarlar mı; gerçek ve samimi dost sayılır?.. Çok içtenlikle hisseden fakat uzun lâflarla karşısındakini yormak istemeyen ve duygularını gizlemeyi tercih eden kimseler ilgisizlikle suçlanabilir mi? Sevimli Edith zuna inansın ki ben de O'nun Avusturyalı dostu kadar fedakâr ve candan olmaya muktedirim. Ve o insanlar gibi kur yapmasını çok iyi bi-

lirim. Üstelik şunu da bilsin: Senin benim nazarımda çok yüksek bir mevkiin var. Sen, öyle bir kişiliğe sahipsin ki benden kalbimin dikte etmediğini kelimele-ri beklemezsin. Tatlı ve şirin kızkardeşine bu satırları okumanı ve kendisine benim hayalimde kolay kolay silinmeyecek bir hâtırası bulunduğunu söylemeni özellikle rica ediyorum. (.....)

İçten ve Candan Dost M. Kemal»

*
**

BULGAR HARBİYE NAZIRININ KIZI MARA, MUSTAFA KEMAL'İ DELİLER GİBİ SEVİYORDU!..

Mm. Corinne ve onun şirin kızkardeşi Matmazel Editt, Sofya'dan İstanbul'a postalanan mektupların kısalığından ve katılığından yakınadursunlar, Bulgaristan'ın başkentinde güzel bir genç kız, Mustafa Kemal'i bir kaç gün görmese çılgına dönecek kadar O'na âşıktı.

Bu duygulu ve zarif kız, ilişkilerine yukarıda kısaca değindiğimiz Mara idi. Bulgar Harbiye Nâzırı'nın şık ve kültürlü kızı Mara...

Mustafa Kemal'in Sofya'daki çevresi içinde daha önceki yıllarda Manastır'da tanışmış olduğu Dino Açıko fisminde genç bir hukukçu da vardı.

Mustafa Kemal'in flörtlerinden Elena'nın babası Dino Açıkof, Bulgar asıllı olmasına rağmen Türklere karşı büyük bir sevgi ve saygı besliyordu. Mustafa Kemal'in kişiliğine hayrandı.

Sofya'da avukatlık yapan Dino Açıkof, sık sık evinde ziyafetler, partiler düzenler ve yakın dostu Mustafa Kemal'i de çağırmayı ihmâl etmezdi. Bir bakıma Mustafa Kemal, bu dâvetlerin baş konuğu durumundaydı.

Konuklar arasında Mara Kovaçef'le birlikte Sofya'

nın ileri gelen ailelerinin birçok temsilcileri, Mustafa Kemal'e hayran genç kızlar, opera sanatçıları ve politikacılar da bulunuyordu.

Mara Kovaçef, birlikte geçirdikleri tatlı saatlerin ve günlerin adedi arttıkça ortak hatıraları çoğaldıkça Mustafa Kemal'i daha fazla sevdiğini hissediyordu.

Kendisini seven ve etrafında pervane gibi dönen kızların karşısında ölçülü ve dengeli biryaklaşım ile hareket eden Mustafa Kemal, İngilizlerin Bulgaristan yetkilileri ile yaptığı gizli temasları, Rusların tekliflerini ve niyetlerini rahatlıkla öğrenebiliyordu.

Nihayet savaş başladı. Bulgarlar, Almanlarla ittifak halinde olan Türklerin safında yer aldı.

Delicesine âşık olduğu Mustafa Kemal'in özel bir casusu olarak O'na hizmet ettiğinin farkında olmayan Mara Kovaçef, Mustafa Kemal Sofya'dan ayrıldıktan bir süre sonra O'nu unutamamak için evlenecek, fakat içindeki büyük aşkı, Mustafa Kemal'i asla unutamayacaktı.

Ve... Yıllardan sonra... 1933 yılında... Cumhuriyet'in 10'uncu yıldönümü törenlerine Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın özel konuşması olarak katılacak olan avukat Dino Açkof ile genç Türkiye'nin büyük kurtarıcısı arasında Çankaya Köşkü'ne şu konuşma geçecekti:

— Gospodin Açkof, kızınız ne alemde?

— Elena mı?

— Evet!

— Siz Sofya'dan ayrıldıktan sonra Elena Adliye Nazırı Hristo İstatef'le evlendi!..

— Ya Matmazel Mara Kovaçef?

— Bir doktorla evlenmişti... Duyduğumuza göre bir aralık Ankara'ya sizi görmeye gelmişti. Ankara gelişinde size anlatmadı mı?

— Evet, anlattı... Dokuz yıl önce Ankara'ya gelişinde burda birbuçuk ay kalmıştı. Kendisiyle müteaddit defalar konuştuk.

— Size bir şey söyleyeyim mi Ekselâns, Mara, Ankara'dan Fiilbe'ye döndükten sonra kocasından ayrıldı!..

— Yaaaa!., Öyle mi?..

Bu ünlemde ve bu soruda çok uzun yılların gerisinde kalmış duygulanışlar ve hâtıralar düğümleniyordu.

VIDİN'Lİ KURTBEY AİLESİNİN GÜZEL GÖZLÜ KIZI: NAZMIYE

Mustafa Kemal'in Sofya'da tanıyıp hoşlandığı genç kızlardan biri de Vidin'li «Kurtbey Ailesi»nin kızı, Nazmiye'dir.

Bu kitabın baskıya hazırlandığı 1988 yılı yaz aylarında 92'nci yaşına hazırlanan Nazmiye (Atiç) Hanım, İstanbul'un Bebek semtindeki konutunda görüştüğü bir gazeteciye, o çok uzak günlere ilişkin anılarını şöyle anlatıyor:

«Evet, Mustafa Kemal, Sofya'da bana evlenme teklif ettiği zaman, ben henüz 17 yaşındaydım. Anneannemle Vidin'den İstanbul'a gidiyordum. Oradan da tıp tahsili için, Fransa'ya geçecektim.

«Sofya'ya uğramıştık. Mustafa Kemal, Sofya'da ataşemiliterdi. Bizi anneannemle çaya davet etti. Simdi elçiliğimiz olan evde oturuyordu. Çay sofrasını, bahçede iki akasya ağacının altında kurduymuştu. O çay masasında bana, 'Sizinle evlenmek istiyorum' dedi. Dedi ama, ardından da, şartlarını şöyle dile getirdi: 'Ben, 33 yaşındayım; 50 lira altın para maaşım var. Bunun 20 lirasını size cep harçlığı olarak vereceğim. Ben de, kalan 30 lira ile evi idare edeceğim. Yalnız, benim bir şartım var, nikâhımızı imam değil, Sofya Sefiri Fethi Okyar kıyacak. «Evlenme teklifi, beni çok şaşırtmıştı. Ama, mutaassıp bir babanın kızı olarak da en çok, imamsız kıyılacak bir nikâhla takılmıştım.

Böyle bir teklif, böyle bir nikâh, benim kabul edebileceğim bir şey değildi. Çünkü bütün nikâhları, imam kıyıyordu. İmamsız nikâh olmazdı. Bunu kendisine ifade ettiğim zaman, Mustafa Kemal bana karşı çıkarak, 'Hayır, ben prensip sahibi bir kişiyim, benim nikâhımı imam kıymayacak', diye ısrarını sürdürünce, ben de teklifini kabul edememiştim.»

1986 yılında Vidin'de doğan Nazmiye Hanım, ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra anneannesi ve ağabeyi ile birlikte İstanbul'a gelmiş. O zamanki adıyla Çapa Kız Muallim Mektebi'ne girmiş. Öğrenimini tamamladıktan sonra tekrar Vidin'e dönmüş.

Tıp öğrenimi yapmak amacıyla Fransa'ya gitmeye hazırlandığı aşamada Sofya'da tanıştığı Mustafa Kemal, çevresini dolduran çok renkli bir hanım kalabalığına ve ülkesinin içinde bulunduğu buhranlı bir dönemde aktif bir görev ateşiyle çırpınan yüreğine rağmen, Kurtbey Ailesi'nin bu güzel gözlü kızına gerçekten evlenme önerisinde bulunmuş mudur? Bu hususu kesinlikle saptamak olanağına sahip değiliz. Nazmiye Atıç Hanımefendi, açıklamasında bununla da yetinme mekte, Atatürk'ün Lâtife Hanım'dan ayrılma aşamasında Kavalalı İsmail Hakkı Beyi kendisine gönderecek (ki o sıralarda Nazmiye Hanım Behiç Nuri Bey adında bir zâtle evlidir) dolaylı olarak eski önerisini yinelediğini ileri sürmektedir.

Nazmiye Atıç Hanımefendiyi dinleyelim:

«Ama, daha sonraki yıllarda birbirimizi hep gördük Mektuplaştık. Bana yazdığı mektuplarda, teklifini iki kez tekrarladı. Fakat, 'Ben prensip sahibi bir kişiyim' demekten de, vaz geçmedi.

«İstanbul'da ailesi ile tanıştım. Evlerinde kaldım. Annesine Zübeyde Teyze dedim. Kız kardeşi Makbule Hanım, yakın dostum oldu. Mustafa Kemal, beni yakın çevresi ile tanıştırdı.»

Gönül isterdi ki, Mustafa Kemal'in, Nazmiye Hanım'a yazdığı ve evlenme önerisini birkaç kez tekrar

ettiği bu ilginç mektuplar, tıpkı anılar gibi, bugüne dek titizlikle saklanabilsin.

Ama.. ne yazık!.. Atatürk'ün gönlünde yer ettiğini ni açıklayan Nazmiye Hanım, bu mektupları, hâfızasındaki anılar kadar özenle saklayamamış.

Bakın ne diyor:

«O kıymetli mektupları, kocam Behiç Nuri Bey'in ölümüne kadar sakladım. Çünkü Behiç Nuri Bey, İngiliz'di, İngiltere'de doğup büyümüstü. Eski Türkçe okumasını bilmiyordu. İkinci eşim, Erzurum Milletvekili, CHP Genel Sekreteri ve İçişleri Bakanı Dr. Ahmet Fikri Tuzer'di. Başbakan Refik, Saydam'ın ölümünden sonra da Başbakanlığa bir müddet vekâlet etmişti.

«Evlendikten sonra, 'Mektuplar kocaman eline geçer; evim, yuvam yıkılır' korkusu ile hepsini, o zaman oturduğumuz Kurtuluş Tepeüstü'ndeki Usulcuoğlu Apartmanı'nın banyosundaki sobaya atıp içim parçalanarak yakmıştım...»

Nazmiye Hanım, anılarında Bursa'daki bir akşam yemeğine de özellikle yer vermektedir.

Uzun süre Mustafa Kemal'le görüşemediğini Bozüyük Mebusu Çolak İbrahim Bey'e bildiren Nazmiye Hanım, bir gün müjdeli haberi alır:

— Reiscumhur Hazretleri, sizi Bursa'daki köşkünde kocanızla birlikte kabul buyuracaklar!..

Gerisini yine Hazmiye Hanım'ın anılarından dinleyelim:

«O gün kocam hastalandı. «Ben gidemeveceğim, sen kız kardeşini al, Bursa'ya gidin» dedi. Ben ve kız kardesim, İbrahim Bey'le birlikte Bursa'ya gittik. Setbaşında, aklımda kaldığına göre, Cumhuriyet Oteli'ne indik. İbrahim Bey, benim kız kardeşimle geldiğimi, Paşa'ya haber verdi. Ertesi gün, saat 16.00'da Reiscumhur hazretleri, her zaman bindiği şahsi otomobilini gönderip bizi aldırıldı. Atatürk, belediyenin kendisine hediye ettiği villada kalıyordu

(.....)

Nihayet akşam yemeği vakti gelmişti. Reisicumhur hazretlerinin, her zamanki gibi, misafir arkadaşları vardı. Bazıları da hanımları ile gelmişlerdi. Uzun yemek masasına, misafirler, oturmaya başladı. Reisicumhur hazretleri, yemek masasının en başına oturmadan önce beni sağ tarafına, kız kardeşimi de, sol tarafına oturttu. Aklımda kaldığına göre, Bursa Valisi Kemal Gedeleş, Bozüyük Mebusu İbrahim Bey, yaver Rasuhi Bey, Makbule Hanım, Paşanın kızları, Ali Hikmet Paşa ile sağımda oturan Ali Sait Paşa vardı. Ali Sait Paşa'nın hanımı Neciye Hanım yoktu. Daha ismini hatırlayamadığım misafirler vardı.

Servisi yapan garson, yemeği önce Reisicumhur hazretlerine vermek isterken, Reisicumhur hazretleri yemeği kendi eli ile alıp önce benim tabağıma, sonra kız kardeşimin tabağına koyduktan sonra kendi tabağına alıyor ve garson ondan sonra, diğer misafirlere ikrama gidiyordu.

Reisicumhur hazretlerinin bana karşı gösterdiği bu ince zarafet gözümde kaçmıyordu. Bunun, kendisinin gerçek zarafeti olduğunu bilmemle birlikte, kalbinde bana karşı bir sevgi işareti olduğunu hissediyordum. Böylece herkes yemeğe başladı. Üçüncü yemek tabaklara alındıktan sonra, Reisicumhur hazretleri, benimle yavaş sesle, kimsenin duyamayacağı biçimde konuşmaya başladı.

«Ben Latife'yi boşadığım zaman sen ne yaptın?» dedi. «Boşanma tebliğini gazetede okudum. eviniz yıkıldı diye müteessir oldum, aynı zamanda da dünyalar adeta benim oldu. O yazıyı kesip sakladım» dedim. O benim bu sözüm üzerine, manalı bir şekilde,

«Peki ama siz Kavalalı İsmail Hakkı Bey'e ne dediniz?» deyince, derhal İsmail Hakkı Bey'in sözleri geldi aklıma. Demek, Paşa aözümü aratmak için, en yakın arkadaşını bana göndermişti. Ben hiç renk vermedim,

O gece, o sofrada bulunanlar arasında birçok ün-

lü kişi var: Daha sonraki yıllarda Cumhurbaşkanlığı enel Sekreterliği yapan Bursa Valisi Kemal Gedeleş, Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan, Sabiha Gökçen, Ali Sait Paşa, Atatürk'ün mânevi kızlarından Rukiye ve Zehra... Ve daha pek çok seçkin kişi...

Tarihe ve gerçeklere ışık tutabilmek amacıyla, rahmetli Makbule Atadan'ın rahatsızlığı sırasında kendisiyle tanıştığımız Sayın Sabiha Gökçen'le 32 yıllık bir aradan sonra tekrar konuşmak gereğini duyduk.

HAYAL MAHSULÜ HATIRALAR

Tarih: 25 Ağustos 1988...

Suadiye'de, Okul Sokak No: 50 Kamer Apartmanı'nın 4'üncü katında 10 numaralı dairedeyiz.

Bir süreden beri İstanbul'da ve bu adreste konuk bulunan Sayın Sabiha Gökçen'le, Atatürk'ün aşk yaşamı üstüne sohbet ediyoruz.

lık merak ettiğim şey, Hürriyet gazetesinde yayınlanan «Atatürk'ün Gönlündeki Kadın»(!)ın çok iddialı anıları...

Uzun yıllar Atatürk'ün çok yakınında bulunan ve yaşayan canlı tarihlerimizden biri olan Sabiha Gökçen'in anlattıklarını sağlıklı bir şekilde tesbit edebilmek için saat 10.30'dan 12.30'a kadar süren 2 saatlik sohbetimizi teybe kaydediyoruz aynı zamanda.

— Sayın Sabiha Gökçen... Okudunuz mu Hürriyet'teki anıları?.. «Atatürk'ün Gönlündeki Kadın», Sayın Nazmiye Atıç Hanımefendi, birçok önemli iddialarla ortaya çıkıyor. Bursa'daki akşam yemeğinde Atatürk'ün bu konuda açıklamalar yaptığını söylüyor ve sizi de tanık gösteriyor.

— Ben de okudum o yazı dizisini... O geceden hayatta kalan iki kişi varız: Biri ben, diğeri de Rukiye... Güya Atatürk, bize demiş ki, Nazmiye Hanım'ın

ifadesine göre, gidin bakın.. iki kız kardeş var... hangisi daha güzel... demiş güya... Rukiye de, ben de gidip bakmışız güya... Böyle bir şey asla olmadı... Atatürk böyle bir şeyi zaten yapmazdı asla... Nazmiye Hanım'ın Atatürk'le arasında, Sofya'da bir flört hali geçmiş olabilir... Ama Atatürk tarafından bir evlenme teklifinin yapılmış olması ve bu teklifi de Nazmiye Hanım'ın reddetmiş olması kesinlikle düşünülemez... Eğer Atatürk böyle bir teklif yapsaydı Nazmiye Hanım reddedemezdi... Biraz hayal mahsulü bu hatıralar... Ben Bursa'daki akşam yemeğinde sofrada Atatürk'ün böyle bir açıklamasını duymadım... Atatürk, Nazmiye Hanım'lı tanıştığı tarihlerde evlenmeyi düşünmemiştir... Ama.. bir flört olayı olmuş olabilir...

«GEL GİTME KADIN!..»

Atatürk'ün aşk hayatı hakkındaki görüşlerini sorduğumuzda Sabiha Gökçen'in yanıtı şöyle oldu:

— Ben böyle bir şeye şahit olmadım... Yalnız müsaade ederseniz bir hatıramı anlatmak isterim: Atatürk çok nazik, çok temiz ve her haliyle mükemmel bir kişiydi. Kadınlara saygısı fazlaydı. Bir akşam sofradaydık... Çok hassas ve ince ruhlu bir insandı Atatürk... Müziği de çok severdi... Zama zaman Türk Sanat Müziği sanatçıları çağırırdı köşke... O akşam da müzik sanatçıları vardı. Bir aralık «Gel gitme kadın!» diye bir şarkı okundu... Bu şarkı devam ederken ben Atatürk'ün yanında oturuyordum... Hüzünlendi... gözleri buğulandı ...ağlayacak hale geldi... Bakıyordum... Neden acaba?.. Neden Atatürk ağlıyor?.. Acaba geçmişteki bir hatırası mı onu duygulandırdı?..

Ertesi gün odasına iyi sabahlar dileğiyle girdiğimde bana şöyle dedi:

«— Dün gece nasıl geçti?»

«— Siz dün gece bir şarkıya üzüldünüz... ağladınız bayağı...» dedim.

Daldı, düşündü.

«— Yak şu sigaramı çocuğum!» dedi.

ATATÜRK'E YÖNELİK GERÇEK AŞKLAR

— Peki Sayın Sabiha Gökçen, Atatürk'ün derin bir aşkla kimler sevdi size göre?..

— Bizler Atatürk'ün manevi kızları idik... Fikriye Hanım genç, güzel antellektüel bir hanımmış... Aralarında hissi bir bağlantı olmuş olabilir... Belki Atatürk'ün de Fikriye Hanım'a hissi bir yakalşımı vardı... Ama daha çok Fikriye Hanım Atatürk'e çok bağlanmış hissen... Fikriye Hanım hakikaten âşık... Atatürk de çok bağlanmış hissen ...Fikriye Hanım hakikaten âşik. Atatürk de bu aşka karşı ilgisiz değil... Onun da Fikriye Hanım'a bir ilgisi var... ama Fikriye Hanımınki kadar değil... Ve nitekim bu aşkı yüzünden intihar etti Fikriye Hanım...

— Nebile için de aynı şeyi söyleyebilir miyiz?

— Nebile Hanım'ın Fikriye Hanım olması mümkün değil!

— Lâtife Hanım'la Fikriye Hanım arasındaki duygular farkı ne olabilir size göre?

— Lâtife Hanım, işin başında hiçbir zaman hissen Fikriye Hanım gibi olmadı. Lâtife Hanım, belki sonradan hissen bağlandı Atatürk'e... Latife Hanım biraz daha sabırlı olsaydı, akıllı olsaydı, akılsızdı demiyorum yanlış anlaşılmasın, belki ömür boyu bir evlilik olabilirdi...

Ben he r zaman... keske Atatürk, Fikriye Hanım'la evlenseydi, diye düşünürüm... Çünkü Fikriye Hanım, hakikaten her zaman aklını kullanan, Atatürk'ü hakikaten seven bir kadımmış Fikriye Hanım... Ben tanımadım... Ufak tefek kaprisleri olabilir her insanın.

Atatürk'ün de olabilir... Ama Fikriye Hanım, onları hoş görebilirdi... Latife Hanım ise bunları hoş görmedi maalesef...

FİKİRİYE HANIMLA LATİFE HANIM ARASINDA DUYGUSAL YAKLAŞIM FARKI

— Sayın Sabiha Gökçen ...Şöyle diyebilir miyiz: Fikriye Hanımın bunları hoş görebilecek kadar derin bir aşkı vardı Atatürk'e... Aşkı için her şeye katlanabilirdi... Ama Lâtife Hanım...

— Bakın Şemsi Belli Bey, benim, Atatürk'ün kendisinden dinlediklerim var... Lâtife Hanım hakkında ve Fikriye Hanım hakkında... Ama sizinle olduğu gibi karşı karşıya konuşmadık bunları Atatürk'le. Sofrada arkadaşlarına anlatırken bizzat dinlediklerim var...

— Bu hatıralardan aklınızda kalan bazılarını lütfen hatırlamaya çalışır mısınız?.. Meselâ Fikriye Hanım'la ilgili...

— Dolmabahçe Sarayı'nda bir konuşma geçti bir gün... Bir kişi, mücadele edin de adını vermeyim, çünkü tanınmış bir kişi, Fikriye Hanım hakkında biraz hoş konuşmadı... Atatürk o kadar asabileşti, o kadar asabileşti ki, Atatürk'ü ilk defa o kadar asabi gördüm.. O kişiye fena halde çıkıştı... Ve şunu söyledi:

«— Ben Anadolu'ya geçtiğim zaman, idamıma karar verildiğini duyar duymaz, Fikriye Hanım o genç ve güzel kız, o günün o tehlikeli şartları içinde bana koştı geldi, Anadolu'ya geldi!» dedi Atatürk ...

— Bu anlattıklarınıza göre Fikriye Hanım kadar olmasa bile Atatürk'ün de O'na karşı ilgisiz ve sevgisiz kalmadığı izlenimini çıkarabilir miyiz?

— Ona şüphe yok... Tabii... mutlaka... Fikriye Hanım'a karşı O'nun da bir şeyi vardı ...ama evlenmeyi düşünmemişti... düşünmüş olsaydı onunla evlenirdi tabii.. Keşke O'nunla evlenseydi Atatürk... belki

daha mutlu olurdu... Daha değişik bir hayatı olurdu herhalde... Çok büyük bir hürmetim var Fikriye Hanım'a karşı... tanımadığım halde... Hep isterdim ki keşke Atatürk O'nunla evlenmiş olsaydı... Ama kismet böyleymiş...

— Peki, Sayın Gökçen, Atatürk Fikriye Hanım'la evlenmiş olsaydı, Fikriye Hanım'ın Atatürk'ün eşi olarak tutumu Lâtife Hanımdan farklı ne gibi bir seyir taşıyor ederdi?

— Fikriye Hanım, Atatürk'ü iyi tanıyan bir kişiymiş... tâ gençliğinden beri yani... genç kızlığından itibaren... Lâtife Hanım ise ancak bir-iki görüşte tanışmış oluyor Atatürk'ü... Onun için Fikriye Hanım'ın tabii çok daha iyi bir tutumu olurdu mutlaka... Daha sabırlı, daha hoşgörülü olurdu... İnsandı Atatürk de... Erkektir... Ufak tefek kaprisleri olabilir... Fakat bunları hiçbir zaman kötü bir şekilde karşılamazdı Fikriye Hanım...

— Şöyle diyebilir miyiz, Sayın Gökçen, Lâtife Hanım'ın Atatürk'le evlenmesi bir aşk evlenmesi değildi... Tanışma... bir rastlantı... ve bundan doğan bir evlilik... diyebilir miyiz?

— Şu şekilde ...evvelâ isterseniz... Efendim, işte biliyorsunuz, kurtuluştan sonra onların evinde misafir kalıyor... Lâtife Hanım'ın ailesi Fransa'da... Atatürk memnun kalıyor bu misafirlikten... Bir şayia çıkıyor halk arasında... Atatürk Lâtife Hanım'la evlenecek diye...

— Şayanın çıkması için bir sebep olması lâzım gelmez mi?

— Sebep... Onun evinde misafir kalmış olması... Genç bir hanım... O zaman taassup var... Annesi, babası henüz dönmemiş İzmir'e... Şimdi herkes daha açık fikirli... O zaman taassup var... Genç bir hanımın evinde misafir kalması şayiaya sebep...

— Atatürk'le Lâtife Hanım arasındaki mesafe, İzmir'deki misafirlik sırasında nedir?.. Bir ev sahibesiy-

le misafir arasındaki mesafe midir?.. Bir genç kızla, bir kadınla, bir erkek arasındaki mesafe midir?..

— Hayır!.. Doğrudan doğruya bir ev sahibesiyle misafir arasındaki mesafe... Ama bunu etraf doğru bulmuyor ve bu yüzden evlenecekler diye bir söylenti çıkıyor... Atatürk'ün rahmetli Başyaveri Salih Bozok'la yakın bir dialog kuruyor Lâtife Hanım... İyi bir ah-bap oluyor... Salih Bozok da, durumu Gazi Paşa'ya yansıtıyor... Atatürk tam bir karar veremiyor...

Atatürk'ün annesine çok hürmeti vardı... Bu konuda annesinin rızasını almadan bir şey yapmak istemiyor.. Ankara'ya dönüyorlar.. Atatürk annesine söylüyor:

«— Lâtife Hanım'la evlenmeyi düşünebilir miyim?..» diyor. «Sen onu görürsen, beğenirsen, ancak o zaman evlenebilirim!» diyor... Annesi o sıralarda hasta... Salih Bozok'la beraber İzmir'e gönderiyor annesini.. Hattâ Abdurrahim Tunçok da beraber... Abdurrahimi tanıdınız siz Semsî Bey... hatırlayacaksınız...

— Muallâ Tunçok Hanımefendi'nin kocası Abdurrahim, değil mi?

— Evet... O zamanlar Abdurrahim çocuk daha... Atatürk, İzmir'e gönderiyor onları... Latife Hanım'ın evine... Annesi daha çok hastalanıyor orada... Ve Lâtife Hanım'ı uygun görmüyor, beğenmiyor annesi... Salih Bozok'a diyor ki:

«— Oğluma söyle... Uygun bulmadım bu hanımla Gazi Paşa'nın evlenmesini!..» diyor...

Ben bunu sofrta sohbetlerinde resmen Atatürk'den duydum... sofrada anlatırken... Ama İzmir'de, «Atatürk'ün annesi gelmiş, Lâtife Hanım'la Gazi Paşa evleneceklermiş» diye yaygın bir söylenti var...

Konu böylece afişe olunca, Salih Bozok, annesinin düşüncesini söylemiyor Atatürk'e... Olumlu şekilde söylüyor... Atatürk de evleniyor... Ayrıldıktan sonra bunları Atatürk'e açıklıyor Salih Bozok.

— O halde Atatürk'ün Latife Hanımla evlenmesi bir aşk izdivacı değil.

— Hayır hayır...

NEBİLE-ZSA GABOR SÖYLENTİLERİ

— Nebile'nin Atatürk'e âşık olduğu yolundaki yayınlar gerçek dışı mı?

— Gerçek dışı... Nebile âşık olsaydı Atatürk'e, başkasıyla evlenmezdi ...Nebile 2 defa evlilik yaptı... Nebile olamazdı âşık... çünkü Nebile'yi de bir evlâdı mânevi olarak aldı Atatürk... Aksini düşünemem hiç bir zaman...

— (.....)nin hanımı Zsa Gabor'un Atatürk'le bir aşk gecesi yaşadığı yolunda bir küçük haber çıktı geçenlerde...

— Ben böyle bir şey olabileceğini sanmıyorum.. Atatürk, arkadaş bildiği kimselerin hanımlarıyla asla böyle bir şey yapmazdı... Hanımlar kendilerini biraz daha lanse etmek için falan, bu gibi şeyleri ortaya atıyorlar... Aksini söyleyecek kimse kalmadı hayatta... O bakımdan söylüyorlar.. Daha pek çok böyle gerçek dışı şeyler çıkıyor ortaya...

— Bu konuda söyleyebileceğiniz başka bir şeyler var mı?

— Sizin soracağınız bir şey varsa sorun.. Benim şu anda hatırıma bir şey gelmiyor...

— Sayın Sabiha Gökçen, hazırladığım kitabın konusu Atatürk ve aşk... Atatürk ve kadın.. Kitabımda işlemeye çalıştığım konu bu... O büyük insanın çok yönleri tüm ayrıntılarıyla yazıldı... Bu yönünü de ben tesbite çalışıyorum.

— Benim tek diyeceğim şey: Atatürk, hakikaten bir kimseye âşık olmuş biri değildir... Ama gençken olmuş olabilir... Komşu kızlarına filan âşık olmuş olabilir... Gelip geçici duygulardır bunlar... Atatürk,

memleketi kurtarmayı kafasına koyduktan sonra böyle bir olay kesinlikle olmamıştır...

— Peki, ama... O büyük bir kumandan... büyük bir lider ama ...o da bir insan... bir erkek... Göğsünde bir kalp, o kalpte bir takım duygular taşıyan bir insan... Bir manastır hayatı mı yaşadı ömrü boyunca?..

— Bu konuda şahit olduğum bir şey yok... Bilemem...

— Büyük bir liderin özel yaşamı genellikle kapalı kalır... Herhalde Atatürk, her insanda doğal olarak bulunması gereken bir takım hislerden yoksun değildi...

— Elbette değildi... Muhakkak değildi...

— Tahmini olarak bir şeyler söyleyemez misiniz?

— Gözümle görmediğim için bir şey söyleyemem. Belki seyahatlerinde herhangi bir kimse ile ilişkisi olmuş olabilir. Fakat, nihayet Atatürk de bir erkekti; o da bir insandı.

ÇANAKKALE SAVAŞLARINDAN Mm. CORİNNE'E MEKTUPLAR

Ülkesi savaşa girdikten sonra Mustafa Kemal'i Sofya'ya hangi kuvvet bağlayabilirdi. Nikolina, Mara, Elena, Tarife Hanımefendi, Anna Todorova, Mimi... Herkes, herşey... O günlerin şartları içinde ve vatan görevi gerekleri çerçevesi içinde kalmış birer eski ve tatlı hâtıra idi artık.

Tekirdağ 19'uncu Tümen Kumandanlığı'na tayin edilen Mustafa Kemal, şimdi çok sevdiği askerlik sanatının odak noktasında...

O günlerin havasını, o günlerin Mustafa Kemal'inin Mm. Corinne'e postaladığı mektuplardan izleyelim :

17 Mayıs 1915, Maydos Karargâhı

«Sevgili dostum,

Son kartınız, Maydos'a Fethi (Okyar)nin bir kartıyla birlikte geldi. Siz ki her şeyden haberiniz olduğunu iddia edersiniz ...Siz ki benim özel hayatımı takip etmekten memnun olmak istersiniz... Nasıl olur da benim savaş alanında bulunduğumu öğrenemezsiniz. Bunun benim kusurum olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Tabii değil mi, ben Maydos'ta olacağım, gece gündüz düşmanla savaşıcağım, sevgili dostum Corinne bunları bilmeyecek ve her zamanki gibi mektuplarını ve kartlarını Sofya'ya gönderecek. Ve bunları da benim yerime Fethi (Okyar) Bey alacak. Gerçekten hayretler içinde kaldınız sanırım.

Çanakkale Boğazı'nda durum buhranlı bir hal alınca sevgili dostumuz Nuri (Conker)nin eski yeri olan Tekirdağ'a giderek ordaki bir fıkranın kumandasını üstlenmemi isteyen acele bir telgraf a'mıştım. Yeni dostlarıma Allahısmarladık bile diyemeden Sofya'dan ayrıldım. Biliyordum ki bu, benim için bir nezaketsizlik idi. Mısır'a hareket etmeden ve Kudüs'te dinlenmeye karar vermeden sizin evde bir akşam yemeği yiyebilen ve size sıcak duygularla veda edebilen Nuri, hiçbir zaman benim gibi hareket etmez.

**MAZİ VE MAZİNİN ANILARI ÖLÜMSÜZDÜR BENİ
UNUTMAYINIZ CORİNNE!.. ÖLSEM BİLE!..**

İki aydır buradayım. Çanakkale Boğazı'nı müttefiklerin çıkarma girişimlerine karşı savunuyorum. Aziz Corinne, şu ana kadar daima başardım... Ve ye-imde kalırsam kuvvetle umuyorum ki hep başaracağım!... Burada benim adım fazla duyulmazsa hayret etmeyiniz. Çünkü bu önemli savaşın onurunu Mehmetçiğe kazandırmayı tercih ettim. Şüphesiz biliyorsunuz ki savaşı yöneten sizin dostunuzdur. Ve savaş gecesi siperlerin içinde Mehmetçiği harekete geçiren de odur.

Corinne!.. Sofya'dan ayrılışımı ve burada görev alışımı size niçin haber vermediğimi bana sormayınız. Anlıyorsunuz ki oldukça meşgulüm. Ama yine de şüphe etmeyiniz ki hafızalarımızda silinmez izlerini sakladığımız güzel anları asla unutmuş değilim!.. Zaman geçer gider... Ama dostlar arasındaki bağları her zaman kuvvetlendirerek geçer gider zaman... Mektubu bizzat size vermesi için fırkamdan bir zabıt gönderiyorum. Çünkü postayla ancak pek mânasız birkaç kelime yollamak mümkün olabiliyor. Siyasi ve askeri genel durum hakkındaki görüşlerinizi bana açıkça söyleyiniz Corinne. Benim bu konuda size verebileceğim bir izahat yok.

(.....)

Size istediğiniz zaman hemen cevap yazamazsam umarım ki beni mâzur görür ve bana kısa, basit kartlar postalayabilirsiniz. Matmazel Edith'e içtenlik dolu dostluk duygularımı, anneniz hanımefendiye ve babanıza saygılarımı lütfen bildiriniz.

Mâzi ve mâzinin hâtıraları ölümsüzdür... beni unutmayınız Corinne!.. Hattâ bu savaşta ölsem bile...

19. Fırka Kumandanı M. Kemal»

Mustafa Kemal'in savaş içinden Corinne'e özel kurye ile ulaştırdığı bu mektup gösteriyor ki büyük asker, kolay kolay aralamadığı kalbinin kapılarını, savaş psikolojisinin belki doğal bir sonucu olarak Mr. Corenne'e hafifçe aralamakta ve duygulu bir sesle nişle «Geçmiş günler ve o günlerin hatıraları ölümsüzdür... Ben bu savaşta ölsem bile beni ve o hatıraları unutmayınız!..» diyebilmektedir.

Savaş devam etmekte ve Mustafa Kemal büyük bir başarı ile İngiliz kuvvetleri karşısında savunmaya devam etmektedir. Arıburnu Cephesi'nde İngiliz kuvvetleri ağır yenilgilere uğramış, büyük asker Mustafa Kemal savaş meydanlarında ilk askeri zaferini kazanmış, «Harp Liyakat Madalyası» ile takdir ve taltif

edilmiştir. Sevindirici olaylar üst üste gelmektedir. Almanlar da bu genç kumandanı Demir Haç Nişanı ile değerlendirmişler, arkasından «Miralay» (Albay)lığa yükseldiği tebliğ edilmiştir kendisine.

Miralay Mustafa Kemal'in karargâhı hâlâ Maydos' tadır. Kazandığı zaferler ve madalyalar O'na göre bir başlangıçtır. Bir ilk adımdır.

Günlük çalışmalarından arta kalan zamanlarında canı roman okumak istemektedir.

«CESUR VE İNANÇLI ASKERİM ŞEHİT OLURSA CENNET'E GİDECEĞİNE YÜREKTEN İNANMIŞ»

Karargâhındaki görevlilerden birinin İstanbul'a yapacağı seyahati fırsat bilen Mustafa Kemal, Corinne'e yeni bir mektup yazmaktan kendini alamıyor.

Maydos, 20 Temmuz 1915

«Sevgili Madam,

Karargahımın kâtiplerinden Hulki Efendi'nin İstanbul'a gelmesinden faydalanarak size bu satırları yazıyorum. Birkaç gün önce içinde bir takım şakalar bulunan bir kartpostal yollamıştım. Buradaki hayat pek fazla sakin değil. Gece gündüz top sesleri, şarapneller, mermiler başlarımızın üstünde patlayıp gidiyor... Kurşun vızıltıları ve bomba gürültüleri içinde adeta bir cehennem hayatı yaşıyoruz.

Çok şükür ki askerlerim pek yürekli ve düşmandan daha dirençlidir. Moralleri de yüksektir. Çünkü dinsel inançları, onları çok defa ölüme götüren emirlerimi derhal yerine getirmelerini gerektirmektedir. Gerçekten onlara göre 2 sonuç ihtimali var: Ya gazi olmak ya da şehit olmak... Şehit olmak nedir, bilir misiniz, doğru cennete gidecek... Orada Tanrı'nın en güzel kadınları, hurileri onları karşılayacak ve sonuza kadar onların arzusuna tabi olacak. En yüksek

mutluluk!.. Olayların etkisiyle sertleşen karakterimi -mantıklı öğütlerinize dayanarak- yumuşatabilmek için romanlar okumaya kararlıyım. Herkesin büyülediği tatil ve esprili konuşmalarınızdan zev alabilmek imkânından mahrumum. Bu nedenle aşk duygularından ve pek az fikrine katıldığım bir insan'ın hayat felsefesinden başka bir şey ilham etmeyen bir romanın tefrikalarını okumak ihtiyacını duydum. Hulki Efendiye birkaç roman ismi verin, gidip satın alsın. Çünkü bu olayların ardı arkası kesilmez. Anneniz hanımefendiye, beybabanıza saygılarımı ve Matmazel Edith'e en içten duygularımı arzetmenizi ve en sıcak ve saygı dolu bağlılıklarımın inanmanızı rica ederim, sevgili Madam.

Miralay: M.KEMAL 19. Fırka Kumandanı»

«YA HIÇ DOĞMAMIŞ OLMAK, YA DA HIÇ UNUTULMAMAK İSTERDİM!..»

Çanakkale savaşlarının genç ve muzaffer kumandanı İstanbul'a döndüğü zaman annesi Zübeyde Hanım ve kızkardeşi Makbule, Beşiktaş'ta Akaretler'de oturuyorlardı. Üvey babası Ragıp Efendi ise bir süre önce ölmüştü.

Adı ve ünü bir anda bayraklaşan Mustafa Kemal her gittiği yerde büyük bir saygı ve hayranlıkla karşılanıyordu.

Pangaltı'da, Harbiye Mektebi'nin karşısında bir konak vardı: Tabib Miralay Mösyö Luigi'nin konağı... Bu konakta yüzbaşı Ömer Lutfi Bey'in dul eşi Mm. Corinne oturuyordu, kızkardeşi Edith ile birlikte.

Matmazel Edith'in Mustafa Kemal'e karşı özel bir sempatisi vardı. Belki de ablası Corinne'in büyük dostluğunu gölgelememek için içindeki duyguları bastırıyordu. Bunları kesinlikle bilmemiz olası değil amma, Corinne'e yazılmış mektuplarda ve Corinne'den Mus-

tafa Kemal'e ulaşan haberlerde bu duygunun belirtilerini sezmemiz çok kolay.

Ziyaretlerinin birinde Matmazel Edith, Mustafa Kemal'in kahve falına bakmıştı.

Bir süre sonra... 1916 yılının başlarında tayini Kafkas Cephesi'ne çıkan ve Nisan ayının ortalarında Silvan'da kumandayı ele alan Mustafa Kemal, Edith'in fal baktığı günü sık sık anımsıyordu.

Daha önceki mektuplarının çoğunda «Sevgili Corinne» diye başlayan Mustafa Kemal, Siirt'ten gönderdiği mektubunda da Maydos'tan yazdığı son mektubunda olduğu gibi «Sevgili Madam» hitabı ile dikkati çekmektedir. Ve mektubun içeriğinde «Matmazel Edith» daha fazla bir ağırlık kazanmaktadır.

Siirt, 6 Mayıs 1916

«Sevgili Madam,

Gerçek dostluğumu kanıtlamak için bu kez sizden önce kaleme davrandım. Uzun ve çok yorucu bir yolda iki aylık bir seyahatten sonra dinlenebilmek için bir fırsat olabileceğini sanırsınız değil mi?.. Nerdee... Bu dinlenme ancak ölümden sonra mümkün olabilir. Oysa ben, bu muhayyel istirahata kavuşmak için Tanrı'nın cennetine gitmeye hiç de niyetli değilim.

Yarın yine bir başka yönde yola çıkıyorum. Siirt'e üç gün uzaklıktaki Miyotarkin'de benimle bu'uşması için Diyarbekir'deki Nuri'ye talimat verdim. Üç gün sonra buluşacağız ve inanıyorum ki geçmiş günlerden ve sizin sevgili varlığınıza süslenen hatıralardan uzun uzun söz edeceğiz. Doktor Hüseyin Bey, ben bu mektubu yazarken yanımda Size neler yazdığımı soruyor ve kimin Matmazel Edith'e ait olduğunu öğrenmekte ısrar ediyor.

Sevgili Edith'in —âdeta bir melek gibi— falımıza baktığı tatlı anları —kendisi memnun ve mutlu olsun diye— hatırlamamıza müsaade eder misiniz?

(.....)

Doktor Hüseyin Bey, Matmazel Edith ile ilgili satırları yazdığım sırada beni yalnız bıraktı. Şu anda yalnızım. Yalnızım ama herşeyi tasvir edebilmekten acizim. Mektubumun geri kalan kısmını şu anda önümde duran bir kitaptan alıntılarla dolduracağım: «... Ruhların takati bittiği zaman generaller kendilerine gelemezler, ve zaferler; askerlerle, generallerle ve para ile birlikte sona erer. MIGNET» Son söz: «Ya hiç doğmamış olmayı, ya da hiç unutulmamayı isterdim. CHATEAUBRIAND»

*Adres: General Mustafa Kemal
Diyarbakir»*

Mektubunu altındaki imzada «General» kelimesi bulunması göstermektedir ki Mustafa Kemal'in Mirli-va (Tuğgeneral) liğa terfii 1 Haziran 1916 olmasına rağmen, paşalığa yükselişi daha önceden kendisine tebliğ edilmiştir.

35yaşındadır Mustafa Kemal.

Çok genç ,yakışıklı, kültürlü, duygulu, hırslı ve memleketinin geleceği için mutlaka bir şeyler yapmaya kararlı bir general...

Ve birbirini izleyen olaylarla yüklü yıllar... İkinci Ordu Kumandan Vekilliği'ne tayini... Bitlis'in ve Muş'un düşmandan geri alınmasındaki başarısı nedeniyle yeni yeni takdirler... Madalyalar...

Suriye... Halep... Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın masasına kadar ulaşan «Mustafa Kemal» imzalı sert raporlar...

İstanbul'a dönüş... Velihaht Vahdettin Efendi ile Almanya seyahati...

Osmanlı İmparatorluğu'nun ve müttefiki Almanya'nın yenilgisiyle biten Birinci Dünya Savaşı'nın mütareke yılları....

Zübeyde Hanım, oğlu Mustafa Kemal'i evlendirmeyi tâ Selânik'te oturdukları zamanda beri istemektedir.

Harbiye'yi bitirdiği yıllarda aynı konu yine yer almıştı. Zübeyde Hanım'ın gündeminde. Annesinin bu yöndeki teklifini kesinlikle reddeden genç zâbit Mustafa Kemal aynen şöyle demişti o zamanlar:

— Anneciğim, şimdi evlenmenin sırası değil!.. Ben vatanımla evliyim... Beni bekleyen büyük işler ve vazifeler var!..

Zübeyde Hanım o yıllardaki görüşmesinde ısrarla üstüne üstüne gitmişti meselenin:

— Oğlum!.. demişti. Paradan yana düşünüyor-
san, hiç düşünme... Ben vereceğim... Altın saplı şem-
siye vereceğim... Her şeyini ben temin edeceğim...
Gözüm kapanmadan evlen!..

Oğlunun cevabı yine kesindi:

— Anneciğim ,diyordu. Mümkün değil bu... Bu-
gün evlenmekten daha mühim memleket işleri var...
Vatanın meseleleri halledilmeden insan kendi mese-
lesini düşünemez!..

Oysa şimdi aradan çok zaman ve çok olaylar geç-
mişti. Zübeyde Hanım'ın sevgili evlâdı, artık delikanlı
bir zabıt değil, yıldızı parlamış ünlü bir generaldi...
Mustafa Kemal Paşa idi o artık...

Ve de... Zübeyde Hanım'a göre... oğlunun kıs-
meti açılmıştı: Padişah Vahdettin'in kızı, güzelliği dil-
lere destan Sabiha Sultan'ın özel bir ilgisi vardı genç
generale... Saraydan araçılar gelip gidiyordu Sabiha
Sultan'la Kemal Paşa'yı başgöz etmek için...

PADİŞAH KIZIYLA EVLENİP SARAYA DAMAT OLMAYI REDDETTİ

Bazı kaynaklar Mehmet Vahdettin'in kızı Sabiha
Sultan'ın «Fahri Yaver» Mustafa Kemal Paşa'ya aşık
olduğu yolunda söylentiler çıkarmıştı.

Bu, Mustafa Kemal'i etkilemek için uydurulmuş
bir senaryo idi aslında. Çünkü esas amaç, bu güçlü ve

nl kumandanı saraya damat yaparak sallantıda olan Osmanlı saltanatını kurtarabilme umudunu biraz daha sürdürmekti.

Padişahın kızkardei Prenses Mnibe'nin aile dostlarıyla birlikte aracılık yaptığı bu konu için Mustafa Kemal Paşa'nın kararı olumsuzdu. Damat Mustafa Kemal paa olmayı kesinlikle kabul etmedi.

MUSTAFA KEMAL'E GERÇEKTEN AÇIK BİR GENÇ KADIN: FIKRIYE

Mustafa Kemal'in üvey babası Ragıp Efendi'nin bir kardeşi vardı: Miralay Hüsamettin Bey.

Mustafa Kemal'in üvey amcası sayılan Miralay Hüsamettin Bey, Rumeli'liydi. Enver adında bir oğlu, Jülide ve Fikriye adlarında iki kız vardı Hüsamettin Bey'in.

Diğer çocukları gibi kızı Fikriye'yi de batı kültürü ile yetiştirmeye zen gösteren Miralay Hüsamettin Bey, çok duygulu, bilgili ve ileri grl bir askerdi.

Kızı Fikriye, ocuk yalarında piyano dersleri almaya baamıtı. Aşırı derecede duyarlı, ince ruhlu bir genç kızıdı.

Genç kızlığının ilk kilometre taşlarında Mustafa Kemal Paşa ile tanışan Fikriye, her büyük aşkın ilk yol kavşağında olduğu gibi, ilk sıralarda, amcasının bu yakışıklı üvey oğluna karşı sevgisel bir yaklaşım içindeydi.

«Ağabey» diye hitap ettiği ve ağabey gibi sevdiğini sandığı Mustafa Kemal Paşa'nın çevresinden ayrılmayan kanatsız bir melek gibiydi Fikriye.

Duygularının ne zaman güçlü bir aka dönüştüğünü bilmek, elbet olası değil. Ancak, Mustafa Kemal in Anadolu'ya geçtikten sonra Fikriye'nin duygusal bir bunalıma kapıldığı, onu çok aradığı ve özlediği,

her zaman herkese ondan söz ettiği, Atatürk'ün kız kardeşi rahmetli Makbule Atadan'ın da kabul ve beyan ettiği bir gerçek.

1920 yılının sonbahar aylarıydı.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da kalmakta bulunduğu «Ziraat Mektebi»nden şimdiki Ankara Garı'nın yanında bulunan «Direksiyon binası»na nakletmişti.

Sivas Kongresi'nden itibaren yanından ayırmadığı Bekir Çavuş, bu küçük bina içinde Mustafa Kemal Paşa'ya hizmet etmeye çalışan görevlilerin başında geliyordu. Ama Bekir Çavuş'un hizmetleri de, diğer görevlilerin çalışmaları da, Mustafa Kemal'in rahat ve huzurunu sağlamaya yetmiyordu.

İşte bu sırada Fikriye'nin Ankara'ya getirilmesi ve yakın akrabası Mustafa Kemal'in hizmetinde görev alması düşünüldü.

Kim düşündü?.. Bu fikri ilk kez ortaya kim attı?.. Bilinmiyor kesinlikle. Bilinen tek şey, Ankara'nın en kritik günlerini yaşadığı o dönemde bu fikri Mustafa Kemal'in de onayladığıdır.

Haber, İstanbul'a özel bir kurye ile ulaştırıldı.

Fikriye, sevinçten, mutluluktan, coşkudan uçuyordu adeta.

Ama çok önemli bir sorun vardı: İstanbul'dan Anadolul'ya geçmek, sanıldığı kadar kolay değildi o günler.

Bu anlattıklarımız, başta Makbule Ata'dan olmak üzere, o günleri yaşayan canlı tanıkların anı, gözlem ve izlenimlerinden oluşan bilgiler.

Şimdi, Türkiye'de ilk kez bu kitapla kamuoyuna yansıttığımız tarihi ve resmî belgeleri konuşuralım biraz:

«Karadeniz Ereğlisi Kaymakamı Naci» imzasını taşıyan II.II.1336 (1920) tarihini taşıyan bir yazı:

Karadeniz Ereğlisi

Şifre: 767

Büyük Millet Meclisi Reisi

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Fikriye Hanımefendi, bugün İstanbul'dan gelmiştir.

Biraderi Enver bey, Bursa tarikiyle (yolu ile) Ankara'ya gittiğinden ve hemşiresi jülide Hanım dahi vefat ettiğinden (öldüğünden) yalnız kalmış ve bu hal ile artık İstanbul'da devam-ı ikameti (oturmaya devam etmesi) gayrimümkün (o'anaksız) olduğundan oraya ne suretle ve hangi tarikle (yolla) hareketi tesvip (cnay) buyrulursa emi-ü irade devetlerine mutnazır olduğu (yüce emir ve isteklerinize hazır olduğu) arz olunur.

II.II.36

Karadeniz Ereğlisi Kaymakamı Naci

Karadeniz Ereğlisi Kaymakamı Naci Bey'in aynı tarihte Ankara'ya çektiği bir telgrafın metni de şöyle:

TELGRAFNAME

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

**Merkezi No: Kelime Alındığı mahal Tarih ve saati
Ereğli 378 50 Kastamonu 23.50**

C.13.11.36 ve 5-2957 tel.

Mithat Bey Fikriye Hanımefendi ile birlikte bu gece alaturka saat beş buçukta Kırım vapuru ile İnebolu'ya hareket eylediği ve esbab-ı seyahatleri (seyahat sebepleri) temin ve keyfiyet (durum) İnebolu Kaymakamlığı'na da telgrafla bildirildiği arz olunur efendim.

11.11.1336

Kaymakam Naci

Mustafa Kemal Paşa'ya hem yazıyla hem de, daha önceden Ankara'dan çekilmiş bir telgrafa yanıt olduğu anlaşılan bir «Telgrafname» ile «Fikriye Hanımefendi»nin seyahatı ile ilgili bilgiler sunan Karadeniz

Ereğlisi Kaymakamlığı'nın bu belgelerinden başka iki belge daha var dosyamızda.

13.11.1336 (1920) tarihini taşıyan belge, doğru-
dan doğruya Fikriye Hanım'a yazılmış bir telgraf müs-
veddesi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Ankara

Kalem-i Mahsus

13.11.1336

(Özel kalem)

Acet: 767

**Karadeniz Ereğlisi Kaymakamı Vasıtasıyla
Fikriye Hanım'a**

Muvasalatımızı (varışınızı) şimdi haber olarak
yanınıza şayanı emniyet (güvenilir) polis memurla-
rından birinin tefriki ile (yol arkadaşı olarak ayrıl-
masıyla) Ankara'ya hareket etmeniz arkadaşları-
ndan olup birkaç gün evvel buraya gelmek üzere
Ereğli'ye geldiğini haber aldığım Mithat Bey'le bir-
likte gelmeniz, Kaymakamlığa yazılmıştır. Paraca
olan ihtiyacınız buradan... (okunamadı) üzere Kay-
makamlıktan temin edilecektir. Hareketinizin iş'arı
(bildirilmesi) Paşa Hazretlerinin arzuları iktizasın-
dandır. (İstekleri gereğidir) Sizin de buna göre ha-
reket etmeniz muvafıktır (uygundur).

Büyük Millet Meclisi

Yaver: Salih

Bunların şimdi makina başında keşidesi (çekilmesi)

Yazıldı.

(imza)

(imza)

Bir yandan Fikriye Hanım'a, derhal çekilmek üze-
re bu telgraf müsveddesi hazırlanmış, bir yandan da
Mustafa Kemal'in emri ile Karadeniz Ereğlisi Kayma-
kamlığı'na ayrı bir telgraf çekilmiştir:

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Ankara

Riyaseti

11.11.1336

(Başkanlığı)

Kalem-i Mahsus

(Özel Kalem)

Adet (sayı): 767

Karadeniz Ereğlisi Kaymakamlığı'na;

Fikriye Hanım'ın yanına şayanı emniyet ve itimat (güvenilir) polislerden birinin tefriki (yol arkadaşı olarak ayrılması) ile Kastamonu'ya kadar gönderilmesi ve bu hususta ihtiyar edilenek (yapılacak) mesarifin (giderlerin) buraya iş'arı (bildirilmesi) ile derhal tesviye edileceği (ödeneyeceği) ve şayet İzmit Fasrika Müdir-i sabıkı (eski müdürü) olup birkaç gün evvel oraya geldiği haber alınan Mithat Bey, elyevn (şimdi) orada olup buraya gelecekler ise kendileriyle birlikte gönderilmelerinin muvafık (uygun) olacağı bildiriliyor.

Dahiliye Vekaleti Vekili Adnan

Bu telgrafın şimdi makina başında keşide edilmesi (çekilmesi) emrolunmuştur.

Yazılmıştır. 13

Seryaver: Salih

(imza)

Akaretler'deki 76 No'lu eve sık sık gelen Fikriye, günlük ev işlerinde «Zübeyde Hanım Teyzesi»ne yardımcı olmaya çalışır, Mustafa Kemal Paşa'nın her türlü hizmetinde bulunur, bazı günler O'nunla konuşur, şakalaşır ve görünüşte bir «ağabey sevgisi» ile dolup dolup taşardı Mustafa Kemal için.

Fikriye, kendi duygularını belki çevresine sezdirmemek için, belki de bu duyguları anlaşıldığında Mustafa Kemal Paşa'nın ilgisini yitireceği kaygısıyla çok ölçülü ve dikkatli davranıyordu.

Ankara istasyonundaki «Direksiyon binası», o günlerin yaygın adıyla «Villâ», uzak mesafelerden

beklenen duygulu konuğuna kapılarını açtığı günler, 1920 yılının kışı başlamak üzereydi.

Fikriye'nin Ankara'ya gelişi, yeni bir renk ve güvence katmıştı Mustafa Kemal Paşa'nın yaşamına:

Başta Paşa ağabeyinin sağlığı, rahatı ve huzuru olmak üzere her konuda büyük bir özen ve duyarlılık içindeydi Fikriye... Kısa bir süre önce askerlerin ve muhafızların gördüğü bir çok hizmetler, zarif bir kadın ruhunun gözetim ve denetimi altında yeni bir biçime sokulmuştu.

Henüz birinci yılını doldurmamış bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti, «Reis Paşa»nın direktifleriyle, çok önemli sorunların çözümü için uğraşıyordu.

Sık sık toplantılar yapılıyordu. Gecenin, gündüzün her saatinde «Direksiyon binası»ndaki konut, yoğun bir konuk trafiğinin akışı içindeydi.

Bu geçici konutun ihtiyacı karşılayacak büyüklükte olmaması çeşitli sıkıntılar doğuruyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın oturabileceği ve rahatça çalışabileceği yeni bir yer gerekiyordu.

Ruşen Eşref (Ünaydın) ile eşi Saliha Hanım, Çankaya sırtlarında büyük ve güzel bir köşkün varlığından söz ettiler Mustafa Kemal Paşa'ya.

Baş yaver Salih Bozok, Fikriye Hanım, Ruşen Eşref ve eşi, bir payton arabasına binerek gidip baktılar köşke. Beğendiler. Ve geciktirilmeden buraya taşınması için gereken ön işlemleri ve hazırlıkları tamamladılar.

PIYANO BAŞINDAKİ ROMANTİK KIZ

Çankaya'daki köşke taşınma, köşkün düzenlenmesi işlerinin tümü Fikriye Hanım'ın gözetim ve denetiminde yapılmıştı.

Çocuk yaşlarından beri piyano çalan Fikriye Ha-

nım, yen konutlarında piyanonun başına geçer, zaman zaman Rumeli türküleri çalardı Mustafa Kemal Paşa'nın günlük yorgunluğunu birazcık olsun silebilmek için...

Ayaklarında zarif çizmeleri, boynunda Mustafa Kemal Paşa'nın tesbihinden yapılmış bir kolye, kimi zamanlar ata biner, öğle sonu gezintileri yapardı Çankaya sırtlarında.

Mutluydu Fikriye Hanım...

Çok sevdiği, deliler gibi âşık olduğu Mustafa Kemal Paşa'sının yanında ve hizmetinde bulunduğu için mutluydu. Çocuk yaşlarından bu yana içinde yaşattığı duygularını, sevgi, saygı, şefkat, içtenlik dolu bir ilgi ve hizmete dönüştürebildiği için mutluydu. Hepsinden önemlisi, düşman kuvvetlerinin büyük saldırılara hazırlandığı, Çerkez Ethem'in büyük problemler yaratarak Ankara'ya kafa tuttuğu ve gizliden gizliye isyana hazırlandığı kritik bir dönemde, dağ gibi sorunları göğüslemeye çalışan Mustafa Kemal'in rahatını, huzurunu, güvenliğini -duygulu bir kadın yüreğinin coşkulu çirpınılarıyla- sağladığı için mutluydu.

6 Ocak 1921 tarihinde Yunan kuvvetleri tüm cep-helerden saldırıya geçmişlerdi... Çerkez Ethem, Ankara'ya kafa tutuyordu. Türkiye Cumhuriyetinin ilk Anayasası olan «Teşkilâtı Esasiye Kanunu»nun ön hazırlıkları yapılıyordu. Londra Konferansı toplanıyordu, Osmanlı Devleti'nin kaderini belirlemek için... Ve daha pek çok önemli konu vardı Mustafa Kemal Paşa'nın gündeminde...

Fikriye Hanım, bu denli büyük olayların oluştuğu ve geliştiği bir ortamda, sağlığını sarsabilecek kadar yoğun bir çalışma ile, köşkün hizmetlerini yürütme çabasında idi.

Piyanonun tuşlarında dolaşan zarif parmakları Paşasının çok sevdiği Rumeli türkülerini hep aynı sevgisel mutluluk içinde çalıyor ve türkü faslı bittik-

ten sonra çok anlamlı bir şarkı ile noktalıyordu bilinç altına ittiği duygularını:

Mani oluyor halimi takrime hicabım!..

Piyanonun tuşlarında dolaşan parmaklar bir süre sonra mutfakta irmik helvası hazırlıyordu Mustafa Kemal Paşa için...

Yunan cephesinde savaş devam ediyordu. Fikriye Hanım'ın iç dünyasındaki savaşlar da...

Mutlu günler çabuk geçer...

Fikriye Hanım'ın mutlu günleri de sayılıydı.

Sağlığı bozulmuştu. Sık sık doktor kontrolünden geçiyordu.

Mustafa Kemal, bu yandan Büyük Millet Meclisi'ni, bir yandan cepheyi, bir yandan uluslararası konferansları izlemek ve yönlendirmekle yetinmiyor, Fikriye'nin sağlık durumu ile de yakından ilgileniyordu.

Olaylar çok hızlı gelişti:

20 Ocak 1921'de Teşkilâtı Esasiye Kanunu kabul edildi Büyük Millet Meclisi'nde. Arkasından İstanbul ve Ankara hükümetlerinin birlikte katıldıkları Londra Konferansı... Birinci ve İkinci İnönü Savaşları... Derken Başkumandanlık Kanunu'nun Meclis'te görüşülmesi... Başkumandan Mustafa Kemal... Sakarya zaferi... Ve daha nice olaylar...

Bunların tüm Çankaya'daki köşke taşınmadan sonraki ilk altı ayın tarihsel olaylarıydı.

Savaş meydanları «Geeel!.. Gel!..» diye çağırıyordu Başkomutanı. Fikriye Hanım'ın yüreği başka çağrılar içindeydi.

Bu kitap, sadece bir takım romantik sevgilerin, duygusal yaklaşımların öyküsünü yansıtmak amacını taşımıyor. Atatürk gibi büyük bir insanın özel yaşamındaki tarihsel gerçekleri saptamak ve unutulmasını önlemek de bu eserin yazılış amaçları arasındadır.

Gerek, Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan'la yaptığımız günler ve haftalar boyu süren uzun görüşme, gerek diğer araştırmalarımız sonunda sağla-

duğumuz resmi nitelikteki belgeler göstermektedir ki Fikriye Hanım'ın büyük sevgisine karşı Mustafa Kemal Paşa da tamamen ilgisiz değildir.

Bu ilginin niteliğini saptamak oldukça güç olmasına rağmen yorumunu ve değerlendirmesini yapmak o denli zor değildir.

Tarih, 28 Mart 1338 (1922)...

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, birkaç ay sonra yapacağı Büyük Taarruz'un ön hazırlıklarını denetlemek üzere cephede bulunduğu bir sırada Fikriye Hanım'ın sağlıksal durumunu da izlemek gereğini duymaktadır.

Aslı Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde 14767 sıra numarasında kayıtlı bulunan bir belgenin elimizde bulunan suretini birlikte okuyalım:

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Riyaseti

Zata mahsustur
28.3.1338

Kalem-i Mahsus Müdiriyeti
(Özel Kalem Müdürlüğü)
Şifre: 150

Takiben (Nerede olduğu izlenerek kendisine vermek üzere) Garp Cephesi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Paşa Hazretlerine

Fikriye Hanımefendi, yataktan kalkmıştır. Bugün kendisini muayene eden doktorun, sıtma olduğunu ve ayrıca da bir böbreğinin zafiyetinden biraz (...) kaptığını ve iptida (önce) kinin ile sıtma ve bilahara (sonradan) böbrek rahatsızlığı tedavi olunacağını söylediğini kendi ifadelerine atfen (dayanarak) arz ederim.

Riyaset Kalem-i Mahsus Müdürü
(Başkanlık Özel Kalem Md)
Hayati

Fikriye Hanım, içine gömdüğü büyük sevgiyi çevresinden gizlemeye çalışarak Çankaya Köşkü'nün yö-

netimini üzerine aldığı zaman 25 yaşını henüz doldurmamıştır.

Deliler gibi sevdiği Mustafa Kemal Paşa'nın yan-
kınında olmak, hele hele, Çankaya Köşkü'nün yöneti-
minde söz sahibi olmak, Fikriye için çok büyük bir
mutluluktur.

*
**

Kısa bir süre içinde Çankaya Köşkü'nü düzene
sokan Fikriye Hanım, kendisini yalnız Mustafa Kemal
Paşa'ya değil, tüm köşk presoneline sevdirmişti. Ze-
ki, sevimli, becerikli bir kadındı Fikriye Hanım, Mus-
tafa Kemal'in üstüne titiriyordu adeta...

O'nun bu candan ilgisi, bu içten davranışları, tâ
İstanbul'dan, Akaretler'deki evden beri sürüp giden
bir duygusal yaklaşımın doğal belirtileriydi.

Fikriye'nin bu duygusal eğilimini Zübeyde Ha-
nım da, Makbule Hanım da kaygı ile sezmişlerdi o
zaman. Hattâ Mustafa Kemal'in kızkardeşi Makbule
Hanım, zaman zaman Fikriye ile tartışıyor ve ağabey-
sine karşı gösterdiği aşırı ilgi nedeniyle bir antipati
duyuyordu Fikriye Hanım'a.

ÇANKAYA'DA BİR GECE...

Sıcacık bir hanım ilgisinin köşkün kavasını ne
denli değiştirdiğini gören Mustafa Kemal Paşa kızkar-
deşi ile annesini de Çankaya Köşkü'ne aldirmayı dü-
şünmüştü.

Bir gece...

Çankaya'da ünlü sofraların kurulduğu bir gece...
Sofradaki kalabalığın bir kısmı çekilip gitmişti... Ali
Kılıç, Fuat Bulca, Ruşen Eşref, sofrabaşındaki Mus-
tafa Kemal Paşa'yı dikkatle dinliyorlar... Fikriye Ha-
nım da sofrada...

O sıralarda Türkiye'yi ziyaret eden Klod Farer'le
görüşmek için Mustafa Kemal Paşa'nın yapacağı İz-

mit seyahati üzerinde sohbet ettikleri bir sırada Mustafa Kemal, o yıllarda Emir Subayı olan sonraki yılların Siirt Milletvekili, Mahmut Soydan'ı çağırdı.

— Mustafa Mecdi Bey'i uyandır, sofraya gelsin!

Çankaya Köşkü'nde konuk bulunan ve sofradan erken kalkmış olan Makbule Hanımın kocası, Mustafa Kemal'in eniştesi- Mustafa Mecdi Bey'i uyandırdıkları zaman sabah yakındı.

Giyindi, kuşandı ve tekrar sofraya erkânına katıldı Mustafa Mecdi Bey.

Mustafa Kemal, enistesine önce bir kadeh içki ikram etti, sonra kelimelerin üstüne basa basa:

— Seninle görüşmemiz yarım kalmıştı, dedi. Biz Fikriye ile görüştük. O da senin fikrinde. Binaenaleyh valide ile hemşireyi İzmit'e getir sen... Ben, Klod Farer'le görüştüğten sonra valide ile birlikte Ankara'ya dönerim, siz de hemşire ile İstanbul'a dönersiniz!..

— Başüstüne Paşam!..

Klod Farer ile İzmit'te mülakat yapacak olan Mustafa Kemal'in ordaki istirahatinin ön hazırlıkları için Fuat (Bulca) Bey İzmit'e hareket ederken Fikriye Hanımı da aldı yanına.

Mustafa Mecdi Bey de İstanbul'a gitmiş karısı Makbule (Atadan) Hanım'la Zübeyde Hanım'ı, Mustafa Kemal Paşa'nın emrine uyararak İzmit'e göndermişti.

Araları şeker renk olan Makbule Hanım'la Fikriye Hanım, henüz Mustafa Kemal gelmeden İzmit'te kapıştılar... Birbirlerini incitecek kadar hırçın davranışlarla tartıştılar...

Bu, Fikriye Hanım'la Makbule Hanım'ın ne ilk tartışmalarıydı, ne de son...

Bir süre sonra, ama bu kez Ankara'da Çankaya Köşkü'nde, tartışma ve sürtüşmelere kaldıkları yerden devam edeceklerdi.

Makbule Hanım'la aralarındaki zıddiyet ve geçimsizlik Fikriye Hanım'ın köşkteki yaşamını etkilemedi.

O, artık Mustafa Kemal Paşa'ya kızkardeşinden daha yakındı.

Gnler... Haftalar... Yıllar geçti Çankaya Köşkü'nde... Fikriye Hanım için her anı bir ömre bedel, mutlu ve güzel yıllar... Çok sevdiği Mustafa Kemal Paşasının tarihlere sığmayan mücadeleleri ve zaferleriyle dolu yıllar...

*
**

19 Mayıs 1919'da Samsun'da başlayan bir mücadele, akla hayale gelmeyen iç ve dış olaylar, sayısız isyanlar ve birbirini izleyen zaferlerle sona ermiş, artık yeni ünvanı «Gazi Mustafa Kemal Paşa» olan büyük kumandan 9 Eylül 1922'de askeri şahlanışını İzmir'de noktalamıştı.

İZMİR GÖZTEPE'SİNDE SİYAH GÖZLÜ BİR GENÇ KIZ: LATİFE HANIM!..

Güzel bir İzmir akşamı...

Göztepe semtinde Uşşakizâde Muammer Bey'in köşkünde Başkumandan Mustafa Kemal Paşa için hazırlanan sofrada, uzun siyah kirpikli, elâ gözlü, ortaya yakın boylu, siyahlar giyinmiş, cıvıl cıvıl bir genç kız...

Babası ve küçük kardeşi Avrupa'da olduğu için köşkte annesiyle birlikte kalan bu zarif genç kız, daha sonraki yol kavşaklarında kendisini hangi sürprizlerin beklediğinden habersiz, Latife Uşaklıçil'çir.

Ünlü yazar ve o gecenin tanıklarından Halide Edip Adıvar, yıllardan sonra yazacağı anılarında o güzel İzmir akşamındaki bu karşılaşmayı şu cümle ile tanımlayacaktır. «O akşamı şenlendiren olay, bu iki kişi arasındaki aşk başlangıcıydı.»

Yıllardan beri cepheden cepheye koşan ve sürekli bir didinme içinde olan Mustafa Kemal Paşa

için İzmir'de kaldığı günler kısa bir istirahat dönemi olmakla kalmadı, bir yandan büyük milletin coşkun sevgisi, bir yandan Lâtime Hanım'larm köşkünde gördüğü candan yakınlığın yarattığı «isimlendirilemeyen duygu», büyük bir mutulluk kaynağı olmuştu.

Bir süre İzmir'de kaldıktan sonra Ankara'ya dönen Gazi Mustafa Kemal, 25 Ekim 1922 tarihinde Lâtime Hanım'dan şu mektubu aldı:

«Göztepe, 25.10.1338

Mukaddes Paşam,

Pek mesut dakikalar yaşadım. Şimdi de derin bir teessürün altında ezilmekteyim. Burada bırakmış olduğunuz şeref, bütün ailemin hale-i saadetidir (Mutluluğunun ışıltısıdır). Fakat yalnız bendenizin olan çok kıymetli ve ebedi bir şeyi daha vardır: O da canlı hâtıranızdır. Yoksa bu kadar debdebe, ihtişam ve bilhassa samimiyetten sonra yapayalnız nasıl yaşayabilirim?..

Görüyorum ki bütün hissiyatımla zât-ı devletini-nizi takip etmekteyim. Yegâne emelim münciye (Kurtarıcı'ya) daima hizmettir. Birçok defalar ufak bir vazife istirham etmiştim. Muvafakat buyrulmadı. Bazen dalıyorum, saatlerce gözlerim kapalı düşünüyorum. Bu rüyalarından uyanışımda: «Ya Rab ne eksilirdi deryayı izzetinden» diyor, gözyaşları döküyorum.

Belki: «— Beni yirmi gün görmekle bu kız benden ne istiyor? Ve bu hakkı ona kim vermiştir?» diye hiddelenirsiniz. Bu zavallı kızcağız, şimdiye kadar hayatın birçok acı sayfalarını okumuş, hiç kimseye rabt-ı kalb etmemiştir. (Kalbini bağlamamıştır) Nazarında hiçbir şeyin ehemmiyeti olmamıştır. Fakat ilk görüşte dünyanın en büyük dahisi, kendisi için saklanmış olan sadakat, hürmet, samimiyeti almak tenezzülünde bulunmuştur.

Evet!.. Hayatımın son dakikasına kadar mesut veya bedbaht edileyim, Kurtarıcı'yı tâkipten hâli kal-

mayacağım. Fiilen olmasa, hayalen daima beraber yaşayacağım. Mademki bütün saadetimi zat-ı devletinizin hizmetinde buluyorum, yegâne arzum, her ne şekilde olursa olsun sadakatimin yanınızda bir silah olmasındır. Esasen zat-ı devletinizi bu kadar temiz ve her türlü şahsi menfaatten uzak olarak seven kaç kişi vardır? Rahatsızlığını iştince ne kadar mahzun ve mükedder oldum. Madem ki seyahatinize devam ettiniz, afiyette olduğunuzu tahmin ediyorum, müşterihim. (İçim rahat.)

Bursa'ya hareketim hakkındaki emre teşekkür ederim. Bendenizi bir dakikacık hatırlamış olmanız, gıpta edilecek bir şereftir. Hiç olmazsa iki heyecanlı gece geçirdim. Meşguliyetiniz arasında kalbimin en derin köşesinden fıskıran cümlelere atf-ı nazar ederseniz (Bir göz atarsanız) mesut olacağım.

Daima emr-i devletlerinize intizar eder (emirlerinizi bekler), iki ellerinizi kemâli hürmetle öperim, mukaddes Paşam... Lâtife.*

*
**

Lâtife Hanım'ın, İzmir'den Ankara'ya yönelik duygusal seslenişleri devam ederken Fikriye Hanım Çankaya Köşkü'nde «Gazi Paşa'sma her gün biraz daha artan bir sevgi ile bağlanmaya devam ediyordu. Kendisine büyük bir yakınlık ve saygı gösteren yâverler, Fikriye Hanım'ın kulağına kar suyu kaçırabilecek en ufak bir haberi bile dışarıya sızdırmamışlardı. Zaten Salih Bozok'tan başka İzmir-Ankara arasındaki yazışmadan haberi olanlar pek azdı. Belki de yoktu.

Mustafa Kemal, yıllardan beri kendisine en saf ve en içten bir duygu ile bağlandığını çok iyi hissettiği Fikriye Hanım'ın —kişiliğini incitmeden Çankaya'dan Ankara'dan uzaklaştırılması çarelerini düşünmeye başlamıştı. Bu düşünce, bir bakıma Lâtife Hanım'la evlenmeye karar vermesi sayılırdı. Çünkü kendisini içtenlikle seven iki genç kadının, —Lâtife ve Fikriye Ha-

nımların— Çankaya Köşkü'nde bir arada bulunmaları bir yana, karşılaşmaları bile hoş değildi.

AŞK SÜRGÜNÜ FIKRIYE HANIMIN MÜNİH'TEKİ BUHRANLI GÜNLERİ

Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Fikriye Hanım'ın Almanya'da birkaç ay istirahat etmesi uygun görüldü. Münih'te kalacağı süre içinde her türlü rahatı sağlanmıştı.

Oysa, genç kadının içi rahat değildi... Siirt Milletvekili Mahmut Soydan'ın muhafazası altında Ankara'ya veda ettiği gün, herşeyin bittiğini ve tüm umutlarının bir serap olduğunu çok iyi anlamıştı.

Münih'te çok buhranlı günler geçirdi Fikriye Hanım... Ruhsal bakımdan eni-konu sarsılmıştı.

Münih'te karlı bir kış gecesi...

Dışarda dondurucu bir soğuk...

Münih sanatoryumunda, uzun süreden beri tedavi altında olan bir aşk sürgünü...

Hemşire Martha'nın getirdiği gazetelere dalıp gitmiş; vatan özlemiyle, Mustafa Kemal özlemiyle dolup taşan gözbebekleri...

Ve... Bu yorgun, bu hüzünlü, bu özlem dolu gözbebeklerine takılan bir gazete haberi:

Gazi Mustafa Kemal Paşa'sının, İzmir'in tanınmış ailelerinden Uşşakizade'lerin kızı Lâtime Hanım'la evlendiğini açıklayan bir haber...

O anda dünyalar yıkılıyor Fikriye Hanım'ın yüreğinin üstüne, diyebilmek için mutlaka o anda Fikriye Hanım'ın yaşadığı ruh halini yaşamak yeterli. Aşk denenilen o yüce duygunun bir insana neler getirdiğini ve bir insandan neler götürdüğünü bilebilmek için ne falcı olmaya gerek var, ne de bir psikiyatriste...

Her insanın, tüm umutlarını ve tüm yaşamını bu kutsal duyguya bağlamış her kadının, o anda duyabile-

ceği hisler ne ise Fikriye Hanım da aynı duygularla sarsılıyor.

O geceyi sabaha kadar uykusuz geçiren genç ve hasta kadın, ertesi gün doktorların tüm ısrarlarına karşı koyarak hastaneden çıkıp doğru Münih garına koşuyor.

İstikamet: Önce İstanbul, sonra Ankara!..

KAPILARI ZORLAYAN AŞKIN GÜCÜ

Sultanahmet, İshak Paşa Mahallesi, Fikriye Hanım'ın yabancı olduğu bir semt değil.

Yüreğini dolduran gizli ve büyük aşkının acılarını zaman zaman bölüştüğü Memduha (Kule) Ablasının oturduğu Kazasker Hayrettin Molla'nın Konağı, onu ta gençlik yıllarından beri tanır. Memduha abla'sı onun hem eski ev sahibesi, hem de dert ortağı, sırdaşdır.

Sirkeci garından trenden inen Fikriye Hanım, doğru Sultanahmet'e, İshak Paşa mahallesindeki bu eski konağa gitti. Tıpkı yıllarca önce olduğu gibi.

Takvimlerin üstünden sayısız yapraklar uçup gitmişti. Bu yapraklarla birlikte sayısız umutlar, hayaller de uçup gitmişti.

Ankara'ya gitmek istiyordu Fikriye Hanım.

Her ne pahasına olursa olsun, ne yapıp yapmalı, mutlaka Ankara'ya kadar gidebilmeli, bir kez olsun Mustafa Kemal Paşa'sı ile görüşebilmeliydi.

Fikriye Hanım'ın Münih'teki sanatoryumdan kaçıp İstanbul'a geldiği haberi Ankara'ya hemen ulaştırılmıştı.

İlk kez yayınlanan aşağıdaki belgelerden Fikriye Hanım'ın Ankara'ya hareketine ilişkin yazışmaları birlikte izleyelim:

A V-2 **Istanbul, 6.3.1923**
D 79-2 d **Makina başında cevabı**
F I-158 **hemen alınacaktır.**

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine
Fikriye Hanım, bugün geldi. Yarın hemen Anka-
ra'ya hareket etmek istiyor. Yüksek emirlerinizi
beklemekteyim. **Adnan**

Açtım 6.3.1923
Lütfü

Başkanlık Özel Kalem Müdürü
Hayati Beyefendiye
Yukarıdaki şifrenin hemen Paşa Hazretleri'ne
sunulmasını ve hemen cevabının verilmesini Adnan
Beyefendi rica ediyorlar, efendim. **Mac't**

A V-2 **Ankara, 6.3.1923**
D 79-2a
F 1.156 **Şifre: Makina Başında.**

Adnan Beyefendiye
Fikriye Hanım'ı tedavi için Almanya'ya gönder-
miştim. Benden izin almadan neden ötürü İstanbul'a
gelmiştir?

Kesinlikle Ankara'ya gelmesine izin veremem.
Kendisine gereği kadar para vermiştim. Orada
otursun ve bana açıklama yapsın. Benden izin al-
madan hareketine müsaade olunmamak için gere-
kenlere emir buyurmanızı ve bildirmenizi rica ede-
rim. **Gazi Mustafa Kemal**

Şifreyi kapadım.
6/3 Lütfü

Aynı gün İzmit Mutasarrıfı (Küçük il valisi) Sadet-
tin Bey'e, Fikriye Hanım'ın yolculuğunun durdurulabil-
mesi için, «Başyaver» imzasıyla aşağıdaki şifre çe-
kildi:

A V-2 **6.3.1923**
D 79 2d
F 1-157

İzmit Mutasarrıfı Sadettin Beyefendiye

Paşanın yeğeni Fikriye Hanım Avrupada tedavi için bulunurken, Paşa'dan izin almadan ve tedavisi bitmeden geri dönmekte olduğu anlaşılmıştır. İzmit'ten geçişinde orada alakoyarak bilgi vermeniz Paşa'nın emri gereğidir.

Şifreyi kapadım.

6.3.1923

6.3.

Başyaver

Lütfü

Burada, kendi kişisel değer yargılarımızla, bir gerçeği saptamak istiyoruz:

Her insanın yaşamında olduğu gibi, o büyük insanın, Atatürk'ün yaşamında da sevgisel yaklaşımların önemli bir yeri yeri vardır.

Çocuk yıllarından ölümüne kadar, niteliği ve niceliği değişik de olsa, Atatürk de yüreğinde «aşk» denilen duyguya yer vermiş ve yüreği bu yüce ve güçlü duyguyla çırpınan bir çok genç kızlar ve kadınlar tarafından sevilmiştir.

Ne var ki, Atatürk'ün gönlünde zaman zaman kıvılcımlanan aşk duyguları, O'nun, kalbinde taht kuran vatan aşkından, millet sevgisinden güçlü olamamıştır hiçbir zaman.

Belki de, kendisinin de ifade ettiği gibi, cephe-den cepheye koşmaktan sevmeye ve sevilmeye yeteri kadar zaman bulamamıştır.

Atatürk'e yönelmiş aşk duyguları içinde «Fikriye Hanım», bir doruk noktasıdır.

Sözcüklerin tam anlamıyla delicesine bir sevgidir bu.

Hiçbir olayın, hiçbir gücün söküp atamadığı, hiçbir engelin karşı koyamadığı, büyük bir duygu... büyük bir aşk...

Memleketin çeşitli yörelerinde baş gösteren büyük isyanları, ana kaynağında söndüren ve durduran Mustafa Kemal, Ankara yakınlarına kadar sokulmuş büyük düşman kuvvetlerini durduran ve geri çeviren Mustafa Kemal, Münih'teki sanatoryumdan kaçarak

Ankara'ya yönelen Fikriye Hanım'ı, tüm çaba ve önlemlere rağmen durduramamıştır!..

Gücünü, içindeki büyük aşktan alan Fikriye Hanım, Mustafa Kemal Paşa'sının tüm karşı koymalarına, ilgili ve yetkili bir çok görevlinin aldığı tüm önlemlere rağmen, yoluna çıkarılan engelleri teker teker aşmasını ve Ankara'ya ulaşmasını bilmiştir.

ÇANKAYA'DA TABANCALI BİR GENÇ KADIN: FİKİRİYE HANIMI!..

Ankara tren istasyonunda bir paytona binerek Çankaya'nın yolunu tuttuğu zaman, ne köşktekiler, ne de İstanbul'daki yakınları Fikriye Hanım'ın gizlice bir seyahate çıktığını bilmiyorlardı. Bilmedikleri bir şey daha vardı: Fikriye Hanım bu kez yanında bir de silah taşıyordu!..

Çankaya Köşkü'nün bekleme salonuna girdiğinde Gazi'nin özel görevlilerinden Bekir Çavuş, Fikriye Hanım'ı tanımış ve hemen koşarak uyumakta olan Paşa'yı haberdar etmişti.

Gazi Paşa, hemen Başyaver Rüsuhi Bey'i çağırarak bu randevusuz ve sebepsiz ziyaretin iç yüzünü öğrenmesini emretti.

Başyaver Rüsuhi Beyle Fikriye Hanım arasında şu mealde bir konuşma geçti:

— Hanımefendi, lütfen Ortaköşk'te istirahat buyrun!.. Paşa Hazretleri uyanıp hazırlandıktan sonra teşrifinizi kendilerine arzedeceğim efendim!..

Fikriye Hanım direndi:

— Hayır!.. Burada bekleyeceğim!.. Siz herhalde beni tanıyorsunuz... Benim zamanımda burda yoktunuz... Sonra köşkte görev almış olmalısınız... Ben yabancı değilim... Gazi Paşa'nın çok yakınıyım...

Genç kadın bunları söylerken bir hayli heyecanlı ve sinirliydi.

ÇANKAYA YOKUŞUNDAN BİR SİLAH SESİ GELDİ: FİKRIYE HANIM İNTİHAR ETMİŞTİ!..

Bir süre bekledikten ve Gazi Paşa ile görüşebilmek umudunu yitirdikten sonra Fikriye Hanım beklemeye salonundan ayrıldı... Köşkün kapısına çıktı ve oradaki bir paytona binerek Çankaya'dan ayrılmak üzere iken... birdenbire çantasını açtı... Brovnik tabancasını çıkarmasıyla kalbine dayayıp tetiği çekmesi bir oldu. Paytoncu da bir müdahalede bulunamadı, köşk görevlileri de...

Fikriye Hanım'ın intiharı derhal Gazi'ye bildirildi. Ve göğsünden ağır yaralı olan genç kadın hemen Ankara Nümune Hastanesi'ne kaldırıldı.

Çankaya'nın emri ile derhal hastaneye koşan ve genç kadının kurtarılmasına çalışan Sıhhiye Vekili Refik (Saydam) Bey'in devreye girmesi de bir işe yaramadı. Mustafa Kemal Paşa'nın, mutlaka kurtarılmasını emrettiği Fikriye Hanım, 24 saat komada kaldıktan sonra gözlerini hayata kapadı. Yıllarca Mustafa Kemal'in aşkıyla çarpmış bir yürek, Brovnik tabancadan çıkan mini mini bir kurşunla durmuştu artık...

Fikriye Hanım'ın intihar olayı günlerinde Ankara Memleket Hastanesi Başhekimisi bulunan Operatör Dr. Ömer Vasfi Aybar, bu konuda, gazeteci-yazar Hikmet Feridun Es'le yaptığı bir söyleşide diyor ki:

«1918'den itibaren aralıksız 18 sene Ankara Memleket ve daha sonra «Nümune Hastanesi» adını alan hastanenin baştabibi ve operatörü olmak sıfatı ile intihar eden Fikriye Hanım'ı baştan aşağı kadar tedavi etmiş bulunuyorum.

Aynı zamanda hemen hergün köşke, Çankaya'ya giden ve Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ı tedavi eden bir hekim olmak sıfatı ile de Fikriye Hanım'la tanışıklığımız ve dostluğumuz vardı.

Fikriye Hanım, intihar ettikten sonra hemen has-

taneye getirildi. Kendisini derhal hususi bir odaya aldım ve tedaviye başladım.

Arabasının içindeki feci intihar olayında dolayı arabacının adeta dili tutulmuştu. Kendisi ile konuşup bilgi almak hususunda güçlük çekiyorduk.

Brownik tabanca mermisi, sol akciğeri büyük bir çapla delip kalp nahiyesi yakınından geçmiş ve bu meyanda kalbin dış muhafazasını zedelemişti. İlk tedaviyi yapıp yaralıyı istirahate koyduktan sonra rahmetli Doktor Refik (Saydam) Bey hastaneye geldi. Çanakkale savaşı sırasında Sahra Sağlık Müfettişliğinde bulunduğu zamanda kurulmuş eski bir dostluğumuz vardı. Beni bir köşeye çekerek:

— Fikriye'yi ve Mustafa Kemal Paşa'nın yanındaki kıymetini biliyorsunuz. Paşa, olaydan çok fazla üzgündür. Aman Ömer, elimden gelen dikkat ve özeni göster... Bu kızı kurtaralım... Gerekirse İsviçre'ye kadar da yollayacağız ...Bir de her gün şayet gerekirse hatta her saat düzenli gözlem notları ile hastalığın gelişmesini inceleyiniz ve kimse ile görüşürmeyiniz... Dediler.

Tavsiyeyi tamamen uyguladım. Hatta birkaç gece de hastanede yattım. Fikriye Hanım ilk şoklardan sonra biraz sakinleşti. Yalnız plevre ve pericardede toplanan kanlar yüzünden nefes darlığı vardı. Fakat bunların önü alınabilir ve yarar kurtulurdu. Ne yazık ki tam bir hafta sonra yüksek bir ateş başladı. Muayene ettik. Tehlikeli bir zatürree!.. İki gün sonra da öldü...»

eskkltaplarim.com

Üçüncü Bölüm

eskkltaplarim.com

«BEN KISKAŒ BİR ERKEĞİM!..»

İzmir’de sade bir nikâh töreni ile dünyaevine giren Mustafa Kemal’e, evliliğinden bir hafta önce Bursa’da Madam Brod’un otelindeki bir akşam yemeğinde şöyle bir soru yöneltmişlerdi:

— Latife Hanımefendi güzel mi Paşam?

Elindeki kadehi yudumladıktan sonra bu soruya şu karşılığı vermişti:

— Hanımefendi!. Çok güzel olsa zaten ben almam. Ben kıskanç bir adamım... Lâtife Hanım’ın zekâsını, bilgisini, terbiyesini beğendim!..

Atatürk’ün kırzkardeşi Makbule Atadan’la uzun süreli mülâkatımız esnasında aynı şeyi ben de sordum. Makbule Hanım, bu satırların yazarına aynen şu cevabı veriyordu:

«— Kıskançlığını bilmem ama çok sertti ağabeyim. Ben yumuşak başlı olduğum için benimle pek takışmazdı çocukluğunda. Ne dese boyun eğerek kabul ederdim.

— Mendil işleme!.. derdi.

— Peki ağabeyciğim!..

— Kitap okuma!..

— Peki!..

— Pencereden bakma!..

— Peki!..

— Komşu kızı ile görüşme!..

— Peki!..

Evin esiri ben... Ne söylese peki... Ama diğer kardeşim Naciye öyle değildi. Acar bir kızdı.. O’nunla kavga ederdi... Bakardım ki horoz gibi kapışmışlar.»

ÇANKAYA KÖŞKÜ'NÜN GELİNİ : UŞŞAKİZADE LATİFE HANIM

O yıllardaki Çankaya Köşkü'nü İsmail Habib, Kastamonu'da çıkan «Açıksöz» gazetesinin 24 Temmuz 1922 tarihli sayısında şöyle tanımlar:

«Sağ tarafta, yolun kıyısındaki toprak yarın oyulmasıyla yapılmış, önü kapaksız ve üstü yuvarlak bir çini sobası içine benzeyen, mağaramsı bir otomobil ve araba hangarının önünde paytonumuz durunca Laz elbiseli bir muhafız nöbetçi, beri tarafta tek katlı yine asıl köşk gibi beyaz gövdeli ve kırmızı pancurlu Yâverler Dairesi'ne ismini götürdü.

İki dakika sonra bahçede, geniş ve renkli bir çadırın içindeyim. İnsana bir (Otağ) hissini veren, atlasının solgun renklerinden bir tarih kokusu duyulan bu refah çadırın içinde kahve, ayran içerek Paşa'nın yanındaki misafirlerin çekilmesini beklerken önümde, on adım mesafede duran şu köşkün mazhariyetini düşündüm.»

Evet... 1922'nin Çankaya'sı işte böyle... Bahçeye kurulmuş bir çadırın bekleme salonu gibi kullanıldığı, yemyeşil ağaçlar arasında adeta bir kartal yuvası...

Lâtife Hanım, işte bu kartal yuvasına gelin geldi. Ve Lâtife Hanım'ın Çankaya Köşkü'ne adım atması ile bir çok şey de yavaş yavaş değişmeye başladı.

Mustafa Kemal Paşa, evlenmeden önce niçin evlenmediğini soranlara şöyle diyordu:

«— Evli olmak benim için, millet ve memleket lehine icabında büyük fedakârlıkları göze almayı kayıtlar, zincirler... Yerine göre insanın enerjisini kırar. Ben mücadele adamıyım... Hiçbir kayıt altına girmek isterim...»

Ve şimdi... Lâtife Hanım'ın Çankaya Köşkü'ne gelin gelmesiyle O büyük insanın günlük yaşamında bir takım kayıtlamalar, ya da sınırlamalar başlayacak gibi

görünüyordu... ama... bakalım Çankaya'daki kartal yuvasının, alabildiğine özgür ve bağımsız kartalı, bu yeni düzenlemelere uyabilecek miydi...

GAZİ PAŞA'NIN BALAYI

Kav 50 kuruş... Bop yüz para...

Ankara'dan Toroslar'a doğru yol alan özel tren gecenin karanlığı içinde kara bir yılan gibi akıp gidiyor...

Treni bir kompartmanında üst üste konulan bavullardan oluşturulmuş uyduruk bir masa etrafında dört kişi -yolculuğun monotonluğunu gidermek için- poker oynuyorlar: Konya mebusu Refik (Koraltan), Kılıç Ali, İsmail Habib ve Başyaver Salih Bey...

Tarih, 12 Mart 1923... Günlerden Pazartesi... Gazi Mustafa Kemal Paşa, karısı Lâtife Hanım'la yurt gezisine çıkıyor... Bir bakıma bir balayı gezisi denilebilir...

Lâtife Hanım, ilk kez peçesini takmadan, yüzünü açık bırakarak çıkıyor erkeklerin karşısına.

Geziye katılan mâiyet erkânı, birkaç ay öncesini, 4 Ocak 1923 Cuma akşamı Azerbaycan Sefaretindeki bir ziyafeti hatırlıyorlar.

Cebeci'de ahşap, eski bir Ankara konağı... Azerbaycan Sefareti burası... Sofra alabildiğine kalabalık. Ağaoğlu Ahmet Bey, Yunus Nadi, İsmail Habib ve daha birçok seçkin kişilerin çevrelediği sofrada tüm gözler Mustafa Kemal Paşa'ya çevrilmişti o akşam.

— Evleniyorum!...

— Gerçek mi Paşam?

— Gerçek efendim... Gerçek, kat'i ve mukarrer! Ağaoğlu Ahmet Bey, çekine çekine sormak cesaretini gösteriyor:

— İzmir fâtihinin kalbini fetheden bu bahtiyar kim acaba?

Mustafa Kemal Paşa, bakışları ile sofradakilerin gözbebeklerini taradıktan sonra cevap veriyor:

— İzmirli bir kız!...

Ve ilâve ediyor:

— Ben sadece evlenmiş olmak için evlenmiyorum!.. Vatanımızda yepyeni bir aile hayatı yaratabilmek için önce kendim örnek olmalıyım... Kadın böyle umacı gibi kalabilir mi?

Soğuk bir Mart gecesi Ankara'dan hareket eden özel trenin seçkin yolcuları, işte bu geceyi ve Gazi Paşa'nın bu sözlerini anımsıyorlardı o bavullardan oluşan poker masasının başında.

Birden bir hareket oldu... Bir ses çınladı kulaklarının dibinde:

— Oooo, bakın şu beceriklilere!.. Hiç yoktan masa da yapmışlar!..

Bu, Gazi Paşa'nın sesiydi.

Kılıç Ali ile arkadaşları kâğıtları toplamaya çalışırken O mâni oldu.

— Yooo, dedi. Devam!.. Ben de oynayacağım!..

Ertesi gün...

Pırı pırl güneşli ve aydınlık bir bahar havası var Toroslar'ın ötesinde.

Tren Adana istasyonuna girdiğinde her taraf taklarla, bayraklarla donatılmıştı. Kadın-erkek, çoluk-çocuk, tüm Adanalılar, tüm Çukurova'lılar yollara dökülmüşlerdi... Gazi Paşa'yı ve karısını görebilmek için...

O'nun «Balayı Gezisi» bile bir devrim gezisi, bir örnek olma, ders verme gezisiydi.

Lâtife Hanım, başını çevreleyen ve çenesinin altından omuzlarına kayan bir fular bağlamıştı.

Yüzü tamamen açıktı.. Ayaklarında zarif botlar vardı.

Mustafa Kemal Paşa, başında kalbağı, bovnunda —beyaz frenk gömleği üzerinde zarif bir şekilde duran— kravatı, takım elbisesi ile, her zamanki gibi pek şıktı. Açık renk kruvaze bir pardösü giymişti.

Halkın arasında geçerken bastonunu sol koluna atıyor, sağ eliyle yediden yetmiŐe kendisine muhabbet gösterileri yapan Çukurova halkını selamlıyordu.

BENİM OLMADIĞİM YERDE KARIM DA BULUNAMAZ

Şimdi Adana'da «Atatürk Müzesi» olarak kullanılan bina, o sırada Mustafa Kemal ile eşine konut olarak tahsis edilmiŐti.

Seyhan Nehri sahilindeki bu muhteŐem konak, o gece tarihi bir gün yaŐıyordu. Havai fiŐekler... Fener alayları ...Renk renk ıŐıklar... Bayraklar... Ve mahŐeri bir kalabalık...

Adanalı hanımlar, Lâtife Hanım'ı bir yerde ağırlamak ve konuk etmek için davet ettikleri zaman Mustafa Kemal Paşa, hem inkılpi bir lider, hem de yeni evli bir aile reisi gibi konuŐmuŐtu:

«— Benim bulunamayacağım yerde karım da bulunamaz!..»

Bu, haremlik-selmlik alıŐkanlıđını sürdürmekte olan bir topluma ilk uyarısıdır.

Gazi, eşiyle yaptđđ bu gezide halka örnek olabileme çabası ile halkın t içine girmiŐti. Latife Hanım, çevresindeki köylülere, çiftçilere, çocuklara çikolata ikram ediyor, Gazi Paşa sigara dağıtıyor, herkesle yarenlik ediyor ve onlarla btnleŐıyordu.

LATİFE HANIMIN İLK MDAHLESİ KADEHLERİN SAYISIYLA BAŞLADI!..

Lâtife Hanım, Şüphesiz, Mustafa Kemal Paşa'sını çok seviyordu. O'nun, başta sağlığı olmak üzere, tüm mutluluğunda kendisini sorumlu saydıđđ için ise, Gazi'nin içki kadehlerinin sayısını sınırlandırmak niyeti ile baŐlamıŐti.

Adana ...Mersin... Tarsus... Tüm yolculuk süresince bunu düşünüyordu Lâtife Hanım.

Ne yapıp yapıp içki sofralarının miktarını azaltmalı, ya da kadehlerin sayısını —Paşa'yı incitmeden— sınırlandırabilmeliydi.

Gazi Paşa ve maiyeti, bir hafta sonra Konya'ya geçmişti.

Çeşitli ziyaretler... Toplantılar... Davetler birbirini izledi.

Anadolu Ajansı'nı temsilen gezileri izleyen ünlü yazar İsmail Habib de maiyet erkânı arasındaydı.

Paşa'nın nutkunu temize çektikten sonra kendisine göstermek için konakladığı yere giden İsmail Habip, O'nu Lâtife Hanım'la birlikte başbaşa istirahat ederken buldu.

Gerisini kendisinden dinleyelim:

«Nutkun tutuluşunu ve yazılışını nezaketi icabı bermutad beğendi. Fakat bu sefer fazla beğenmiş görünerek, iltifatını maddî bir cemile halinde de göstermek ister gibi, karısına dönüp:

— Çocuğa bir kadeh getirsinler! dedi.

Tabii ben ortada bir vesileydim. O, bununla kendi arzusunu izhar ediyordu.

Lâtife Hanım, belli O'na mümkün mertebeye fırsatlar icad ederek içirtmemek için elinden geleni yapmaya çalışıyor.

— Afyon'a hareket edeceğiz diye bütün şişeleri trene yollamıştık!.. dedi.

Vay sen misin bunu söyleyen... Öyle bir gürleyiş gürledi ki... «Nasıl olurmuş efendim, insan misafiri-ne karşı da mı?..»

Ne misafiri?.. Benim vazifem, getirip nutku okumak, tasvibini aldıktan sonra da götürüp telgrafhaneye çektirmek. Ortada misafir yok ama, O'nun ruhunda volkan var!..»

Ve... Lâtife Hanım'ın tüm feraseti, dikkati, Gazi Paşa'sı üzerinde titreyen duyarlığı boşa gitmişti yi-

ne... Şişeler açılmış, kadehler doldurulmuştu herşeye rağmen...

«BİR ŞİİR OKUSANA LATİFE!»

İçmek zevkini kısıtlama çabasına rağmen karısına büyük bir saygı duyuyordu.

Lâtife Hanım'ın kültürünü, görgüsünü, bilgisini çevresindekilere de göstermek, Türk kadınının yalnız peçesi açılmış başı ile değil, başının içindeki kültürle de büyük yarınlara hazır olması gerektiğini ihsas ettirmekten geri kalmıyordu.

— Latife, Byron'dan bir şiir okusana!.. Mânasını anlamasak bile ahengi hoşumuza gidiyor!..

Latife Hanım'ın okuduğu İngilizce şiir zevkle dinledikten sonra bu kez şöyle diyordu:

— Hadi bir tane de Victor Hugo'dan oku da, bâri mânasını da anlayalım!..

Bu kez Hûgo'nun bir şiiri dökülüyordu Lâtife Hanım'ın Fransızca'yı çok iyi telaffuz eden dudaklarından...

«KEMAL PAŞA KARISINI AÇIK GEZDİRİYOR» PROPAGANDASI MUHALEFETİN SİLAHI OLMUŞTU

Politika... Ve de Muhalefet... Her ülkede, her çağda kurallar pek değişmiyordu...

Partiler, politikacılar ve insanlar, başarılarını çekemedikleri değerleri yıpratılmak için her çareye, her yola başvurmaktan geri kalmıyorlardı.

Çocukluğundan bu yana sıcak bir aile hayatının dışında ve uzağında yaşayan «Gazi Paşa», eşiğinden henüz adım attığı «Evlilik» müessesesinin havasını doya doya teneffüs etmeye fırsat bulamıyordu.

Bir yanda kesintiye uğarayan Lozan Konferansı.. Bir yanda İsmet Paşa'nın kişiliğine yönelik şiddetli muhalefet: Türkiye Büyük Millet Meclisi içinde «İkinci Grup» adıyla şahlanan milletvekilleri... Parlamento

İçinde başlayan anarşi... İsmet Paşa'yı boy hedefi alan, ancak O'nun kişiliğinde «Gazi Paşa»yı da yıpratmaya çalışan kulis dedikoduları...

Eşi Lâtife Uşaklıgil'le birlikte Konya gezisinden Ankara'ya dönen Gazi Paşa, Meclis'teki muhalif grubun seviyesiz dedikodularından son derece üzgün.

Büyük kurtarıcının eşi Latife Hanım'la röportaj yapmak üzere kendilerinden —Konya gezisi sırasında— söz alan gazeteci İsmail Habib o günlere ilişkin anılarında şöyle der:

«... Ankara'ya geldiğimiz ikinci günü ve ikinci üstüydü, ben Meclis'teydim, bir iki saat evvel küçük mesai odasında Gazi'ye nutuklarından birini okumuştum. Koridorda dolaşırken şoför yanıma geldi, bir gün evvel de Çankaya'ya götürdüğü için beni tanıyor:

«— Buyrun, Hanımefendi otomobil gönderdi!»

«— Peki, geliyorum!..»

Gazi'den tekrar izin istemeye hacet yoktu, izin dört, beş gün evvel Konya'dayken verilmişti. Öyleyken mademki şimdi buradadır, kendisine ihtiyaten haber vereyim, dedim. İyi ki haber vermişim, iyi ki...

İçeri girip de meseleyi söyleyince masadaki evrakın yanında duran kalınca bir zarfı, sanki ben onun içinde ne olduğunu biliyormuşum gibi, eliyle işaret ederek:

— «Bırak be çocuğum!..» dedi. «Baksana ne propagandalar yapıyorlar. Seyahatte alınmış fotoğraflarımızı büyülterek (Karısını açık gezdiriyor) diye en ücra yerlere kadar dağıtmışlar!..»

Mustafa Kemal gibi duygulu ve kıskanç bir erkeğin, muhalefetin bu tür söylentilerinden ne denli üzüldüğünü, incindiğini tahmin etmek zor değil.

Gerçekten öyle miydi?

Latife Hanım, kocası ile yaptığı gezilerde açık mı giyiniyordu?..

Diz kapağına kadar rugan çizmeler... Bacaklarında —süvarilere özgü— külot pantolon... Omuzların-

da dizlerine kadar uzayan bir ceket... Ceketin altında boynuna kadar kapalı gömlek... Külot pantolonun üzerine, belden topuklar üstüne kadar uzayan önden yırtmaçlı bir etek... Ellerde eldivenler... Basında, kaşından çenesine kadar yüzünün küçük bir bölümü dışında her tarafını (Saçlarını, kulaklarını, boynunu) kapayan bir baş örtüsü... Hattâ, eğer mevsim biraz serince ise, tüm bu giysilerin üzerine omuza alınmış yakası kürklü, çok uzun bir manto, ya da pelerin...

Eleştirecek başka bir yön bulamayınca eşinin giysilerini polemik konusu yapan 1923 yılı muhalefatinin incitmeye çalıştığı «Gazi Paşa», büyük devrimlerin eşiğinde, Latife Hanım'ı elbetteki kara çarşafın içine sokamazdı.

O, siyasal muhaliflerini çok iyi tanıyordu ama, bir kısım politikacılar «İnkılapçı Gazi Paşa»yı ve O'nun uygarlığa yönelik düşüncelerini tanımıyorlardı.

LATİFE HANIMIN ÇANKAYA'DA GEÇİRDİĞİ ÇOK MUTLU GÜNLER

İzmir'in tanınmış ailelerinden Uşşakizâde Muammer Bev'in talihli kızı Lâtife Hanım, gelin geldiği Çankaya Köskü'nde mutluluğun doruk noktasındaydı. Büyük kurtarıcının çevresini kendine göre düzenlemeye, yönlendirmeye çalışıyor; yatılı okuduğu çocukluk günlerinden bu yana annesinden, kızkardeşinden ve tüm yakınlarından uzak kalmış Mustafa Kemal Paşa'sına içtenlik dolu bir aile havası teneffüs ettirmeye çalışıyordu.

İzmir, uzaklarda kalmıştı Lâtife Hanım için. Annesi Advîye Hanım, babası Muammer Bev, kızkardeşleri Rukiye ve Vecihe, zaman zaman Ankara'ya geliyorlar, Çankaya'da kızları Lâtife'nin ve damatları Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın konuğu oluyorlardı.

Köşkün arka tarafında çeşitli meyve ağaçlarıyla

dolu büyük bir bahçe vardı. O günün olanaklarıyla bahçenin içinde ve çevresinde genişçe yollar açılmış, bekleme salonu niteliğinde bir çadır, köşkün hemen yanına kurulmuş, köşk çevresinde yapılacak geziler için payton arabaları gıcır gıcır boyanmış ve cilalanmıştı.

*
**

Gazi Paşa'nın bir çok atları vardı. Ancak O, «Sakarya» adlı atını diğerlerinden daha çok seviyordu. «Sakarya», boylu-poslu, üç ayağı sekili, alnı akıtmalı, çok hassas ve gösterişli bir hayvandı.

Latife Hanım, kimi zamanlar bu ata biniyor. Çankaya çevresinde gezintiler yapıyor, kimi zamanlar da elinde bastonu, omuzunda pelerini, meyve ağaçlarının arasından geçen gölgeli yolda sabah yürüyüşlerine çıkıyordu.

Genç evliler, konuklarını da yanlarına alarak Çankaya Köşkü çevresinde kısa gezintiler yapıyorlar, ailece yapılan dost ziyaretlerini kabul ediyorlar ve onları köşkün bahçesinde birlikte gezdiriyorlardı.

Memleket, Cumhuriyet'in eşiğindedi. Latife Hanım da mutluluğun eşiğinde.

1923 yılının yaz sonlarıydı.

İzmir'den ziyaretine gelen ailesi, Latife Hanım'ın mutluluğuna katmerli mutluluklar katmıştı.

Gazi Paşa'nın baldızı Vecihe Hanım, cins ve güzel atların cektığı zarif paytonlarla köşk çevresinde kısa gezintiler yapıyor, atları bizzat yönetiyor, arabayı tek başına kullanmasını öğrendikten sonra da konukları paytonlarla gezdirmekten büyük bir zevk alıyordu.

Bu satırları yazarken o yıllardan kalma fotoğraflar duruyor masamın üzerinde.

Mustafa Kemal'in çok eski dostu Fethi (Okyar) Bey'in, eşiyle birlikte Çankaya'ya yaptıkları bir ziyareti görüntüleyen fotoğraf en ilginç olanı: Resimde

4 kişi var. Fethi Bey, eşi, Gazi Mustafa Kemal ve eşi. Hanımlar oturmuşlar, beyler ayakta ve hanımlarının yanibaşında ..

Çankaya Köşkü'nün bahçesindeki çatal bir ağacın önünde çekilmiş fotoğraf... Lâtime Hanım, resmin sol yanında, siyah giysiler içinde, açık renk bir sandalyeye oturmuş... Kocasını Mustafa Kemal, hemen yanibaşında... Koyu renk kruvaze bir elbise giymiş... Ceketin altında krem rengi şık bir yelek... Yeleğin bir cebinden diğer cebine geçmiş kısa bir altın zincir... Ceketin yaka cebinde desenli bir mendil... Bu günlerin modasına uygun küçük yakalı frenk gömleğine bağlanmış koyu renk bir kravat ve yine bu yılların modasına uygun kravat iğnesi... Saçları arkaya düz taranmış... İnce dudaklarının üstünde gür ve kumral bir bıyık... Bir elini arkaya bağlamış ve hiçbir yoruma açı kolmayan sâkin, rahat bakışlarını objektife çevirmiş, diğer elini karısının oturduğu sandalyenin arkasına koymuş, tam bir «aile reisi».

Fethi (Okyar) Bey'in eşi ise, o günün koşullarına, daha doğrusu «Gazi Paşa muhalifleri»nin görüşlerine göre daha açık(!) giyimli: Saçlarını bere gibi saran bir şapka, ya da koyu renk eşarp. Omuzunda ipekli, parlak kumaştan yapılmış bir pelerin. Pelerinin altında üstü çiçek desenli açık renk bir elbise, açık renk ipek çoraplar... Açık gerdanından göğsüne doğru sarkan fındık büyüklüğünde boncuklardan, ya da taşlardan oluşmuş sık bir kolye... Ve yanibaşında siyah kruvaze takım elbisesiyle, bir eli cebinde, diğer eli eşinin oturduğu sandalyenin arkasında Fethi Bey...

Bu aile fotoğrafı, Gazi Paşa-Lâtime Hanım çiftinin evlilik yaşamından memnun ve mutlu göründükleri günleri örnektüleyen en önemli belgelerden biri.

Mustafa Kemal'in «Cumhurreisi» olmadan önce «aile reisi» olduğu o günlerde evlilik yaşamından neler umduğunu, neler beklediğini kesinlikle bitemiz

olası değil ama, her insan gibi O'nun da yüreğinde ailesel beklenenlerin yer ettiğini tahmin edebilmemiz güç değil.

«BİR ÇOCUĞUM OLSAYDI ÇOK BÜYÜK SEVİNÇ DUYACAKTIM»

Mustafa Kemal'in çocukluk arkadaşlarından Asaf İlbay, anılarında bu konuya ışık tutan gözlemler ve tesbitler sunmaktadır:

Atatürk Öрман Çiftliği'nde bir gece...

Sofrada Neş'et Ömer, Asaf İlbay ve diğer konuklar...

Bir taraftan kadehlerini yudumluyorlar, öte yandan çeşitli memleket meseleleri ve günün konuları üzerinde görüş alış-verisinde bulunuyorlar.

Güncel ve çok önemli konular arasında özel ve kişisel konular da yer alıyor zaman zaman.

Gerisini Asaf İlbay'dan dinleyelim:

«Mustafa Kemal, bakışlarını Neş'et Ömer Bey'e çevirdi:

«— Bir çocuğum olsaydı çok büyük bir sevinç duyacaktım. Milletime benden sonra, benim neslimden, bana benzer bir evlat bırakmayı çok isterdim. Profesör, bunu çaresi yok mudur?..»

Neş'et Ömer Bey gülümsüyordu... Eşim söze karıştı:

«— Paşam, dedi, bir değil, birkaç evladınız olmaydı. Belki birisi bir nebze size benzerdi. Çünkü Paşam, size benzemek o kadar güç bir şey ki!..»

«Mustafa Kemal'in güzel gözleri uzaklara, derinlere dalmıştı...»

Bir başka gün...

Bir balo gecesi...

Gazi Paşa'nın oturduğu masanın çevresi yine renkli bir kalabalıkla çevrilmiş... Balonun davetlileri aileleri ile birlikte bu masanın önünde geçip O'na saygı

ve sevgilerini sunuyorlar ve kendilerini takdim ediyorlar.

Gerisini yine Asaf İlbay'dan dinleyelim:

«Ben de eşim ve kızımı takdim ettim. Paşa ayağa kalktı, bize yer göstermek lütfunda bulundu. Oturduk. Kızım Bediâ'ya baktı ve sonra adını, yaşını sordu kızımdan. Onaltı yaşında olduğunu söyledim.

«Gazi Paşa, çevresindekilere dönerek:

«— Asaf ile bir mahallenin çocuğuyuz!.. dedi. Beki de aynı yaştayız... Demek ben de vaktiyle evlenmiş olsaydım, onaltı yaşında çocuğum olacaktı!..»

«Çok duyulanmıştı. Gözlerinin nemlendiği görülüyordu.»

«Eşim ayağa kalktı.»

«— Paşam, bütün millet sizin çocuklarınızı!.. dedi.»

«— Doğru... İşte ben de bununla teseli buluyorum... Evet, milletim sağ olsun!..»

«Ve bir an sonra ilave etti:»

«— Belki benim çocuğum olmadığında bir hikmet vardır. Çok sevdiğim bir tay'ımın ölümünden o kadar müteessir olmuşum ki günlerce acısını unutamadım... Yemek yiyemedim... Ya çocuğumu kaybetmiş olsaydım, ne olurdu, bilmem!..»

Aynı kaynaktan tesbit edilen bu iki önemli hatıra açıkça gösteriyor ki Mustafa Kemal, «Cumhurreisi» olmaktan çok daha fazla bir «aile reisi», bir «baba» bir «eş» olabilme özlemi içindedir.

PORTEKİZLİ GENÇ VE GÜZEL KADIN BALO GECESİ BİRAZ ŞIMARIKTI

Hâlâ merak edenler vardır: Mustafa Kemal'le Latife Hanım niçin anlaşamadılar? diye...

Bu sorunun yanıtını tek cümle ile özetlemek mümkün: Koskoca bir milleti yönlendirmeye ve yö-

netmeye muktedir bir önder, eşinin egemenliği altına giremezdi...

Burada bir parantez açalım ve Portekizli güzel Madam Hanes'i dinleyelim:

«...Bir akşam Mustafa Kemal Paşa ile Gülcemal vapurunda verilen bir baloda bulunuyorduk. (Ekse-lans)ın bana karşı büyük bir teveccühü vardı.

Bir aralık dalmış, yere bakıyordum. Birdenbire:

— Madam!.. dedi. Aşka yakalanmış bir kadın gibi ne düşünüyorsunuz öyle derin derin?..

Ben, o zaman nereden aklıma esti bilmiyorum, anlaşılan dilimin ucuna kadar gelmiş olacak ki, düşünmeden hemen cevap verdim:

— Paşam, dedim, Başbakanınızın dudaklarından eksik olmayan şu sempatik gülüşlerine hayran oldum. O kadar güzel bir erkek gülüşü ile gülüyor ki...

Mustafa Kemal Paşa o zaman dünyada hiçbir zaman eşine rastlayamayacağım kadar harikulâde güzel bir mavi ile parlayan açık renkli gözlerini bana çevirerek:

— Madam, dedi, Başbakanımın gülüşlerine hayran olmuşsunuz, benim de belki dansımdan hoşlanırsınız... Müsaade ederseniz bu vals beraber yapalım!...

Kalktık ve birlikte dönmeye başladık. Ben o zaman çok genç ve ihtimal biraz da şımartılmış bir güzel kadındım. Nereden içime o heves doğdu bilmem, başladım dansta Paşa'yı ben idare etmeye...

Bir defa baktı, ses çıkarmadı... Bir daha baktı, yine ses çıkarmadı... Nihayet üçüncüsünde birdenbire durdu. Hiddetle değil, ama ciddiyetle gözlerini bana çevirdi:

— Madam!.. dedi. Bir erkekle bir kadın yanyana buldukları zaman idareyi erkeğe bırakmak en doğru harekettir.

Çocukluk işte... O'nun bu ikazına rağmen ben büyük bir cesaretle şu karşılığı verdim:

— Paşam, müsaade ediniz de bir defa da ben sizi idare edeyim!..

Kızmadı... Bilakis gülmeye başladı...

— Madam!.. diye fısıldadı... Bir memleket idare edeni, bir kadın idare etmeye kalkarsa, o memleket... Cümlesini bitirmeden ilave etti:

— Gelin biz yerimize oturalım sizinle!..

*
**

Kişiliğine, onuruna ve prensiplerine bu denli düşkün bir insanın, günlük yaşantısının her anında yaratacağı inkılâpların düşünsel hazırlığını tasarlayan büyük bir önderin karısı olmak, Lâtife Hanım için elbette büyük bir handikaptı.

O'nu bu yönleriyle değil, sadece «aile reisi» sıfatıyla değerlendirmek mümkün olamazdı. Zaten Lâtife Hanım da bu büyük önderin sağlığını ve düzenli bir yaşam çerçevesi içinde daha büyük atılımlara yönelmesini ön plânda tutmuş olmalı ki «Gazi Paşa»sını belirli sınırlar içine çekmeye çalışıyordu.

Tıpkı Portekizli genç ve güzel Madam Hanses'in dansta O'nu idare etmeye kalkışması gibi...

11 Eylül 1924 günü Mudanya'dan hareket eden Hamidiye gemisi, İstanbul limanlarına uğramadan Karadeniz'e açılmıştı.

Gemide Gazi Paşa, eşi Lâtife Hanım... Yaver Salih (Bozok) Bey ve eşi Pakize Hanım... Fuat (Bulca) Bey ve eşi Sabiha Hanım ile diğer «Maiyet erkânı» vardı.

Lâtife Hanım, sofraya hayatını sınırlandırma denemelerinde başarılı olamamanın üzünlüğü içindedir. Mustafa Kemal, kayıt-kuyut altına alınabilecek bir koca değil. Oysa Lâtife Hanım elbette çok iyi niyetlerle Çankaya'nın özgürlük ve bağımsızlık âşığı kartalını evlilik denilen kafesin çerçevesi içine sokmaya çalışmaktadır.

Huzursuzluk ve geçimsizlik belirtileri yavaş yavaş çevreye yansımak üzeredir.

İLK GEÇİMSİZLİKLERİ SONUCU YATAK ODALARI AYRILDI

Samsun limanında toplanan büyük kalabalık arasında Gazi Paşa'ya içten sevgi gösterilerinde bulunan genç kızlar ve hanımlar da vardır.

Lâtife Hanım, özellikle genç kızların ve genç hanımların kocasına gösterdikleri aşırı sevgiyi, kadınca duygulanışlar içinde değerlendirmekte, kıskanmaktadır.

Mustafa Kemal, Samsun'dan Erzurum'a, oradan da Sarıkamış'a geçer mâiyetiyle birlikte. Lâtife Hanım'la aralarında başlayan gerginliği çevreye sezdirmemek için büyük bir özen göstermektedir.

7 Ekim 1924 akşamı, Ordu Kumandanı Ali Sait Paşa'nın Gazi Mustafa Kemal Paşa onuruna verdiği bir ziyafette Lâtife Hanım'ın öfkeli davranışları, yalnız kocasının değil, aynı zamanda tüm davetlilerin dikkatini çekecek kadar belirginleşmişti.

Mustafa Kemal, büyük bir üzüntü ile sofradan kalktı. O gece Lâtife Hanım ayrı bir odada, Gazi Paşa ayrı bir odada istirahat buyurdular. Yatak odaları ilk kez ayrılmıştı. Evlilik çatısı yavaş yavaş çatırdıyordu.

O gece Lâtife Hanım için yaşamının belki en uzun gecesiydi. Mustafa Kemal Paşa'nın da rahat ve güzel bir gece geçirdiği elbette düşünülemezdi.

Ertesi gün, 8 Ekim 1924 sabahı, konvoy Erzurum'a dönecekti.

Arabalar hazırlandı.

Gazi Paşa, Lâtife Hanım'ın üzgün ve huzursuz haline aldırılmadan arabanın kapısını açtı ve Ordu Ku-

mandanı Ali Sait Paşa'nın hanımına dönerek, sağındaki yeri gösterdi:

—Naciye Hanımefendi, lütfen buyrun!..

Arabanın ön tarafına da Başyaveri Rusuhi Bey'le Salih Bozok oturunca otomobil hareket etti.

Lâtife Hanım donup kalmıştı.

Umumî Kâtip Tevfik Bıyıklıoğlu'nun arabasına binerek konvoyu izlemek zorunda kalan Lâtife Hanım, artık herşeyin bittiğini çok iyi anlamıştı. Üzgün ve pişmandı ama olan olmuştu bir kere...

Konvoy Erzurum'a ulaştığında Gazi Paşa kesin kararını çoktan vermişti: Bu evlilik artık yürüyemeyecekti...

O geceyi Erzurum'da, karı-koca yine ayrı ayrıodalarda geçirdiler. Gecenin ilerlemiş bir saatinde Gazi Paşa, yaveri Salih Bozok'u çağırdı:

— Yarın Lâtife Hanım'ı Ankara'ya götüreceksin! dedi. Hükümete de durumu bildiren bir yazı yazdım. Ayrılmamız için gereken muamelenin yapılmasını istedim!..

Ertesi gün, mâiyet erkânı arasında bulunan Kılıç Ali'yi de, eşi Lâtife Hanım'ı Erzurum kaplıcalarına kadar uğurlamaya memur etti.

LATİFE HANIM YOL BOYUNCA DURMADAN AĞLIYORDU...

Karısından kesinlikle ayrılmaya karar veren Gazi Mustafa Kemal, içinde bulunduğu ruh haline rağmen kibarlığını ve inceliği bırakmadı. Eşini bizzat arabanın kapısına kadar uğurlamak ve kendisine «Bon Voyages!» demek nezaketini gösterdi.

Yuvalarının temelinde büyük harcı bulunan yaver Salih Bozok, yol boyunca Lâtife Hanım'ı teselli etmeye çalıştı.

Yol boyunca Lâtife Hanım durmadan ağladı. Ve

hem Salih Bey'e, hem de Kılıç Ali Bey'e, bu yuvayı yıkmaktan kurtarmaları için yardımcı olmalarını rica etti. İsterlerse Gazi Paşa'yı teskin edebilirler, ayrılma kararında caydırabilirler ve kendisine son bir şans tanıyabilirlerdi.

Nitekim tanıdılar da... Tüm ağırlıklarını koyarak, çok duygulu ve ince ruhlu bir insa olan Gazi Paşa'nın öfkesini teskin ederek, Lâtife Hanım'a yeni bir şans tanınmasını sağladılar.

Ama tüm çabalara rağmen bu evliliğin sürmeyeceği her halinden belli oluyordu.

Latife Hanım, kendisine tanınan son şansı da kullanmış, ancak başarılı olamamıştı.

Ali Kılıç hatıralarında bu başarısızlığın nedenlerini şöylece özetler:

«... Asıl talihsizlik iki mizacın yaratılış itibariyle birbirine uyamamasından doğmuştur. Lâtife Hanımefendi, Gazi Mustafa Kemal ile evlendikten sonra O'nu bütün milletin malı bir adam olduğunu unutarak tamamen kendisine hasretmek istemiş, hattâ zaman zaman tahakkümü andırır haller almış, bu haller neticede Gazi'yi müşkül durumlara düşürerek ayrılmak kararını vermeye mecbur bırakmıştır.

Lâtife Hanımefendi, kadın olarak, kocasını tamamen kendisine ait görmekte haksız mıydı? Kadın olarak belki kendi yönünden haklıydı. Fakat Gazi Mustafa Kemal'in karısı olarak, O'nu millete mal olmuş bir adam olduğunu da düşünmesi gerekirdi.»

Mustafa Kemal'in, evlilik müessesesi ve kendi evliliği ile ilgili - Lâtife Hanım'dan ayrıldıktan çok sonra Dolmabahçe Sarayı'ndaki bir özel sofrasında yaptığı açıklamada da, Kılıç Ali'nin gözlem ve izlenimlerini doğrular niteliktedir:

«Evlikte kadının her arzusunu yapmak çok güç. Mesela siz kitap okumak istersiniz. O o esnada kitap okumanızı istemez. Bizim evliliğimizde de bu çeşit anlaşmazlıklar çok olurdu. Asıl tuhafı, Lâtife Hanım be-

nim kendisinden ayrılabilceğimi hiç tahmin etmezdi. Bir gün bu ihtimal söz konusu olunca bana:

«— Nasıl olur?.. Dünyanın tanıdığı Mustafa Kemal, dünyanın önünde eşini nasıl bozar?..» diye ayrılığın âdeta imkânsız olduğunu söylemek istemişti. Meğer Lâtife Hanım, formalitelerin, vaziyetimden dolayı nerede ise imkânsız olacağını düşünürmüş.

Kendisine:

«— Gayet basit!» dedim. «Öyle bir vaziyet olmasını istemem!.. Fakat şayet mecbur kalırsak, zile basarım, Umumi Kâtip Tevfik Bey'i çağırırım. Anadolu Ajansı'na iki satır vererek, Gazi, Lâtife Hanım'dan ayrılmıştır, derim. Ve iş olur biter.

Latife Hanım bu cevabıma karşı hayretler içinde kalarak:

«— Bu kadar basit mi?» diye sordu.

Ben de:

«— Evet, bu kadar basittir!» dedim.»

**

Ankara'da geçen günler anlaşmazlığı giderek kemikleştirdi. Can sıkıcı olaylar birbirini izliyor, Mustafa Kemal'in Lâtife Hanım'a gösterdiği anlayış ve hoşgörü, tatsız tartışmaları ve olayları bir türlü önleyemiyordu.

Bir gece...

Çankaya'daki sofranın konukları dağılıp gitmişler, Gazi Paşa biraz hava almak için bahçeye çıkmış, köşkün kapısında dinleniyordu.

Lâtife Hanım, balkondan aşağıya seslenerek, vaktin çok geçtiğini, artık yatma saatinin geldiğini ihtar ediyordu Gazi Paşa'sına.

Etrafta nöbetçi askerler ve köşk personelinden görevliler vardı.

Mustafa Kemal, eşinin balkondan seslenişine ve kendisini köşk personeli içinde ikaz ediş şekline öylesine üzüldü, öylesine incindi ki, bir an için ne diyeceğini kestiremeden Orta Köşk'e geçti.

Biraz sonra yatağından kaldırılarak köşke davet edilen Kılıç Ali ve Salih Bozok, Gazi Paşa'nın yanma gittiklerinde O'nu bir kanapenin üzerine elbiseleri ile uzanmış ve çok üzgün bir durumda gördüler.

MARMARA KÖŞKÜ'NDE GEÇEN UYKUSUZ GECENİN SABAHİ

Gazi Paşa o geceyi Marmara Köşkü'nde sabahlayarak geçirmeye çalıştı. Çok üzgündü. Bu işe artık bir son vermenin zamanı gelmişti. Bu evlilik yürümecekti.

Üzgün ve uykusuz gecenin sabahında verdiği boşanma kararı bu kez kesindi. Artık hiçbir şey, hiçbir gözyaşı ve sızlanma, O'nu kararından döndüremeyecekti.

Gereken yerlere gereken emirler verildi. Lâtife Hanım'ın yaver Muzaffer Bey'le birlikte İzmir'e gönderilmesi için gereken hazırlığın yapılması ve Siirt Mebusu Mahmut Beyin de durumu Lâtife Hanım'a tebliğ etmesi kararlaştırıldı.

Lâtife Hanım, Ankara Garı'ndan, bir daha dönmemek üzere İzmir'e hareket ederken, acı ve tatlı hâtıralarını içine gördüğü bir evlilik yaşamını, gözyaşları ile noktalıyordu.

Dördüncü Bölüm

eskkltaplarim.com

BALDIZININ GÖZÜ İLE ENİŞTESİ MUSTAFA KEMAL

Mustafa Kemal'in kısa süren evlilik yaşamına ilişkin anıları, tüm ayrıntılarıyla sapsız.

Lâtife Hanım, o büyük insanla ilgili anılarını bir sır olarak son nefesine kadar içinde sakladı. Kendisini konuşturmak için gösterilen bütün çabalar boşuna gitti.

Şöyle diyordu Lâtife Hanım:

«Atatürk'e ait bir eser yazmak istedim. İşe, bütün dünya büyüklerinin hayatını tetkikle başladım. Onları okudukça ve tanıdıkça Atatürk gözümde daha çok büyüdü. En nihayet şuna kani oldumki Atatürk yazılmaz anlatılamaz...»

Lâtife Hanım'ın kardeşi Vecihe İlmen, uzun bir zaman diliminden sonra da olsa, eniştesi Mustafa Kemal'le ilgili bir kısım anılarını açıklamaktan kendini alamadı.

10 Kasım 1984 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bu anılarda Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın baldızı Vecihe İlmen, yazar Yalçın Pekşen'in kendisine yönelttiği soruları şöyle yanıtlıyor:

Sayın Vecihe İlmen, Atatürk'le ilk karşılaşmanızı anlatır mısınız efendim?

— Bundan evvel müsaade ederseniz, iş o noktalara nasıl geldi onu izah edeyim. Babam Uşakzade Muhammer Bey, İzmir'de 1922'de İzmir istirdatını müteakip aileyi toplayıp Fransa'ya götürüyor. Bunun da nedeni, dedem Sadık Bey'den beri ailemizin İzmir eşrafından oluşudur. İşgal kuvvetleri babamı tazyik ediyorlardı. Teşriki mesaiye zorlayarak babamın etkisinden faydalanmayı düşünüyorlardı. Bu sırada da bir kardeşim çok rahatsızdı ve İsviçre'de tedavisi yapılıyordu. Doktorlar kendisine deniz havası vermişler. Babam, Yunanlılarla teşriki mesai yapmamak için bizi

topluyor ve Marsilya'ya götürüyor önce. Sonra deniz kıyısında olduğu için İspanyol hududunda Biarritz'e yerleştiriyor. Latife, benden 8 yaş büyüktü. 1900 doğumlu olduğuna göre 22 yaşındaydı ve Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde siyasal bilgiler ve hukuk okuyordu. Ben de liseye gidiyordum. 9 Eylül'de Atatürk İzmir'e girince ve düşman denize dökülünce, babam bu sefer «**Ne var ne yok toplu'nun ,vatana dönüyoruz»** dedi. Kalktık döndük. İzmir yangını olup bitmiş. 9 Eylül'de yaktılar biliyorsunuz. Biz 14 Ekim'de yurda döndük...

— **Atatürk'le tanışmanız ne zaman oldu?**

Kasım 1922'de sanıyorum... Kasım'ın ortalarında.

— **Nasıl oldu bu tanışma?**

— Onun da hikâyesi uzundur. Atatürk İzmir'e girince, Başkumandanlık Karargâhı olarak kullanacağı bir yer aramış... Buca'da saray gibi bir İngilizin evini göstermişler. Her tarafta gevik kafaları falan... «**Ben burada oturamam»** demiş... Kordon'da bir ev göstermişler... Bu ev şimdi müze oldu. Orası da biraz kokar... Beğenmemiş... O sırada İzmir Belediye Reisi olan zat, benim dedemin kâtibi Halim efendiye telefon etmiş. «**Sizin köşke gidebilir miyiz?»** diye... Tabii babama bile sormadan «**başüstüne»** demişler... Atatürk de «**Hemen şimdi gidelim»** demiş, yani evdekilerin haberi olmadan Atatürk kordondan kalkıp Göztepe'ye bizim eve geliyor. Yanında rahmetli **Cevat Abbas**, yaveri **Resuhi Bey** ve **Salih Bozok** var. Evde de hiç kimse yok. Yalnız usaklar, bir de dadım .

— **Nereye gitmiş evdekiler? Mesela Latife Hanım nerede?**

— Herkesin işi var. Latife Hanımefendi de bir adağı var onu adamaya gitmiş. Bu da enteresandır. Biz Fransa'ya gitmeden önce, Latife, rahmetli **Ali Rıza Bey**'e bir mektup yazıyor. Mektup mealen şöyle: «**Buraları düşman işgal etti ama, Mustafa Kemal şöyle yapacak, memleketi kurtaracak, kurtulacağız»** gibi. Bu mektup Yunanlıların eline geçiyor. Latife'yi tevkif edip

ylne bizim evin içinde efsun askerleri tarafından göz-
altına aldılar. Latife de, «**Biz bu düşmandan kurtulur-
sak adak yapacağım, askerlere hediyeler vereceğim**»
 demiş. İşte, lokum, sigara şeker falan götürüyor adak
olarak, Bu sırada da Atatürk eve geliyor. Bizim ev
Göztepe'de bütün İzmir Körfezi'ne hâkimdir. Çok gü-
zel bir ev. Atatürk evi geziyor, odaları beğeniyor. Hat-
ta hangi odada yatacağını, nerede çalışacağını falan
bile söylüyor ve «**Ben burada kalayım**» diyor. Ama
evin sahiplerini tanımıyor. Babamı bile tanımıyor. O sı-
rada Latife Hanım dönüyor. Bir de bakıyor, kapıda o za-
man Karadenizli neferler nöbet tutmuş. «**Yasak**» diyor-
lar kardeşime... «**Benim evim burası**» diye direnince,
teğmen gelmiş, «**Peki hanımefendi**» demiş, içeri bira-
kıyorlar. Bana Latife anlattı. Atatürk balkonda ayak
ayak üstüne atmış oturuyor, sigara içiyor. Görünce
kalkmış. Latife'ye elini uzatmış. Kardeşim «**Öpeyim**»
 diye eline sarılınca, «**Küçük hanım -hep küçük hanım
derdi- ben el öptürmem, hanımların eli öpülür**» demiş.
Oturmuşlar. Sonra, «**Ben burayı çok beğendim. Müsaa-
de eder misiniz burada oturayım!**» demiş. «**Tabii ne
demek, şeref duyarız Paşam**» demişler. Sonra hepimiz
geliyoruz eve. İş öğreniliyor. Hemen her şeyi selam-
lığa naklettiler. Beğendiği yerleri Atatürk'e bıraktılar.

— **Tanıştıkları sırada Atatürk ve Latife Hanım-
efendi kaç yaşlarındaydı!**

— Atatürk 40-41 yaşında, Latife Hanım 22 yaşın-
daydı. Aralarında 19-20 yaş fark vardı. Fakat Atatürk,
«**Aramızda 20 yaş var ama, ben senden yaşlı değilim**»
derdi.

— **Vecihe Hanım, kardeş'niz Atatürk'le evliliği
konusunda hiç konuşmadan vefat etti. Atatürk'ün özel
yaşamı üzerine açıklık getirmek üzere, acaba bu ko-
nuda bir şeyler söylemek ister misiniz? Mese'la nasıl
ölenmeye karar verdiler, neden ayrıldılar, neler oldu
gibi?**

— Aslında Atatürk evlenmeyi düşünmeyen birisi

idi. Fakat bizim aile de öyle bir aile idi ki, başka türlü beraber olmaya imkân yoktu. Aralarında bunu düşünmüşlerdir. Fakat Atatürk ile Latife Hanım, hususi hayatları üzerinde hiçbir şey anlatmayacaklarına dair mütekebbilen birbirlerine söz vermişlerdir. Ben birçok şeyi bilmeme rağmen, anlatmam imkânsızdır.

«ETRAF YÜZÜNDEN BOŞANDILAR!»

— **Örneğin resmen boşanmışlar mıydı? Ve nasıl olmuştu bu boşanma? Mahkeme ile mi? Bunları anlatsanız...**

— Hayır, alaturka ayrılmışlar. Boşadı Atatürk...

— **Peki, alaturka mı evlenmişlerdi de alaturka boşandılar?**

— Alafranga gibi evlendiler. Bakın... masa vardı... masanın etrafında Atatürk ve Latife Hanım .. Bir de İzmir müftüsü... Bir iki de dini zevat... O zaman usul böyleydi Müftü Lütfü Efendi Atatürk'e sordu: «Gazi Fustafa Kemal Paşa hazretleri... **Bu hanımefendiyle yani İzmir eşrafından Sadık Bey oğlu Muammer beyefendinin kerimesi Latife hanımefendiyle evlenmeye razı mısınız?»** Aynı şekilde kardeşime de sordu.

— **Peki evlendikten sonra düğün olmadı mı?**

— Hayır olmadı. Nikâh merasimi yapıldı sadece. Sonradan Bal Mahmut Bey bir şeyler yazdı ki, bu aileyi çok üzmüştür. Güya nikâh olduktan sonra, Latife Hanım «**Paşam içki içme**» demiş. Hiç böyle bir şey söyleyebilir mi? Usuldendir. Nikâhtan sonra içilir. O kadar da tabii bir şey ki bu...

— **Boşanma nasıl oldu?**

— Atatürk ayrılma arzusu gösterdi. Ayrılalım dedi... Bir yazı yazdı. Bunu bir adamı ile gönderdi. «**Aramızda karar vermiş bulunuyoruz... Bu izdivaca son verme...**» diye.

— **Son vermek istiyorum mu diyordu?**

— «İstiyorum» demedi. Yazı aynen böyledir, «Son verme...» diye bitiriyor.

— **Ve her şey bitiyor?**

— Evet... Alaturka boşanma böyleydi. Yani al-franga evlendiler, fakat alanturka ayrıldılar.

— **Ayrıldıktan sonra neler oldu? Latife Hanım nasıl yaşadı?**

— Hep Ayazpaşa'da Ekselsiyor Apartmanı'nda babam, annem ve bütün aile birlikte yaşamıştır. Sonra Harbiye'de bir apartımanda oturdu. Harbiye binasının karşısında. Biliyorsunuz, orada bir heykeli vardır Ata'nın. «**Ordular, iik hedefiniz Akdeniz**» derken. Yine onu oradan seyretmeye gitti. Onu ruhundan, kafasından atamadı.

— **Anılarını yazmış mıydı?**

— Yazdı...

— **Ne oldu o yazılar?**

— Büyük bir kısmını imha etti. Kalanları Türk Dil Tarih Kurumu'na yolladık. Atatürk'le ilgili olan evraklar, mektuplar, kitaplar, vesaireyi...

— **Efendim, Atatürk öldükten sonra bir vasiyet-name çıktı mı? Böyle bir şey biliyor musunuz?**

— Hayır hiçbir şey bırakmadı. Sağlığında Atatürk çok ısrar etti. «**Kendisine bir para verelim**» diye, fakat kendisi kabul etmedi. «**İhtiyacım yok**» demişti...

— **Tam olarak ne zaman evlendiler, ne zaman ayrıldılar?**

— Bunu şuraya yazmıştım. Söyleyeyim... 29 Ocak 1922'de evlendiler. 2 sene 5 ay 5 gün evli kaldılar. 5 Ağustos 1925'te ayrıldılar. Bu kadar anlaşılan bir çiftin ayrılması hepimizi çok üzdü. Latife Hanım da kendi kafasına denk bir insan bulup onu kaybetmenin acısından büyük ızdırap duyuyordu.

— **Peki efendim, bu kadar anlaşılan bir çift neden ayrıldı?**

— Vallahi çok samimi söyleyeceğim. Son zamanlarda pek yakınlarında bulunamıyordum. Fakat, ayrıla-

caklarına asla ihtimal vermiyordum. O kadar anlaşılan, sevişen, müteakabil hürmet ve itimat eden bir çift oldukları için...

— **Peki, ne oldu birdenbire acaba?**

— Etrafı işte...

— **Kim etrafı?**

— Etrafı ikiye ayırmıştı. Biri tekrar Latife Hanım'la Atatürk'ü buluşturmak için... Biri de ayırmak için... Kulağımla duydum kaç kere... Nuri Conker, «**Aman Paşam, kadın lakırdısı dinlenir mi? Gelin içelim**» demiştir.

— **Yani siz belli bir hadise bilmiyorsunuz?**

— Söylemedi... Belli bir hadise yok. Bütün mesele, Mustafa Kemal'in hususi hayatına kimse karışmasın ...Bütün kabahati bu. Başka bir şey yok.

— **Anlıyorum... Siz Atatürk'le ne kadar süre beraber oldunuz?**

— Dediğim gibi, kardeşimle iki buçuk yıl kadar evli kalmışlardır. İzmir'de ve Ankara'da bulundular. Bu zamanın bir, bir buçuk ayı dışında ben de hep kendileriyle beraber oldum.

— **O zaman Atatürk'ün özel yaşamını yakından tanıyorsunuz. Nasıl bir insandı özel yaşamında?**

— Özel yaşamında çok sakin, çok temkinli ve efendi bir insandı. Bir kere bilmem ki, ben odaya gireyim de Atatürk ayağa kalkmasın. Halbuki ben o zaman on dört-on beş yaşında bir çocuğum... Kendi saygısından herkese karşı müthiş saygılıydı.

— **Ev içinde günlük yaşamı nasıl geçirdi?**

— Emirberi Bekir ve Ali vardı. Onlar hizmet ederdi. Berberi İsmail efendi vardı. Kendisi hiç traş olmazdı. İsmail Efendi traş ederdi. Bir şeye kızdığı zaman «Maşallah efendim» dedi mi, bir delik bulun ve girin. Kızdığı zaman en çok söylediği bu idi. Bunun dışında fevkalade terbiyeli bir adamdı. Terbiyeli, duygulu, neşeli bir insandı. Herkes kendisine büyük saygı gösterirdi. Ama o etrafa saygı gösterirdi. Kim olursa

olsun herkese, «**Bu konu hakkında ne düşünüyorsun?**» diye sorardı. Biz, «**Aman efendim, bizim haddimiz mi?**» dedik mi, «**Hayır, söyle lütfen**» derdi. Bir halk olarak herkesin ne düşündüğünü bilmek isterdi, önem verirdi. Sofrada kim varsa hepsinin fikrini alırdı.

— **Bir günlük ev yaşamını anlatır mısınız?**

— Sabah sekiz, sekiz otuz, dokuz civarında kalkardı. Akşamki yatış durumuna göre. Hemen yıkanır, traş olurdu. Sonra sade kahvesini içerdi ve sigarayı yakardı. Kahvaltı pek sevrek isterdi. Zaten çok az yemek yiyen bir insandı. Yalnız fevkalâde temizdi. Günde iki defa duş, banyo yapar, haftada bir iki defa da hamama giderdi. Günde en az iki gömlek değiştirirdi.

— **Kahvaltıdan sonra ne yapardı?**

— Göztepe'de iken kütüphaneye girer, biraz okur. Latife Hanım'la, benle sohbet ederdi.

— **Hangi kitapları okurdu? Hangi tür kitaplar?**

— Tarih kitapları okurdu.

— **Roman okumaz mıydı?**

— Evde çok zengin bir kütüphane vardı. Ben tarih kitapları okuduğumu biliyorum. Roman okuduğuna dair bir fikrim yok. Yalnız hatırlıyorum. Zola'nın «**Une-Şie**» kitabını Latife Hanım'la birlikte okumuştum.

— **Fransızca olarak mı?**

— Evet, Fransızca...

İYİ İDARE EDERDİ

— **Fransızcası iyi miydi bu kadar?**

— Fransızcası o kadar iyi değildi. Biraz da Almanca anlardı. Fakat o kadar iyi idare ederdi ki, sanırsınız çok iyi biliyor. Fransızca'yı Sofya'da ataşemiller iken Fethi Okyar Bey'le birlikte öğrenmiş.

— **Sanıyorum, Latife Hanım'ın dil bilgisi daha kuvvetliydi?**

— Latife Hanım, Fransızca, İngilizce, Almanca ve İtalyanca'yı son derece iyi bilirdi.

— **Atatürk başka neler yapardı?**

— Kütüphanede notlar alırdı. Kim gelecek, kimlerle görüşecek? Tabii kâtibî umumîsi, kalemi mahsus hazırlar, Atatürk de notlar alırdı. Fakat elinde kâğıtla veya bakarak konuştuğunu görmedim. Hep irticalen konuşurdu.

— **Öğle yemeğini nerede yerdî?**

— Öğle yemeğini bazen yalnız yerdî. Bazen iş yemeği gibi arkadaşlarıyla... Bazen de aile arasında. Çok az yerdî.

— **Sevdiği yemekler nelerdi?**

— Bir börek yapılırdı. Çarpma hamurdan... İçinde beyaz peynir, tavuk falan olurdu. Onu çok severdi... Makarna severdi... Kuru fasulye sever derler, ben çok az yediğini gördüm. Balık severdi... Kefal balığı İzmir'de topan kefal derler. Izgarasını... İzmir'in çupra-sını severdi... Ankara'ya gittiğinde de babam yollardı bu balıklardan Çankaya'ya... Sonra omlet severdi. Sulu omlet. Bir de irmik helvası ama suluca olacak.

— **Öğleden sonra ne yapardı?**

— Öğle yemeğinden sonra yatak odasında 19 dakika kadar istirahat alışkanlığı vardı. Ondan sonra gi-deceği yer varsa oraya giderdi. Gitmediği zaman balkonda otururdu. Söylemeyi unuttum, bazı sabahlar ata binerdi. Rahmetli Kemalettin Sami Paşa, Yunan Komutanı Ttikopis'in atını ona vermişti. Fevkalade terbi-yeli bir attı. Ona binerdi. Fakat en sevdiği at, Sakarya isimli attı. O atı Latife Hanım'a hediye etti. Ayrıldıktan sonra Latife, furgona koymuş yollamış. «**Bu ancak size yakışır**» diye...

— **Sonra akşam yemeğine sıra geliyor galiba?**

— Evet, yedibuçuk, sekize doğru akşam sofrasına otururdu. Bu sofraya çok uzun sürerdi hakikaten. En erken onbire kadar, bazen bire ikiye kadar sürerdi. Atatürk'ün müsaadesi olmadan sofradan kalkılmazdı.

SOFRA BAŞI SÖYLEŞİLERİ

— Neler konuşulurdu sofrada, hatırlayabiliyor musunuz?

— En çok hikâyeler anlatılırdı. Ya kendisi anlatırdı veya dinlerdi. Bir tanesini hatırlıyorum. Tabii ben küçük olduğum için bu tür tatlı şeyler aklımda kalıyor. Bir keresinde «**Hayat nedir?**» diye sormuştu. Herkes bir şey söyledi. O da şöyle dedi: «**Hayat bir kuru kestaneden ibarettir.**» Olayın aslı şu: Gençliğinde bir gün Selanik'te Olimpoz Gazinosu'nda arkadaşlarıyla oturuyorlar. Masadan kalkarken elini cebine atıyor, bakıyor para yok. Masada da bir tane kuru kestane kalmış, «**Hayat bir kuru kestaneden ibarettir ama bu işi başaracağız**» demiş. Bunu anlatırdı. Sonradan yapacağı işleri taa o zamanda düşündüğünü anlatmak için bu hikâyeyi birkaç kez anlatmıştır.

— Kimler gelirdi sofrasına? Yani en yakın arkadaşları kimdi?

— Gelenler değiştirdi... Ama en sık bulunanlar ve en sevdiği kişiler... Mareşal **Fevzi Çakmak**'ı çok sever, son derece hürmet ederdi. **İsmet Paşa**'ya çok güvenirdi. Gençler arasında en sevdiği **Vasif Çınar**, **Ruşen Eşref Ünaydın**, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, yaveri **Muzaffer Kılıç**, **Ferit Tek**, **Şükrü Saraçoğlu**'nu da severdi. **Necip Ali**'yi çok beğenirdi. Yazarlardan **Ahmet Emin Yalman**, **Hüseyin Cahit** ve **Yunus Nadi Bey**'in yazıların ehemmiyet verirdi. Sonra sevdikleri... **Fethi Okyar** ve karısı **Galibe Okyar**, **Ahmet Ağaoğlu** ile karısı **Süreyya Ağaoğlu**... En çok da Ağaoğullara giderdi. Haftada bir iki defa giderdi. **Tezer Taşkıran**'ı da çok severdi.

— Efendim, **İsmet Paşa** ile ilişkileri nasıldı?

— Çok önem verirdi **İsmet Paşa**'ya... Hiçbir işini **İsmet Paşa**'ya danışmadan asla yapmamıştır. Belki kararını vermiştir ama, **İsmet Paşa**'ya hep sormuştur. Fevkalade itimat ettiği fevkalade saydığı bir isandı.

— Onu yanına mı çağırırdı?

— Zaten İnönü her zaman gelirdi. Akşam üstü veya akşam... Öğle yemeğinde hususi toplantıları olurdu... Dostları, arkadaşları... Onlarla iş konuşmaz sadece yemek yedi, sohbet edilirdi. Ama İnönü geldiği zaman, genellikle devlet işlerini konuşurdu.

— Şunu sormak istiyorum... İnönü ile arkadaş gibi mi idiler, yoksa amir-memur ilişkisi mi vardı aralarında?

— Arkadaş gibi idiler.

— Nasıl hitap ederlerdi birbirlerine?

İsmet Paşa derdi Atatürk. İsmet Bey de «Paşam» derdi... «Gazi Paşa» da derdi... Gazi Paşa lafını severdi Atatürk... Fakat sadece çok yakınları kullanırdı.

— Size ve eşi olan Latife Hamm'a nasıl hitap ederdi?

— Bana Vecihe derdi, Latife Hanım'a da Latife veya Latif derdi.

— Siz ona nasıl hitap ederdiniz? Siz veya Latife Hanımefendi?

— Biz «Paşam» derdik, Latife Hanım da ona «Paşam» derdi. «Kemal» de derdi ama Atatürk, «Paşam» denmesini isterdi.

— Özel sohbetlerinde neler anlatırdı size veya Latife Hamm'a?

— Bize sık sık Başkumandanlık Meydan Muharebesi'ni anlatığını hatırlıyorum. Neferlerin halini ve açlıkta Yunanlıların bıraktıkları konserveleri, peksimetleri nasıl yediğini anlatırdı. Bir şey daha hatırladım. Ben Cumhuriyet'in ilanında da yanındaydım. Yani hanedanın ilgası sırasında... Bize sık sık Cumhuriyetten söz ederdi. Tabii biz, Cumhuriyet'in ne olduğunu pek bilmiyoruz. Ama lafı geçerdi. Bir gün İsmet Paşa'yı çağırttı. Çankaya'da yaveran dairesinde kalıyordu, köşkte kalmıyordu. Masada kendi yanında oturttu. «Sen buraya otur Paşa» dedi. Sonra kâğıt kalemi gösterdi. «Yaz» dedi, Hanedan-ı Ali Osman mülğadır. On-

dan sonra yazmaya devam ettiler. Sonra bize anlattığına göre, Atatürk, bunları daha Harbiye'de iken düşünürmüş. Vahdettin ile beraber seyahate gittiği zaman bile bunları düşünürmüş. Krallığı sevmediğini söylerdi. Bu yüzden de Napoleon'u sevmezdi.

EĞLENCE ANLAYIŞI

— **Atatürk'ün eğence anlayışı neydi, nasıl eğlendirdi?**

— Ata binerdi. İzmir'de de ata binmeyi severdi. Ama İsmet İnönü daha iyi binerdi. Sık sık bize de «Haydi bakalım, Sevkül Ceş usulü bineceğiz» derdi. O önde, refikası, yaver, ben, Rukiye... «Sevkül Ceş» askeri usulde bir laf. Önümüze ne gelirse ,dere, hendek, çukur, tepe, gideceksiniz. At hiç durmadan koşacak...

— **Hiç gezmeye gitmez miydi? Giderse nerelere giderdi?**

— Gidecek pek yer yoktu o zamanlar. Ankara ve havalisinde köylülerin, ağaların evlerine giderdi. Bir keresinde bir ağanın evine gittik. Muazzam bir sofraya hazırlanmış. Adamın dört karısı varmış, fakat kadınlar sofraya oturmuyor. Kapıya kadar yemekleri getiriyorlar, adam elerinden alıp sofraya koyuyor. Atatürk, «Ee ağa, karıların neden sofraya oturmuyor?» dedi. Adam şaşırıldı. Mırın kırın etti. Sonra adama, «Neden dört kadın aldın?» dedi. Adam da «Din de vardır» deyince, «Ama ancak bir tanesini geçindirirsen, daha doğru olur kanaatindeyim» diye cevap verdi.

— **Sayın Cevihe İlmen, Atatürk kadın devrimlerini yaparken Latife Hanım'a danışır mıydı efendim?**

— Tamamen... Çok uğraştılar birlikte. Erkek kadın yan yana oturmaz, bunlar otururdu. Mesela kadının yüzünün açılması... O çarşafın çıkması... «Ne dersin Latife, şöyle yapalım mı? Mesela sen şöyle bir şey

yapsan.» O sıkma baş böyle çıktı. Oturur, konuşurlardı. «Nasıl yapalım, nasıl başlayalım?» Kabul günleri vardı. Reiscumhur hanımı olarak kabul günü yapardı. Cumartesi günleri hanımlar gelirdi. Fakat kararlaştırdılar. Hanımlar gelir, otururken, Atatürk içeri girecek. İçeri girdi. Var mı o zaman erkekle kadın bir arada otursun. O girdi, arkasından birkaç bey daha girdi ve böyle böyle böyle akşamları kadın-erkek bir arada oturmalar başladı.

— **Danslar da böyle başlamış galiba?**

— Dans da yaparlardı... Ama daha ziyade Türk musikisi severdi bildiğiniz gibi... Musiki heyeti söylerken, «Dur! Şurasını şöyle oku» derdi.

MÜZİK VE DANS

— **İyi anlar mıydı musikiden?**

— Mükemmel anlardı. Ve oynaması... göbek atmak değil de fakat ciddi musiki ile mendilini alır eline... döndüre döndüre bambaşka bir dans yapardı.

— **Efendim, alafranga danslar yapmaz mıydı?**

— Yapardı. Vals yapardı... Bir de ağır vals yapardı. Bunları ataşemiliterken Avrupa'da öğrenmiş.

— **En çok sevdiği sanatkâr ve şarkı hangisiydi... Safiye Ayla derler, doğru mu?**

— Safiye Ayla'yı severdi. En sevdiği şarkı «Pencere açıldı, piştov patladı, Bilal oğlan» diye bir şarkı vardı. Latife, piyanoda çalardı. Bu şarkıyı birlikte söylerlerdi. Bunu çok severdi.

DİN KONUSUNDA

— **Sayın Vecihe İlmen, Atatürk'ün dine karşı tutumu neydi? Bu konuda da çok söz edilir. Sizin görüşükleriniz, duyduklarınız nelerdir?**

— Atatürk'e «dinsiz» diyorlar. Asla dinsiz değildi. Fakat laisizme gönülden inanmıştı. En büyük prensibi laisizm idi. Bunu bir keresinde Yunus Nadi Bey'e

de söylerken duydum. Bu memleketin din ile devlet işlerinin karıştırılmasından çok ziyan ettiğini biliyordu. Fakat Allah adını her gün zikreden bir adamdı. Din aleyhine tek satır laf ettiğini duymadım.

— **Atatürk'ün savaş sırasında çekilmiş fotoğrafları var. Hepinde son derece şık giyinmiş olarak görünüyor. Giyim-kuşam konusunda tavrı ne idi?**

— Dehşetli meraklı idi elbiseye ve ayakkabıya. Çok zarif giyinirdi. Allah vergisi olarak güzel giyinirdi.

— **Kim uğraşırdı onun giyinme meselesi ile?**

— Hiçbir kimseyi bu konularla meşgul etmezdi. Kendisi seçerdi her şeyini. Strongulo diye bir terzi, gömleklerini dikerdi veya Avrupa'dan getirirlerdi. Çok elbisesi vardı. En çok sevdiği redingot ve çizgili pantolundu.

— **Sanıyorum, hep sivil elbise giyiyordu. Bunun nedeni neydi?**

— Evet hep sivil elbise giyerdi. Hatta bu konuyla ilgili bir anım vardır. Atatürk'e demiştim ki, «Paşam, sizi hiç resmi elbise ile görmedik. Acaba resmi elbise ile görmek lütfuna nail olabilir miyiz?» «Vecihe» dedi, «Biz o ebiseyi çıkardık. Artık giymiyoruz.» Fakat o gün öğleden sonra emirberi beni çağırttı. Bekir geldi dedi ki, «Paşa, Vecibe Hanım'ı istiyor.» Öyle pek çağırılmazdı yanına. Korku içinde kütüphaneye gittim. Bir de baktım, müşir üniforması ile ayakta duruyor. Beni görüce, elini başına götürüp asker selamı verdi. «Vecihe Hanım, emirlerinizi yerine getirdim, memnun oldunuz mu?» dedi. Ben nasıl titriyorum, gittim ellerine sarıldım. Ağlayarak teşekkür ettim.

CUMHURİYET'İN İSİM BABASI

— **Sayın Vecibe İlmen, gazetemizin adını Atatürk'ün koyduğu biliniyor. Sanıyorum siz de o gün ora-**

daymışsınız. Anılarda böyle geçiyor. Nasıl oldu bu olay? Cumhuriyet adı nasıl ortaya çıktı?

— Evet oradaydım. Yunus Nadi Bey, Yenigün'ü çıkarıyordu. Çankaya'daki eve sık sık gelirdi. Yine bir gelişinde söz gazeteden açıldı. Çok güzel bir gündü. Bahçede oturuyorduk, akasya ağaçları arasında. Gazeteden konuşurlarken, Yunus Nadi Bey'e dedi ki, «Bu gazetenin yenigünlüğünü kaldıralım artık», «Kaldırılın Paşam» diye cevap verdi Nadi Bey. «Bu gazetenin isim babası ben olacağım» dedikten sonra şöyle bir durdu, kısa bir süre düşündü, «Muvafık görür, tensip ederseniz Cumhuriyet olsun» dedi. Kalktılar, öpüştüler, gazetenin adı bu şekilde kondu.

— Vecihe Hanım, içki konusuna gelmek istiyorum şimdi. Çok içerdi deniyor. Sizin düşünceniz nedir?

— Evet içerdi ama, efendice içerdi. Gündüz ağzına içki koymazdı. Akşam başlardı yemekle beraber. Sarhoş görünmezdi. Bir gün İzmir'de tam yemek yiyoruz. Mühim bir telgraf geldi herhalde. Telgrafı aldı, şöyle bir baktı. Sonra emirberi Bekir'e baktı. Bir ayran istedi içti, bir portakal suyu içti. Sonra sade kahvesini içti. Sanıyorum biraz sarhoş olmuştu, fakat kendine geldi. Hemen telgrafın cevabını yazdırdı, gönderdi.

— Ne içerdi? Rakı mı?

— Asıl rakı içerdi. 1927'de ayrıldıktan sonra Dolmabahçe Sarayı'na beni birkaç kere çağırttı. Bir keresinde şampanya içiyordu. Beni de içmem için zorluyordu. Ben başını çevirdiği zaman içkimi yanımdaki saksıya döküyordum.

— Kendisini hiç sarhoş görmediniz mi?

— Sarhoş olduğunu anlamadım hiç. Ama bazı olaylardan biraz sarhoş olabileceği sonucunu çıkarıyorum. Bir gece yemekten sonra yanına sadece yaverini alarak Erkan-ı Harbiye'ye yani Fevzi Çakmak'a gidiyor. Gece zamanı olduğu için kapı kapalı. Bir asker nöbet tutuyor. Asker bunları içeri bırakmıyor. «Sen

benim kim olduğumu biliyor musun?» diyor askere. Asker de sünüyü göğsüne dayayıp, «Kim olursan ol, yassak» diyor. Geri döndüler. Fakat bu olay, Atatürk'ün çok hoşuna gitmiş. O askeri buldurttu. Ertesi gün köşke getirdiler. İki yanağından öptü. Çıkarıp cebinden az bir parası vardı onu verdi. Dedi ki: «Asker, bu kadar param var, bana fazla para vermiyorlar. Al bu seni olsun» dedi. Gözleri yaşarmıştı. ağladığını o zaman gördüm ilk ve son defa...

— **Vecihe Hanım, sizin birlikte olduğunuz sıralarda Atatürk'ün sağlığı nasıldı? Bir hastalığı var mıydı?**

— Sağlığında bir şeyler vardı. Fakat belli etmeye çalışırdı ve üstünde durmazdı. Bazen karnı şişiyordu. Tırnaklarında bir hastalık vardı. Bir keresinde Doktor Süleyman Numan gelmişti, «Paşam, rejime çok dikkat edin» dedi. Bir seferinde de Alman doktoru Romberg gelmişti. Ben yanındakilere, «Schade, es ist zu spät» (yazık çok geç) dediğini duydum. Ama niye dediğini bilmiyorum. Sonradan hastalığı ortaya çıktı.

— **Efendim, bir de Latife Hanım hakkında yazılanlar var... Bunlara ne diyorsunuz?**

— Latife Hanım ,yaşamı boyunca hiçbir gazeteci ile konuşmadı. Birkaç istisnası vardır. Bir kere Metin Toker'le, bir kere de kızıyla konuşmuştur. Latife Hanım bu konuda konuşmayacağına dair söz vermiş Atatürk'e. Buna hep riayet etti. Birçok sacma sanar yazılar çıktı. Katiyetle yalan... Ne bir yerli gazeteci, ne de bir ecnebiyle temas etmiştir. Zaten yurt dışına da Latife Hanım olarak değil, Fatma Sadık diye çıkmıştır.

— **Niye adını değiştiriyordu?**

— Tanınmasın diye. Atatürk öyle arzu etmiş. Atatürk'ün arzusu ile kendisine Fatma Sadık diye pasaport çıkartılmıştır...

— **Anlıyorum... Ayrıldıktan sonra Atatürk'ü gördüğünüzde size bir şey dedi mi?**

— Ayrıldıktan sonra ben kendisini mükerreren gördüm. «Vecihe bak» dedi, «Şu halime bak.» «Ne var pašam» dedim. «Şu halime bak, bana bakan kimse yok...»

— **Nasıl olur, etrafında bir sürü insan olmalı?**

— Ama yakın birini arıyor...

— **Siz ne dediniz?**

— «Paşam bunu siz arzu ettiniz. Kimsenin kabahati yok» dedim. 1927 senesinde oluyor bu...

— **Gerçekten çevresinde bir yakın yok muydu?**

— Manevi kızları vardı. Afet Hanım, Zehra, Nebile diye... Nebile, dünya güzeli bir kızdı. Onunla çok görüştük. Ben çok severdim...

— **Vecihe Hanım, Latife Hanım ile Atatürk boşandıktan sonra hiç karşılaştılar mı?**

— Bir kere karşılaşmışlar. Göksu'da ...Latife Hanım sandalla dalasıyormuş. Atatürk'ün de bir motoru vardı. Adını hatırlayamıyorum. Birbirlerini görünce, Atatürk kalkmış selam vermiş. Çok ağladı Latife sonradan. Tek karşılaşmaları budur. Fakat gördüğü günden ölünceye kadar sevdiği bir insandı...»

ÇELİŞİK GÖRÜŞLERLE LATİFE HANIM MUSTAFA KEMAL İLİŞKİSİ

Çeşitli yazarlar ve kaynaklar, Mustafa Kemal'in evlilik yaşamına ayrı ayrı bakış açılarından yaklaştılar.

Sadun Tanju 10 Kasım 1984 tarihli Milliyet gazetesinde (Mustafa Kemal'in Damat Girdiği Aile) başlıklı dizi yazısında bu konudaki inceleme ve araştırmalarını şöyle anlatıyor.

ÖZLENMİŞ DUYGULAR VE SICAK İLİŞKİLER

Genç ömrünün 17 altın yılını çözümlüp dağılan imparatorluğun bitmez tükenmez savaşlarında harca-yan; sonunda bir vatan kurtarıcısı, bir devlet kurucusu olarak zafer sevinçleriyle İzmir'e varan Mustafa Kemal Paşa, Uşakizade Muammer Bey'in kızı Latife Hanım'la karşılaştığı zaman kırk yaşındadır ve kızın bir görüşte âşık olmasına yetecek şanlar şereflerden başka, gerçekten bir masal prensi kadar çekici, göz alıcı bir erkektir. Mustafa Kemal Paşa için de Latife Hanım, Anadolu kadınının imbiikten süzölmüş olağanüstü bir örneğidir. Bilgili, güzel ve atak! Olayların yarattığı üç haftalık, beraberlik, duyguları ve ilhileri hızla geliştirir. Mustafa Kemal Paşa, hayatında ilk kez, aile kurma düşüncelerine de, kafasındaki binbir sorun arasında yer vermektedir.

Bu arada bir başka genç kadının dramı başlar. Mustafa Kemal'in yalnız ve özgür hayatına zaman zaman girip kaybola kadınlardan biri, uzak bir akraba kızı olan Fikriye, adamakıllı telaşlanır.

Lord Kinross, Atatürk'le ilgili biyografik eserinde şöyle anlatıyor:

«Mustafa Kemal, hiçbir kadına uzun süre bağ'a-namazdı. Fikriye ise, hayatını artık sona ermiş bir dönemini temsil ediyordu, ona bundan sonraki vasaıısı için hiçbir şey veremezdi. Üstelik veremedi. Hastalığı son zamanlarda artmış. Ankara'daki doktorlar, uzmanlar tarafından bakılması gerektiğini söylemişlerdir. Gazi onu Münih'e senatoryuma gönderiyordu ve bu kararda başka nedenlerin rolü olabileceğı de hemen akla geliyordu.»

*
**

Halide Edip, «Türkün Ateşle İmtihanı» adlı kitabında, Şevket Süreyya, «Tek Adam» adlı biyografisinde; Mustafa Kemal'in hayatına giren yeni kadının, za-

vallı verem hastası Fikriye Hanım'ı, seven ve kıskanan bir kadının gönül acılarına uğrattığını uzun uzun anlatırlar. Ama bu tek taraflı bir aşktır ve Mustafa Kemal'de şefkat ve acıma duyguları uyandırmaktadır. Fikriye Hanım'ın hasta bünyesini gittikçe yakıp kavuran kıskançlık, mektuplarına da yansınca, Mustafa Kemal, Münih'ten, Paris'ten gönderilen bu mektuplardan iyice rahatsız olmaya başlar. Bunlar, karmakarışık, ürkütücü ifadelerle dolu, hezeyan mektuplarıdır. Derken günün birinde baskın verir gibi, genç evlilerin kaldıkları Çankaya Köşkü'ne dalacak, yaverlerle tartışırken açıp-kapadığı çantasında bir tabanca bulunduğu görülecek, köşkten uzaklaştırılmak için bindirildiği faytonda da çekip kendini vuracaktır.

Herkes de «Fikriye Hanım Gazi'yi ve Latife Hanım'ı vurmak istemiş, başaramayınca kendini vurmuş» diyecektir.

AŞK VAR MI YOK MU?

Şevket Süreyya Aydemir, «Diğer ilişkilerinde olduğu gibi Latife Hanım'la evliliğe varan ilişkisinde de aşk yoktu» diyor. Yazarın yorumu şöyledir:

«Bu bir aşk evlenişi değildi. Evet bir yuva kurulur gibi göründü, ama arada iki taraflı aşk yoktu. Bu evlenme bir olupbitti ile başladı ve öyle sona erdi. Arada bir şeyler eksikti. Evvelâ karşılıklı aşk yoktu. Latife Hanım bir ev adamı, bir aile reisi arıyordu. Bir hata ile başlayan bu işin bütün köksüzlüğünü bana eski Mevlevi Çelebisi Velet Çelebi söylemiştir. Bir gün Çankaya'da Latife Hanım bir hiddet ve sinir buhranı içindeyken, komşusu ve aile dostu Velet Çelebi sonunda su cevabı verir: «Kızım! Sen bir kocayla değil, bir kaplanla evlendin. Kaplana gem vurulmaz.»

Latife Hanım kültürlü, ince ruhlu, biraz da şekle bağlı tam bir İzmir kızıydı. Gazi'nin hayatına bir dü-

zen verici, bir devlet reisi hanımı olarak girmek istedi. Şakiller, törenler, sofralarda resmi kıyafetler ve resmi bir vekar bekledi. Fakat ne var ki, bu şartlar, kaplanın alıştığı hayatın ve onun mizacının lügatında yoktu.»

KINROSS, AŞK VARDI DIYOR

İngiliz biyografısı yazarı Lord Kinross öyle düşünüyor. Göztepe'deki Uşakizade Köşkü'nü «Başkumandanlık Bürosu» gibi kullanmaya başladığı andan itibaren Mustafa Kemal «gözlerinde keyifli bir ışıldaıyla» Latife Hanım'ın gözlerinde doğan «sevgi ateşine» karşılık vermetedir ve genç kızı büyük bir tutku ile istemektedir. Yani ortada ikisini de çabuca sarıveren güçlü bir aşk vardır. Halide Edip'in Falih Rıfkı'nın ve Yakup Kadri'nin anılarında da şiddeti hemen göze çarpan bir karşılıklı ilgiden söz edilir.

Atatürk'ün kız kardeşi -rahmetli- Makbule Atadan'la yaptığımız söyleşiler, günlerce, haftalarca sürdü.

1955 yılı Haziran ayının son günleriydi.

Gülhane Askeri Hastanesindeki özel odasında yine kendisini ziyarete gitmiştim.

Zoguldak Milletvekili Edibe Sayar'la birlikte Türk Kadınlar Birliği üyelerinden birkaç hanım ziyaretçi, Anıt-Kabre bakan pencerelerin önündeki koltuklarda oturmuşlar, sürekli konuklarından Sayın Sabiha Gökçen ile Muallâ Tunçok da yanibaşında ayakta duruyorlardı.

Ses alma aygıtını her zamanki sehvasının üzerine yerleştirdim. Mikrofonu, sırtını dayadığı yastığa iyice gömülmüş bulunan Makbule Atadan'ın eline verdim ve odada bulunan ziyaretçilerin iznini aldıktan sonra değişik bir soruyla açtım o günün konuşma gündemini:

— Atatürk hiç âşık oldu mu?

Makbule Atadan bu sorumu şöyle yanıtladı:

— Delikanlılık çağına ait duygularını bilemem. Bize hiçbir şeyini belli etmezdi. Kurtuluş hareketinden sonra, sizin sorduğunuz mânada kuvvetli bir aşk geçirdiğinden de haberdar değilim.

— Atatürk'e âşık olan kadınlar var mıydı?

Makbule Hanım, güldü. Eliyle havada bir yarım daire çizdikten sonra:

— Pek çok, dedi... Pek çok... Bir tanesi Bağdat'ta tanımişti ağabeyimi. Kendisine karşı ne kadar ilgi göstermişse asker Mustafa Kemal de bu duyguya o kadar bigâne (yabancı) kalmıştı. Vazifesi belki bunu icap ettiriyordu.

Çevremizdeki hanımlar da tüm dikkatleriyle bu ilginç konuyu dinlemeye çalıştıkları için Makbule Hanım fazla açılmak istemiyordu.

Ziyaretçilerin büyük bir kısmı gittikten sonra konuyu yinelemek istedim. Bu kez keskin bakışlarını elindeki mikrofona ve bir kenarda tüm konuşmalarımızı banda alan teybe çevirdi.

Mikrofonu prizinden çıkardım, teybi kapattım ve Makbule Hanımı dikkatle dinlemeye başladım.

.....

Gerek kız kardeşinin, gerek Atatürk'e yakın olmuş diğer kişilerin anlattıklarından öğrendiğimiz kadarı ile O'na, o büyük insana yönelik aşk duyguları bir hayli çok.

Delikanlılık yıllarındaki esintiler bir yana bırakılırsa Mustafa Kemal'i içtenlikle ve delice seven kızların başında Bulgar Başbakanı Radoslavof'un kızı Nikolina, Bulgar Harbiye Nazırı Kovaçef'in kızı Mâra, Türk dostu bir Bulgar hukukçunun kızı olan Elena Açıkoç, Zübeyde Hanım'ın ikinci eşi Ragıp Efendinin kuzeni Fikriye, Dolmabahçe Sarayı görevlilerinden Nebile, ilk sırayı işgal etmekte.

Nebile ile Fikriye'nin Mustafa Kemal'e yönelik

sevgilerinde büyük bir duygu derinliği olduğu anlaşılmakta.

Atatürk'e ve köşke yakın olan kişilerin başında gelen ünlü yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eşi Sayın Leman Karaosmanoğlu, 10 Kasım 1985 tarihinde Hürriyet gazetesinde Emin Çölaşan'la yaptığı bir (Pazar Sohbeti)nde; Atatürk'ün manevi evladı Sayın Sabiha Gökçen de 10 Kasım 1985 tarihinde Milliyet gazetesinde Yener Süsoy'la yaptığı bir (Tatil Sohbeti)nde aynı kanıyı doğrular nitelikte konuşuyorlar.

Sayın meslektaşımız Emin Çölaşan'ın Bn. Leman Karaosmanoğlu ile yaptığı sohbetin, konumuzla ilgili bölümlerini aynen aktarıyoruz:

Latife Hanım güzel miydi efendim?

«İyi yetişmiş bir kadındı. Onun için benimle hiç bir zaman sürtüşmesi olmamıştır. Herkesle olmuştur ama benimle asla.»

Sonra kendisiyle iyi dost oldunuz mu?

«Olduk, ama ben her zaman mesafe bırakırım. Yakup da öyleydi. Yalnız size şunu söyleyeyim, hepimiz iyi bilin Atatürk kadar bağışlayıcı bir insan olamaz. Derler ki «Hayır, acımasızdır». Desinler... O kadar insan yürekliydi ki. Ayrıca Allah onu hoş yaratmış. Bulunmaz bir şeydi. Fotoğraflarına bakmayın. Orada sert durur.

«Kadın gözüyle baktığınız zaman yakışıklı bir erkek miydi?»

«Kadın gözüyle bakar mıyım ben ona? Ben Yakup'un karısıyım. (Kahkahalar...)»

Ama yine de, o günlerde çok güzel ve genç bir kadınsınız. Belki o gözle bakmış olabilirsiniz.

«Kadın gözüyle bakmaya lüzum yok. Cihan gözüyle bakın. Dünyanın en yakışıklı insanlarından biri... Sonra mahçup bir insandır. Hele güpegündüz konuştuğunuz zaman açılmaz.»

Siz Atatürk'ün içki masasında bulundunuz mu?

«Bulunmaz olur muyum? Bulundum elbette. Ama

yemeğe oturulur ve içki de verilir. Katiyen içki sofrası değildir.»

Sayın büyüğüm, şu tablolarınıza baktığım zaman, gençliğinizde gerçekten çok güzel olduğunuzu görüyorum. (Leman Hanım kahkahalar atıyor).

«Aman beyefendi, bende güzellik ne arar? Ama galiba değişik bir kadındım. İngilizce ve Fransızca bilen okumuş bir kadındım.»

«Sayın büyüğüm Atatürk'le Latife Hanım iki yıl kadar evli kaldılar ve ayrıldılar. Daha doğrusu Atatürk Latife Hanım'ı «Gönderdi.» Acaba için? Acaba Latife Hanım, Atatürk'ü çok mu disiplin altına almaya çalıştı?.. Çünkübir yerde okumuştum, ayrılmadan önce Atatürk demiş ki «Bu kadın şimşek gibi çakıyor, yıldırım gibi gürüyor. Ben böyle şeye gelemem.»

Tabii iç yüzünü bilemem. Ama meselâ Cankaya Köşkü'nü Latife Hanım bulmuştur. Çünkü o Ankara'ya geldiğinde Atatürk hâlâ o istasyondaki binada oturuyor. Zaten Latife Hanım, Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara'da değil, O sırada Ankara'da Fikriye var. O intihar eden yavrucuk.»

Fikriye Hanım, Atatürk'e âşık, değil mi efendim?

«Öyle olmasa intihar eder mi? Atatürk'ü iki kişi deli gibi sevmiştir. Birisi Fikriye, birisi Nebile... Nebile'yi sonra bir hariciyeci ile evlendirdi Atatürk. O yavrucuk da öldü.

«Onları da sonra soracağım efendim. Latife Hanım Atatürk'ten ayrıldıktan sonra da kendisiyle dostluğunuz devam etti mi??»

«Tabi... Yakup da, ben de her zaman mektuplaşmıştık. Hatta ilk mektubumda «Siz didince Cankaya boşaldı Hanımefendi» diye yazdım. Çünkü olaylardan bir gün önce Köşk'te kendilerinin yanındaydım. Galiba günlerden Cumartesi. Bana dedi ki «Annem, babam kardeşlerim de Ankara'ya geliyorlar. Biraz bizimle burada kalacaklar...» «Ah ne güzel» dedim. Ben kendisinin yanında fazla kalıp rahatsız etmek istemezdim.

Hatta o da bana takılırdı. Diğer hanımlara derdi ki; «Efendim, hanımefendi yeni evlidirler... Yakup Kadri Bey eve gelmişlerdir, diye erken kalkarlar...» Bir de, ben oradan davet gelmedikçe gitmek istemezdim. Çünkü benim akrabam falan değil ki. Ben bir mebus hanımıyım, o ise muzaffer bir kumandanın hanımı. Ona gitse gitse, her gün Başbakan'ın hanımı gidebilir. Ama beni her zaman çağırırdı.»

Ayrılmadan birgün önce Köşk'te beraberiniz.

«Evet, güzel güzel konuştuk. İşte, ailesinin geleceğini falan söyledi. Ben yine erkenden izin istedim. Ertesi gün öğle vakti bizim eve Ağaoğlu Ahmet Bey, İzmit Mebusu Süreyya Bey ve birkaç mebus daha geldiler. Ağabeyim Burhan Belge'nin yattığı bir oda vardı. Yakup falan hepsi oraya doluştular ve fis fis, hepsi kafa kafaya evmişler. «Ne oldu beyefendiler?» diye sordum. Ağaoğlu Ahmet Bey, «Hanımefendi siz üzüleceksiniz ama söyleyeyim... Latife Hanım, Gazi Hazretleri'nden ayrıldılar. Ankara'dan da ayrılıp gittiler» dedi. Tabii çok üzüldüm ve bütün gün ağladım evde. Hep «Nasil olur?» diye soruyorum. Latife Hanım Köşk'ten ayrılırken Coli ortalıkta dolaşıyormuş.»

«Coli kim?»

«Atatürk'ün tazi köpeği... Latife Hanım şöyle bir bakmış Coli'ye ve okşamış... «Ne tuhaf Coli'ciğim, sen kalıyorsun burada, ama ben kalamıyorum artık» demiş. Ağaoğlu bunları anlatınca daha da kötü oldum. Çok dokundu. Atatürk duysa, Latife Hanım'ı mutlaka geri çağırırdı. Çünkü çok iyi yürekli bir insandı. Bir defa da buna benzer bir hadise Erzurum'da olmuş ve Gazi Paşa, Latife Hanım'ı göndermiş. Ama daha onlar Kastamonu'ya varmadan, «Beni orada bekleyin, geliyorum» diye telgraf çekmiş ve Latife'cikle Ankara'ya beraber dönmüşler.

Hiç geçinemiyorlar ikisi değil mi efendim?

«Sadece şunu anlatayım. Henüz Atatürk'le evli

olduğu günlerden birinde Latife Hanım emir vermiş ve «Bana Velet Çelebi'yi çağırın» demiş. Velet Çelebi, biliyorsunuz Mevlana ahfadından... En büyük Mevlevi... Bunu bana Velet Çelebi'nin hanımı anlattı. Ona demiş ki «Çelebi Efendi, sizi rahatsız ettim, ama biraz dertleşmeye ihtiyaç duydum. Başka hiç kimseyle sizinle konuşacağım gibi rahat konuşamam. Durum böyle böyle. Ben ne yapayım?»

Yani geçinemediklerini söylüyor.

«Ne söylüyorsa söylüyor işte. Yine Çelebi'nin hanımının bana anlattığını aynen size aktarıyorum. Çelebi, Latife Hanım'a demiş ki «Bakın, her genç kız evlenmeden önce bir sürü hayal kurar. Bu, her genç kızın hakkıdır. Bazen hayallerinden daha güzel bir dünya ile karşılaşır. Bazen de bunun tam tersi olur. Siz evladım, siz herhangi bir insanla evlenmediniz. Bir kaplanla bir arslanla evlendiniz. Bunu demir kafeslere hapsedemezsiniz. Hapsetseniz bile parmaklıkları kırıp yine çıkar. Size bütün derdiniz, buradan geliyor.» Size biraz önce Rukiye'nin resmini göstermiştim.

Rukiye kimdi efendim?

«Latife Hanım'ın küçük kız kardeşi. Benim çok iyi arkadaşım. Bir gün bana dedi ki, «Biliyor musun Le-man benim ablam çok büyük hata etti. Ben Atatürk'ün karısı olsaydım derdim ki, «Sev canım... Bütün kâinatı sev.. Sev canım, her şey senin hakkındır. Hepsi senin hakkındır.» Ve hiç mesele çıkarmazdım.»

Rukiye Hanım hayatta mı?

«Maalesef... Kocasıyla birlikte otomobil kazasında öldü.»

Atatürk istese Latife Hanım kendisine geri döner miydi acaba?

«Dönmez olur muydu beyefendi?..»

Efendim Nebile Hanım olayı nedir?

— Nebile çok iyi bir ailenin çocuğu, ama deli bir çocuk. Bu Nebile, Atatürk'ü çok merak ediyor ve evinden kaçıp Dolmabahçe Sarayı'na giriyor gizlice... Ya-

kalıyorlar, ama kovmasınlar diye yalvarıyor. Neyse, hizmetçi olarak alıkoyuyorlar orada bunu. Bir gün üst kata, Atatürk'ün yanına çıkıveriyor ve diyor ki, «Paşam, ben alt katın hizmetçisiyim...» Bu sırada da ailesi fellik fellik kızı arıyor. Ve böylece Paşa Hazretleri'nin orada kalıyor Nebile.

Atatürk'e âşık mı oluyor?.

— O büsbütün başka. Fakat sonra bu kız tehlikeli oldu. Bakınız onu anlatayım size. Atatürk bir akşam Dolmabahçe'de bir davet verdi. Çok kalabalık bir sofraya. Gece yarısından sonra bir ara bu Nebile bana dedi ki, «Paşam'a sürprizim var...» Bir ara müzik çalırken kırmızı şalvar, kırmızı cepken ve hilali gömlekle çıktı ortaya ve şimdiki assolistlerin yaptığı gibi başladı şarkı söylemeye. Yakup da boş bulunup, «Ah canım, ne kadar da güzel» dedi. Atatürk, Yakup'a şöyle bir dönüp baktı.

Kızdı mı?

— Ondan sonra duydum ki, Nebile'yi bir hariciyeciyi ile evlendirecekler. Ama kızcağız beni her gördüğünde ağladı ve «Paşam beni göndermesin, ben onunla kalmak istiyorum» dedi. Sonra iste, meşhur düğünleri yapıldı. Atatürk ve İnönü'de düğüne katıldılar. Bu yavrucak sonra kocasından ayrıldı. Gözleri kör olarak Heybeliada'da bir sanatoryumda ölmüş.

«Bir de Atatürk için intihar eden Fikriye Hanım var efendim. Onu da anlatır mısınız?

— Efendim, Fikriye Hanım, İstiklâl Harbi zamanında Ankara'da Atatürk'ün yanında. Paşa'ya hizmet etmiş. Cankaya Köşkü'nde kalıyor. Paşa, Latife Hanım'la evlendikten sonra Fikriye'yi Siirt Mebusu Mahmut Bey'in yanına verip Almanya'ya tedaviye yolluyor. Çünkü Fikriye verem. Kızcağız Almanya'da hasret içinde ve bir an önce Ankara'ya dönmek istiyor... Atatürk'ü çok seviyor. Orada gazetelerde okuyor ki. Paşa, Latife Hanım'la evlenmiş. Hemen trene atlayıp Ankara'ya geliyor. Şimdi bundan sonrasını bana Ya-

kup anlattı. Fikriye, istasyonda bir faytona binip Köşk'ün kapısına geliyor ve nöbetçiye, «Bana yaverı çağır» diyor. O sırada içerideki yaver Fikriye Hanım'ı eskiden beri biliyor. Bir de yeni başyaver olan Resühi Bey var: Resühi Bey, içeriye girip arzemiş. Latife Hanım da Paşa'ya «Hayır, kabul edemezsin» demiş. Resühi Bey'e de «Kov gitsin» demiş. Resühi bunun üzerine Kılıç Ali'nin yeğeni ne«Git sen söyle ve kov» deyince, o da diyor ki, «Ben Fikriye Hanım'ı dünyada kovamam. İstiklal Harbi sırasında dört yıl burada hepimizin çorabını yamadı, çamaşırlarımızı yıkadı, her şeyimize baktı. Sadece bizleri değil, bütün Muhafız Alayı'nda ne kadar çorapsız, yırtık pırtık üniformalı asker varsa hepimizi o giydirdi. Ben bu nankörlüğü yapamam...» Ama Resühi başyaver ve bunun amiri ya, «Gidip sen kovacaksın» diye emir veriyor. Bunun üzerine, Kılıç Ali'nin yeğeni olan yaver, kapıya gidip, «Maalesef içeriye giremezsiniz hanımefendi» diyor. Fikriye de az ötede bekleyen faytona biner binmez çantasından tabancasını çıkarıp kendini vuruyor. Fakat orada ölmüyor. Alıp hastaneye götürüyorlar. Hastane'ye kaldırılınca Paşa, Latife Hanım'dan tekrar rica ediyor, «Ne olur gidip bir bakıver, kızcağız ölüyor» diyor ama Latife Hanım gitmiyor.

Sayın Yener Süsoy'un Sabiha Gökçen'le yaptığı söyleşinin sonlarında (Fikriye Hanım)la ilgili sorusu ve bu soruya karşılık Bn. Gökçen'in yanıtı ise şöyle:

— «Efendim, bir de Atatürk'e büyük aşk duyan Fikriye Hanım var...»

— «Fikriye Hanım'ı ben hiç tanımadım... Ben o kadına karşı, büyük bir hürmet duyarım. Atatürk'ü gerçekten seven seven bir insanmış. O mutlaka Atatürk'e âşık olan insandı. Bu uğurda hayatına kıydı. Ben o kadını mübarek sayarım. Biliyorsunuz, Atatürk'e idam kararı çıktığı zaman, o İstanbul'dan bir balıkçı teknesiyle, Atatürk'e gidiyor... O devri düşünün... Büyük bir cesaret..»

NEBİLE'NİN DRAMI

«Latife Hanım» bir yana bırakılırsa Mustafa Kemal'i büyük bir içtenlikle seven ve bu sevgilerini yaşamları boyu devam ettiren hanımlar arasında Fikriye ve Nebile, ilk sırada yer alır.

Bu kitabın çeşitli bölümlerinde Fikriye'nin dramatik bir şekilde sona eren aşk öyküsüne yeteri kadar değindik.

Nebile'nin aşk öyküsü de başlıbaşına bir roman konusu olabilecek kadar içtenlik dolu, acı dolu olaylarla yüklü.

Nebile, Atatürk'ü tanıdığı yıllarda 17 yaşlarında altın sarısı saçları dalga dalga omuzlarına dökülen, mavi gözlü, güzel bir genç kızdı. İzmit Valisi Eşref Bey'in yakın akrabası idi.

Sesi oldukça güzel ve dokunaklı olan Nebile, Atatürk'ü ilk kez Dolmabahçe Sarayı'ndaki bir davette tanımıştı.

Nebile'nin Dolmabahçe Sarayı'na girişi, Atatürk'le karşılaşması değişik kişiler tarafından değişik şekilde anlatılır.

Çeşitli kaynakların anlatış tarzı değişik de olsa gerçek şudur ki, Nebile, Atatürk'e duyduğu derin aşkın etkisi ile aile çemberinin sınırları dışına tasarak Dolmabahçe Sarayı'na gelmiş ve kendisini, Atatürk'ün hizmetinde görevli kıldırabilmenin yolunu bulmuştur.

Zekâsı, güzelliği ve canlılığı ile çevresinin dikkatini çektiği kadar, zarafeti terbiyesi ve güzel sesiyle Atatürk'ün de sempatisini kazanmıştı.

Sarayda, bir hizmet görevlisi, ya da Atatürk'ün manevi bir kızı gözüyle değerlendirilen Nebile'nin gerçek iç duyguları belli olunca O'nu bir hariciyeciyi ile evlendirdiler. Nikâh töreni Çankaya'da kıyıldı.

Evliliğine rağmen içindeki duyguları küllemesini bilemeyecek kadar plâtonik ve romantik bir sevginin

çağıltısına kendisini kaptırmış bulunan Nebile'nin bu evliliği 2 yıl kadar sürdü. Eşinden ayrılan genç kadın, bu kez Sabahattin İrdelp adlı bir mühendisle evlendi.

İkinci evliliği de Nebile'nin duygularını yok edememişti. Bu arada Atatürk'ün ağır bir şekilde hasta oluşu, O'nun içindeki onulmaz yarayı daha da artırıyor.

Atatürk'ün ölümü, Nebile'nin dramatik yaşam çizgisini daha büyük acılarla doldurdu. Büyük bir ruh çöküntüsü içindeydi. Günden güne eriyor, tüm canlılığını ve sevimliliğini yitiriyordu.

Acıklı öykünün bundan sonrasını Altan Deliorman'ın kaleminden dinleyelim:

«Yakacık Sanatoryumu'nun balkonu denize bakan bir odasının önünde Başhekim İhsan Rifat'la bir gazeteci durdular. Bir an konuşmadılar. İçerisini dinler gibi kapının önünde taş kesildiler.

«— İçerde Atatürk'ün kızı Nebile yatıyor!»

«— Çok mu ağır?»

«— Eğer hekim sıfatıyla konuşuyorsam size sadece (Burada bir hastamız var) diye cevap verebilirim. O kadar. Hastalarımızı hafif ve ağır diye bir tasnife tâbi tutmak adetimiz değildir. Fakat...»

Tecrübeli hekim bu «Fakat»ın sonunu bir türlü getiremiyordu. Gözleri dolmuştu. Nihayet sözüne devam için kendinde kuvvet bulunca:

«— Fakat Nebile'nin bize verdiği asıl büyük ızdırıp, onun bir sanatoryumda kalmasını icap ettiren malum hastalığından ileri gelmiyor» dedi.

Sonra bir müddet sustu. Nihayet:

«— Gözleri hiç görmüyor artık!..» diye ilave etti.

«— Vah zavallı!.. O'nu ziyaret etmek mümkün olmaz mı acaba?»

«— Yanında çok kalmamak şartı ile. Çünkü çok konuşmaya tahammülü yok. Teessürü derhal artıyor.»

Kapı sessizce aralandı ve Başhekim önde, ziyaretçi arkada, bir gölge gibi içeri kaydılar.

Odadaki karyolada küçük bir tümsek yatıyordu. Adeta hiç görünmeyecek kadar küçük bir tümsek.

İki atlas yastığı arasında kaybolmuş minimini bir baş hafifçe kıpırdadı. Sanki gövdesi hemen hiç olmayan bir baş...

Bu başta gök mavisi iki göz, uzaklarda bir noktaya bakar gibi cansız ve sabit duruyordu. Bu gözlerin kendilerinden beklenen vazifeyi yapmadıkları ne kadar belliydi. Ziyaretçi donuk, cam bakışların altında ezilir gibiydi.

«— Siz misiniz Doktor?»

«— Evet kızım!.. Bugün iyisiniz ya.»

«— Çok iyiyim.»

Kendisini bile aldatamayan masum bir yalan. Başhekim gülümsemiye çalışarak cevap verdi:

«— Daha da iyileşeceksiniz!.. Bugün kaç defa yemek yediniz bakalım?»

«— Sormayınız. Üç defa yemek getirdiler. Üçünü de çevirmedim ama bilmem fazla gelecek mi? Ateşim yükselirse diye korkuyorum!..»

O sırada kapı vuruldu. Hastabakıcı elinde bir demet taze çiçekle odaya girdi. İhsan Rifat, Nebile'ye dönerek:

«— Bakın, dedi, size İstanbul'dan selâm getirmişler. Bir demet karanfil ile hatıranızı soruyorlar!»

Hastanın soluk dudaklarında geniş bir tebessüm yayıldı:

«— Karanfil mi dediniz? Aman, ben ne kadar severim karanfili. Kuzum doktor, emrediniz de onları bir vazunun içine koysunlar.»

Sonra birkaç teşekkür kelimesi mırıldandı.

Nebile'nin vücudu kadar zayıf bir sesteki hı:

«— Ah!.. Bu gözlerim bir parça görmüş olsaydı!.. Öyle sanıyorum ki çabucak ayağa kalkacağım!»

«— Ne zamandan beri hastasınız Nebile Hanım?»

«— Atatürk merhum olduğundan beri. Sarayda o acı haberi aldığım dakikada sol koluma bir uyuşukluk

geldi. Amma nasıl bir uyuşukluk. Size şimdi anlata-
mam ki... Kolum sanki yerinden kopmuş. Derken sır-
tımda, işte şu hizada (Ciğerlerini işaret ediyordu) bir
ağrı peyda oldu. Biraz sonra kendimi kaybetmişim.
Hekimler zatürre teşhisi koydular. İşte şimdi de...»

İri, gök mavisi gözlerde bir bulut parçası ve dam-
la damla akan yaşlar... Genç kadın sessiz sessiz ağ-
larken Başhekim'le ziyaretçi kendilerini zor tutuyor-
lardı...»

*
**

Çocuk Mustafa Kemal'den Atatürk'e kadar o bü-
yük insana yakın olmuş tüm kaynakların verdiği bilgi-
ler bir arada değerlendirildiğinde ortaya şu gerçek
çıkılmaktadır.

Mustafa Kemal'in özel yaşamında aşk, O'nun ru-
hunu ve kafasını dolduran büyük vatan sevgisi yanın-
da sadece küçük bir kıvılcımlanmadır.

Ama... Kendisini ölesiye seven nice genç kızlar
ve kadınlar olmuştur ki, bunların duygusal evrenin-
den Mustafa Kemal'e yönelen sevgileri, gürül gürül
bir aşk fırtınası halinde yaşam boyu devam edip git-
miştir...

Şemsi BELLİ
Suadiye, 28 Ağustos 1988

K A Y N A K Ç A

KİTAPLAR

- Ağabeyim Mustafa Kemal / *Şemsi Belli*
Ankara'nın İlk Günleri / *Yunus Nadi*
Atatürk'ün Hâtıraları / *Falih Rifki*
Hemşehrimiz Atatürk / *Naşit Hakkı*
Damla Damla / *Ruşen Eşref*
Atatürk / *Yakup Kadri*
Atatürk'ten Hâtıralar / *Afet İnan*
Mütareke Defteri / *Yunus Nadi*
Tek Adam / *Şevket Süreyya*
Atatürk İçin / *İsmail Habib*
Atatürk'ü Özleyiş / *Ruşen Eşref*
Kılıç Ali Hâtıralarını Anlatıyor / *Kılıç Ali*
Nükte ve Fıkralarla Atatürk / *Niyazi Ahmet*
Atatürk'ün Hayatındaki Kadınlar / *Altan Deliorman*
Atatürk Ansiklopedisi / *Kemal Zeki Gençosman-Niyazi*
Ahmet Banoğlu

GAZETE ve DERGİLER

- Ağabeyim Mustafa Kemal / *Makbule Atadan - Şemsi Belli - Milliyet*
Atatürk'ün Bir Kadına Mektupları / *Peyami Safa - Milliyet*
Atatürk'ün Hususi Hayatı / *Asaf İlbay - Zaman*
Atatürk'ten Hâtıralar ve İbretler / *İsmail Habib - Cumhuriyet*

Atatürk Lâtife Hanım ile Nasıl Evlendi / *Naşit Hakkı*
- *Hayat*

İmtihan Veren Millet / *İsmail Habib - Hâkimiyeti*
Milliye

Atatürk'ün Özel Yaşamı / *Yalçın Pekşen-Cumhuriyet*
Pazar Sohbeti / *Emin Çölaşan - Hürriyet*

Tatil Sohbeti / *Yener Süscy - Milliyet*

Mustafa Kemal'in Damat Girdiği Aile / *Sadun Tanju*
- *Milliyet*

Atatürk'ün Gönlündeki Kadın / *Selma Tükel-Hürriyet*
Çeşitli Yazılar / *İsmail Habib - Yenigün, Açıksöz ga-*
zeteleri

SESLİ KAYNAKLAR

Atatürk'ün kızkardeşi Makbule Atadan'ın sesiyle «Çocukluğundan Ölümüne Kadar Ağabeyim Atatürk'e Ait Hâtıralar» konulu ses bantları / *Şemsi Belli*

eskkltaplarim.com

çocukluğundan evliliğine kadar

Şemsi Belli, Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan'la, son hastalığı sırasında haftalarca süren uzun bir görüşme yaptı. Bu görüşmelerin tümünü ses bantlarına kaydetti. Bu söyleşide saptanan anıların bir kısmı (Ağabeyim Mustafa Kemal) adlı kitapta yayımlandı.

Şemsi Belli'nin bu eserinin bazı bölümleri Pakistan'lı Türkolog ve Tarihçi Mohammet Şakir tarafından Urdu diline çevrildi.

Ünlü İngiliz yazarı Lord Kinross da, Atatürk'le ilgili biyografik eserinde (Ağabeyim Mustafa Kemal) adlı anıları bu konuda yazılmış diğer kitaplarla birlikte ana kaynak olarak kullandı.

eskkkitaplarim.com

İNCELEME YAYINLARI